

┌ ┌

BENCÉS DIÁKSZÖVETSÉG

ALMANACH

1992

PANNONHALMA – BUDAPEST

1993

└ └

A BDSZ kiadványainak
SZERKESZTŐBIZOTTSÁGA

Balogh Zoltán dr.
Bálint Bánk
Borián Elréd OSB
Ember Károly
Faber Miklós
Feiszt György
Gereben Ferenc
(a szerkesztőbizottság elnöke)
Grábics Frigyes
Honffy Pál dr.
Könyves Tóth Kálmán dr.
(olvasó- és technikai szerkesztő)
Nagy Gáspár
Rakovits Zoltán dr.
Somogyi Szilveszter dr.
Venezs Ernő
Végh László dr.

Kiadja a Bencés Diákszövetség
Felelős kiadó a BDSZ elnöke

Tartalom

A BDSZ IV. közgyűlésének dokumentumaiból	
Elnöki beszámoló (<i>Faber Miklós</i>)	4
Új tiszteletbeli tagjaink	7
Bencés hagyomány	
A bencések első száz éve Győrött (<i>Grábics Frigyes</i>)	10
<i>Petőcz Miklós</i> : Pannonhalmi pillanat	14
A São Pauló-i magyar bencések szociális munkája (<i>Tóth László</i>)	15
Felejthetetlen tanáraink	
A másik Kandid (- <i>fm</i> -)	20
<i>Mikolcsó László</i> (Budapest, 1940.) grafikája	22
Gidró Bonifác István (<i>dr. Rohonyi Judit – dr. Somogyi Szilveszter</i>)	23
<i>Pleidell János</i> (Komárom, 1935.) üvegablaka	25
Szabálytalan interjú Bíró Lucián bencés tanárral (<i>Cornides István</i>)	26
Requiem egy főapátért – Legányi Norbert emlékére –(<i>Simándi Simoncsics János</i>)	36
<i>Királyfalvi Kraft Károly</i> freskója	37
Emlékezés Szivós Donátra (<i>Tóth Ferenc</i>)	38
<i>Mikolcsó László</i> (Budapest, 1940.) grafikája	40
Szivós Donát: Messiásvárók	41
<i>Mécs László</i> : Örök ballagás	42
Jób bácsi (<i>Görömbei András</i>)	44
<i>Gereben Ferenc</i> : Kiben könyörög a nyugodt alvásért	47
Jeles diáktársak	
Vértanú diáktársaink – In memoriam Jezerszky Ottó és Vaszary Gábor – (<i>Németh Sándor – Siminszky Fedor</i>)	48
<i>Csendes Béla</i> : Részletek a DOKUMENTUM című ciklusból	52
<i>Csendes Béla</i> : Olvadás	54
Dr. Szász Gábor (<i>dr. Csontai Ágoston</i>)	55
<i>Tűz Tamás</i> : Húsz év múltán	56
Tűz Tamás (<i>Grábics Frigyes</i>)	58
<i>Nagy Gáspár</i> : Az utazó emlékeiből	60
Sírbeszéd Mensáros László színművész temetésén (<i>Faber Miklós</i>)	61
A hídépítő küldetése – Interjú Foitl Károllyal – (<i>Kacsó Lajos</i>)	62
<i>Dr. Antall József</i> miniszterelnök úr újévi levele és egy emlékfénykép	64
Bencés szellemiség	
Előszó (<i>Gereben Ferenc</i>)	66
Bevezető	68
<i>Dr. Várszegi Asztrik OSB</i> főapát-püspök beszéde	70
Nyilatkozatok	71
<i>Pleidell János</i> (Komárom, 1935.) üvegablaka	120
<i>Nagy Gáspár</i> : Hajóablak	121
A Bencés Diákszövetség tiszteletbeli és rendes tagjai	122

A BDSZ IV. közgyűlésének dokumentumaiból*

1992. május 30.

Elnöki beszámoló

Kedves Barátaim!

Köszöntelek Mindnyájakat, nemkülönben a kedves családtagokat és meghívott vendégeinket, közöttük a testvérszövetségek megjelent képviselőit. Azt mondják, a mai élet két fő hiánycikke a szeretet és az idő, amelyek végső fokon összefüggnek. Szeretni annyit is tesz, mint időt áldozni valakire, és megfordítva: a szeretet elleni bűn mások idejét lopni. Az elmúlt évekhez hasonlóan szeretnék megajándékozni Ben-neteket azzal, hogy rövid leszek.

1. Mindenek előtt hálával és szeretettel megköszönöm a BDSZ elnöksége tagjainak, választmányának, területi és iskolaszervezetei vezetőségi tagjainak, továbbá az elmúlt esztendő alatt végbement – hála Istennek – igen nagyszámú megmozdulásaink, eseményeink előkészítőinek és lebonyolítóinak áldozatos tevékenységüket. Őzetlen munkájukkal széppé és emlékezetessé tették Szövetségünk életét. Nem kívánok rangsorolni, de mindenkit beleérték alelnökeinktől és főtitkárunktól kezdve az újonnan alakult és a régi területi szervezetek tagjain át, a havonkénti budapesti teadélutánok kedves háziasszonyaiig.

2. Tavaly meghirdetett jelszavunk: *Területi szervezeteinkben élünk!*, változatlanul érvényes. Az évenkénti pannonhalmi nagy találkozó a több mint 1300 fős¹ szervezetünk eleven egyesületi munkájának csak a tükre lehet, kerete semmiképpen sem. Az eddigi területi szervezeteink, Pécs, Veszprém, Kelet-Magyarország, Sopron, és Győr mellé felsorakozott Kőszeg, Szombathely és Keszthely. Hazánk mai térképe tehát majdnem

* Dr. Várszegi Asztrik főapát úr köszöntő szavai a bencés szellemiségről készült összeállításunk élén (70. oldalon) olvashatók.

¹ A BDSZ taglétszáma e kiadvány szerkesztésekor – 1992. decemberben – közel járt az 1600-hoz. – A szerk.

"le van már fedve" velük. Bízunk még egy Szeged-központú szervezet megalakulásában, és jó lenne, ha Komáromban is létrejöhetne egy csoportunk. Természetesen jó lenne az is, ha esztergomi és csepeli iskoláink szervezete is területi szervezetté válnék. Az USA és Kanada területén élő barátaink már szorgosan gyűjtik egymás lakcímét, és talán már megvan a csírakezdemény Braziliában is, ahol évtizedek óta működik magyar bencések által vezetett iskola, amelynek diákjai – alapszabályunk értelmében – potenciálisan tagjai szövetségünknek.

3. Mai találkozásunk ünnepi is. A pannonhalmi május végi szentmisék meghirdetésével 1982-ben indult meg látható szervezeti formája annak az öregdiák-együvértartozásnak, amely évtizedeken át csak búvópatak volt, hiszen a szó legszorosabb értelmében kellett bújnunk és bujkálnunk. 1982-ben jött létre az a kis váz, amelyet az iskolaapák-osztályapák hálózata alkotott. Ennek most tíz éve. Köszönet azoknak, akik megvalósításán és kiépítésén fáradoztak.

4. 1989-ben mondtuk ki Diákszövetséggé alakulásunkat, majd 1990-ben fogadtuk el alapszabályunkat, szövegét 1991-ben valamelyest pontosítottuk². Az alapszabály szerint három évenként választunk tisztségviselőket, a tisztújító közgyűlést pedig egy esztendővel előbb meghirdetjük. Most tehát tisztelettel bejelentem, hogy mához egy évre tisztújító közgyűlést tartunk. Ugyanakkor ünnepélyes keretek között kívánunk majd visszaemlékezni 1923-ra, amikor – kerekén 70 esztendeje – megalakult jogelődünk, a *Bencés Diákok Egyesülete*.

5. Ahogyan azt mondjuk, hogy a területi szervezeteinkben élünk, úgy elmondhatjuk, hogy ennek az életnek tartalmi rögzítése, a jövő számára nyomot hagyó üzenetei a kiadványaink, az Almanach és a Bencés Hírlevél. Anyaguk összegyűjtése, sajtó alá rendezése, szerkesztése, nyomdai előkészítése, korrektúrája hatalmas feladat. Oroszlánrészét *Gereben Ferenc*, kiadványaink szerkesztője és *dr. Könyves Tóth Kálmán* végzik áldozatos odaadással. Köszönet nekik.

6. A Bencés Hírlevél 1991. évi számának utolsó lapján körkérdest intéztünk a tagsághoz: miben látja napjainkban a bencés szellemiség lényegét és megnyilvánulási lehetőségeit. Az érkezett válaszokat a következő Bencés Almanachban tesszük közzé³.

7. Szándékunkban áll szakmai körök szervezése. Össze kívánjuk hozni egymással orvosainkat, közgazdászainkat, vállalkozóinkat, pedagógusainkat, mérnökeinket, mezőgazdasági, ipari szakértőinket, üzlet-

² Az alapszabály szövegét lásd a Bencés Hírlevél 1991/1-2. számában.

³ Lásd e számban a beérkezett válaszokból készített összeállításunkat. – *A szerk.*

embereinket, sőt az önkormányzati tisztségviselőinket is. Így mód volna arra, hogy az adott területeken segítséget kapjunk egymástól. Gondolkozunk azon is, hogy – kizárólag önkéntes alapon – létrehozunk egy *Bencés Ki Kicsoda* kiadványt, amelyben megtalálhatók az egyes szakmák képviselői, eddigi életútjukból pedig megtudhatjuk azt is, *ki miben tudós*. Ehhez kiadványszerkesztőt keresünk Közületek, és megvalósításához javaslataitokat, ajánlataitokat, jelentkezéseiteket kérjük.

8. Ismételten kérem: jelezzétek – az osztálytitkárok útján – elhunytjainkat, különben nem tudunk megemlékezni róluk. Ugyanígy ismételten kérem a külföldön élő és esetleg még nem BDSZ-tag osztálytársak lakcímének közlését.

9. Pénzügyi helyzetünkről majd beszámol a Számvizsgáló Bizottság elnöke. A magam részéről csak annyit, hogy helyzetünk jelentősen javulhat, ha kapunk az Országgyűléstől olyan támogatást, amelyet a társadalmi szervezetek megsegítésére szántak, és amelyre február hónap folyamán pályázatunkat benyújtottuk. Ügyünket *dr. Marx Gyula* képviselő úr – soproni diáktársunk – támogatja. Köszönjük, amit értünk tesz.⁴

10. *Illyés Gyulán*ak egyik mélyértelmű gondolata: *magyar az, aki ezt vállalja*. A bencés diákra is el lehet mondani ugyanezt, és több mint 1300-an vállaltuk is. Szeretnénk, ha minél több fiatal diáktársunk is bekapcsolódna Szövetségünk munkájába. Jó lenne, ha érettségiző diákjainkat bencés osztályfőnökeik már csak azért is buzdítanák erre, hogy továbbtanulásuk idején is egymással élő kapcsolatban maradjanak.

A *Szent Benedek-himnuszban* énekeljük: "Építsünk együtt Istennek országot!" Ne csak énekeljük, tegyük is. És nem is csak azt az országot, Isten országát, amely a Szentírás szerint közöttünk van (Lk 17,21), hanem a földi hazát is, amely újjáépítésre, újraevangelizálásra szorul. Ebben kérjük és várjuk a *Szent Benedek Rend* támogatását, mi pedig a magunk részéről mindazt följánljuk erre a célra, ami csak erőnkből, tehetségünkből, szerény eszközeinkből, de nem utolsó sorban hitünkből és szeretetünkből telik.

Faber Miklós

⁴ A támogatást – 300 000 forintot – 1992. nyarán megkaptuk. – *A szerk.*

Új tiszteletbeli tagjaink

Hites Kristóf OSB, tiszteletbeli választmányi tag

A csallóközi Csicsón született 1913-ban, a komáromi bencés gimnázium diákja nyolc éven át. Osztályfőnöke *Csapó Antonin*. A lángoló hazaszeretetet történelemtanára, *Hajdú Lukács* táplálja lelkébe. Érettségi után egyházmegyei kispapként Nagyszombatba kerül sovinszta szlovák környezetbe. 1934-ben jelentkezik Pannonhalmán bencésnek. A noviciátus után Prágában fejezi be a teológiát, majd Pozsonyban magyar-latingörög szakot tanul. A bécsi döntést követően jön vissza Pannonhalmára, ahol a főiskolán magyar, latin és pedagógia szakvizsgát tesz.

Tanári működését Sopronban kezdi és Komáromban folytatja. A háború utáni tragikus visszaszlovákosítás során társaival együtt kidobják az iskolából. Négy évig földalatti iskolában tanít, csempészek útján jut-tatja a gyerekeket vizsgára a Duna magyar oldalára.

Közben missziós utakat tart a jogfosztott és kitelepítésre ítélt magyarok között. 1948-ban száműzik a bencéseket Komáromból. Az állam számára különösen kellemetlen *Kristóf atyának* kivándorló útlevelét nyomnak a kezébe, csakhogy megszabaduljanak tőle.

Előbb Kanadában magyar farmer telepesek lelkésze, majd a clevelandi bencés iskola tanára, ahol sok szlovák és magyar származású diák tanult. A szlovák nacionalizmus itt is utoléri: az apáttól kikövetelik menesztését. A következő állomások: a bencés gimnázium Newarkban, majd pasztorációs munka Detroit mellett.

1957-ben a menekült magyar bencések Californiában perjelséget és iskolát alapítanak. A ma harmincöt éves intézet hőskorában, az első tizenöt évben ő az igazgató. Az iskola mára amerikai kézbe került, és *Kristóf atya* már nem áll a katedrán. Kétszáz kilométeres körzetben pasztorálja azonban 79. évében is a diaszpóra-magyarságot, elnöke a Magyar Kulturális Körnek és a Csehszlovákiai Magyarok Nemzeti Bizottmányának, valamint szerkesztője az általa alapított *Kettős Járom Alatt* című emigráns lapnak.

P. Kozma Imre, tiszteletbeli választmányi tag

A szigetközi Győrzámolyban született 1940-ben. Édesapját még másfél éves korában, a háború alatt elveszítette. Általános iskolás a Rákosi-féle féktelen terror idején. 1954-ben iratkozik be a bencés gimnáziumba Győrött, ahol igazgatója *dr. Holenda Barnabás*, osztályfőnöke a jószágos *Lehner Ottó*.

Érettségi után 1958-ban fölveszik az Esztergomi Főegyházmegye szemináriumába. Öt évnyi tanulmány után 1963-ban szentelik pappá. A Kádár-rendszerben rossz szemmel nézik az Állami Egyházügyi Hivatalból. Megakadályozzák továbbtanulását, a római ösztöndíj elnyerését.

Előbb Dorogbányán, majd Budapesten a zugligeti plébánián káplán két-két éven át. Ezt követi kilenc esztendő a pesti ferences templomban. Szívesen és kiválóan foglalkozik a fiatalokkal, és ez a hivatalos köröknek ismét szemet szúr; folytonos zaklatások, útjainak ellenőrzése, számos kihallgatás az osztályrésze.

Úttörője a családpasztorációs munkának, ebben számos követőre lett. 1977-ben nevezik ki a zugligeti Szent Család plébánia élére. Vezetése alatt egyaránt megújult a templom külső arculata és az egyházközség élete. Közösségformáló adottságainak köszönhetően szociális elkötelezettségű lelkes csapat szerveződik általa és körülötte. Odaadó tevékenységükkel indult el és működik a *Magyar Máltai Szeretetszolgálat*.

Sokak számára nyújtott és nyújt életreszóló tanítást a felebaráti szeretetről az a szimbólum, amelyet a címerpajzsban lévő fehér színű máltai kereszt jelképez. 1989 nyarán ők fogadták be sátraikba – a plébánia területét sem féltve – a keletnémet menekülteket, ők vittek élelmszert, gyógyszert, meleg ruhát a nélkülöző erdélyieknek, tavaly óta pedig az egykori Jugoszlávia menekültjeit segítik.

Nevük és *Kozma Imre* neve a köztudatban összeforrott. Tiszteletbeli tagjává választotta a *Nagycsaládosok Szövetsége*, kitüntették a kisebbségi sorban élő testvéreink támogatásáért a *Márton Áron-éremmel*, a más nemzetek elesettjeinek megsegítéséért a *Március 15-e-díjjal*. Az NSZK-kormány által neki adományozott *Nagykereszt Szolgálati Díj* munkájának nemzetközi elismerését mutatja.

Az Egyház érseki tanácsosi címmel, a máltaiak lovagrendjük tagjainak sorába iktatásával ismerték el Zugliget plébánosának apostoli buzgóságú tevékenységét.

Forrai Miklós, tiszteletbeli tag

A Baranya megyei Magyarországon született 1913-ban. A Zeneművészeti Főiskolán 1934-ben karnagydiplomát szerez, amelyet a következő években a tanári és a művészeti diplomával is kiegészít. A főiskola mesterei: *Kodály Zoltán*, *Harmat Artúr* és *Bárdos Lajos* éles szemmel ismerik fel eredendő tehetségét, és nagy bölcsességgel hagyják kibontakozni alapos és sokrétű zenei ismereteit.

1935-ben a budapesti Bencés Gimnáziumban kezdte pedagógiai pályafutását. *Horváth Kálmán* igazgatóhelyettes mutatja be a tanári karnak és a diákoknak. És az addig szerény képességűnek tartott énekarral megtörténik a csoda: Szent Benedek napján 150 tagú kórusként már gregoriánt és magyar népdalfeldolgozást tud előadni a Zeneakadémia nagytermében.

Zenepedagógiai és karnagydiplomája a Zeneakadémián teljesedik ki. Mint a főiskola tanára, majd az énektanári szak vezetője generációkat oktat és nevel közel négy évtizeden át.

Alig 21 esztendő, amikor a nevét viselő *Forrai Kórus* megalakítja. Ez a kórus a madrigálok és a magyar kórusirodalom magas szintű tolmácsolásával e műfaj aranybetűs lapjait írja be zenetörténetünkbe. 1948-tól harminc éven át ő az országunk határain túl is elismert és megbecsült *Budapesti Kórus* karigazgatója. Közben arra is van energiája, hogy évtizedeken át írásos publikációk sorával is szolgálja szeretett műfaját.

Tevékenységének legrokonszenvesebb vonása volt és maradt mindig az a – csak a legnagyobbakat jellemző – művészi alázat, amellyel sohasem a műveket kívánta céljai szolgálatába állítani, hanem amivel ő akart és tudott mindig szolgálni s a szolgálat lelkiismeretével példát mutatni.

Tehetségét a pártállami idők kultúrpolitikája sem tudta agyonhallgatni: *Liszt-díjjal*, majd *érdemes művészi címmel* tüntették ki annak ellenére, hogy soha föl nem adta sem becsületes magyar gondolkodását, sem tiszta keresztény világnézetét. Büszkék vagyunk, hogy ez a benne ma is élő lobogás Szent Benedek atyánk családi tűzhelyén kapott lángra.

Bencés hagyomány

A bencések első száz éve Győrött

Ferenc királynak alapos okai voltak, hogy ismételt ígéretük után 1802-ben valóban meghívja a bencéseket az egykori jezsuita iskolákba. A rendnek is minden oka megvolt az új feladat elvállalására, de azért 26 plébánián megtartotta a pasztorációt is. Végül a visszaállító oklevélből némileg eltérve nyolc gimnáziumban, továbbá a pozsonyi és a győri akadémián kezdték meg a tanítást. A gimnázium és az akadémia együttese eleve megkülönböztetett helyet biztosított Győrnek, és nem változott ez 1850-ben sem, amikor a két intézményből az iskolareform létrehozta a nyolc osztályos főgimnáziumot. Említendő fejlemény még, hogy 1883-ban Pannonhalmán megalakult a tanárképző főiskola.

A rend tehát fokozatosan tért át – nem előzmény nélkül – az új feladatra. De nemcsak az oktató munkával tagozódott be Győrött a társadalomba. Pontosabban: a század első felében még valóban csak néhány tekintélyes tanáregyéniség, illetőleg néhány közéleti szerepvállalás létesített kapcsolatot a tanári kar és a város között. A szabadságharc után figyelhető meg, hogy a rend a maga legsajátabb eszközeivel vesz részt a bontakozó városi-polgári tudat formálásában.

Az első országos tekintélyű győri bencés tanár a matematikus *dr. Bresztyenszky* (kiejtve: *Brestyánszki*) *Béla*, aki itteni éveiben (1810-1838.) nemcsak tankönyveket írt, de sikeresen magyarította a matematikai szaknyelvet (például: *corda circuli* = húr), 1836-ban a Tudományos Akadémia tagja lett. Az időszak másik jelentős személyisége *dr. Maár Bonifác*, akit nemcsak alapos tudása, de élvezetes előadásai miatt is dicsértek. Úttörő munkája miatt nevezetes *Ramóczy Valerián*: 1840-ben akadémiai pályadíjat nyert *Szavalttudomány* című munkájával.

Az első győri bencés, aki igen határozottan lépte át a rendi élet és a politika határát (és akinek a megfigyelésére a hatalom spiclit is állított) *Czuczor Gergely* volt. Bizonyosan az ő példája is hatott *dr. Rónay Jácint*ra, aki először csak lélektani tárgyú cikkeket írt a győri *Hazánk*ba, de 1848 áprilisában már szózáttal fordult a magyar papsághoz a forradalom támogatására, és később sem hagyott kétséget hovatartozásáról.

Minden oka megvolt a bukás utáni menekülésre, Czuczor viszont súlyos börtönbüntetést szenvedett.

Korábban Pozsonyban tanított, majd részt vett a szabadságharcban, börtönbüntetése letöltése után pedig néhány évig Győrött működött *dr. Rómer Flóris*. Itt alapította meg az első vidéki múzeumot. Mind az eredetileg iskolai szemléltető eszközök gyűjtésére irányuló kezdeményezés, mind maga a kezdeményező túlnőtt eredeti célkitűzésén, Rómer a régészet professzora, a magyar középkortudomány megteremtője lett. Személye és működése azért is meghatározó jelentőségű, mert vele kezdődik a bencések alakító jelenléte Győr kultúrájában, főként a várostörténeti kutatásban. Ő a kezdeményezője a *Dunántúli Történetkedvelők Egyesületének*, és társszerkesztője a *Győri Történelmi és Régészeti Füzeteknek*. Ezekből fejlődik ki a kiegyezés után a *Magyar Történelmi Társulat* és folyóirata, a *Századok*.

Utóda a múzeumi munkában *Méry Etel*. Korszakos érdeme, hogy a helyi sajtóban és az iskolai évkönyvekben a gyűjteménynek méltó nyilvánosságot teremt, ami nemcsak a múzeum látogatottságában, hanem gyarapodásában is megmutatkozik. Tudatosságát jellemzi, hogy a céhek megszűnése idején felhívást tesz közzé azok tárgyi emlékeinek (célládák, iratok, a társas élet egyéb kellékei) múzeumba adásáról. Ennek a hatalmas, országos viszonylatban is páratlanul gazdag anyagnak a feldolgozása, szakszerű vizsgálata éppen az elmúlt években kezdődött meg. Eddig sejtettük, most már tudjuk, mekkora értéket mentett meg Méry Etel az utókor számára. Ebben az időben még nem volt ismeretes a tudományoknak a mai értelemben vett szakosodása; mindezek mellett igen szakszerűek ásatási jelentései, és időtálló kötetet adott ki a századelő jelentős, Győr irodalmi életében is szerepet játszó egyéniségéről, *Pázmándi Horvát Endréről*.

Méry Etel (*dr. Fehér Ipoly* mellett, aki egyébként nem működött Győrött) részese volt egy másik jelentős vállalkozásnak is; ez a *Magyar Orvosok és Természetvizsgálók* 1974. évi győri vándorgyűléséhez kapcsolódott: a "Győr megye és város egyetemes leírása" című könyv, mely szakszerűségével és adatgazdagságával máig is forrásmunka. Szempontunkból lényeges, hogy az akkori Győr megyének a második legfontosabb települése Pannonhalma volt. Amikor tehát már a mi századunk elején megindult a sok kötetes bencés rendtörténet, annak előszava két vonatkozásban is hivatkozott Fehér Ipoly és Méry Etel említett munkájára. Egyrészt azért, mert ebben jelent meg az első tudományos összefoglalás a magyar bencés rend központjáról, másrészt pedig ez a mű is bizonyította, hogy nagyobb, úttörő jelentőségű művet csak csapat-

munkával lehet megvalósítani. Ha tehát felsoroljuk a győri könyv munkatársait, többségük később szervezője, írója a rendtörténetnek is: *dr. Fehér Ipoly* (később főapát), *dr. Kruesz Krizosztom* (főapát), *dr. Fuchs Bonifác*, *Kuncze Leo*, *Kühn Rajmund*, *Sztachovics Remig*, *Vaszary Kolos* (később főapát, majd hercegprímás), és aki a rendtörténetnek kiszemelt főszerkesztője volt: *Villányi Szaniszló*.

Villányit (Győrött 1870-82. években működött) egyébként éppen az minősítette, hogy már nemcsak behatároltan a muzeológia stúdiu-maiban mozgott, hanem a többi történeti segédtudományt is összefogva írt monográfiát Győr Árpád-kori alaprajzáról, 1617-i és 1703-i telekkönyvéről. Ezeknek a műveknek a megállapításaihoz több évtized pontatlanságai és felületességei után éppen ezekben az években tér vissza a győri várostörténet. Itt célszerű megjegyezni, hogy ilyen Pannonhalma-Győr együttműködés 1948-ig a továbbiakban is működött. E témakörben érdemes például *dr. Koltai Virgil* munkásságára hivatkozni. Ő a győri kultúra félmúltjából monográfiában dolgozta fel *Kovács Pálnak* és rendtársának, *Czuczor Gergelynek* munkásságát; s máig érvényes két kötetben írta meg a győri színészet történetét. Munkásságához kapcsolódik *dr. Zoltvány Irén* (aki egyébként nem működött Győrött) tevékenysége is, aki a Czuczor-kutatások mellett sokat tett a két Kisfaludy életművének a feltárásáért.

Ismét a muzeológia fogta rendszerbe *Börzsönyi Arnold* munkásságát. 1883-tól volt őre a gyűjteménynek. Tevékenysége első évtizedében épült fel az új – a mostani – iskola, és némi újabb példálódzásokkal szemben le kell szögezni: annak létesítésekor nemcsak az új középiskolai törvényt vették tekintetbe, hanem a múzeum igényeit is; a földszint Iskola utcai szárnyát nagyobb részben erre szánták. A Börzsönyi működésében igen jelentős és igen szakszerűen feldolgozott ásatások eredményeként lényegesen gyarapodtak a város középkori – és korábbi – korszakára vonatkozó ismeretek.

A győri bencések, természetesen, nagy tanáregyéniségeket is felvonultattak. Köztük *dr. Jedlik Ányost*, aki innen kerül az 1830-as években nagyreményű ifjúként a pozsonyi akadémiára, aztán a 40-es években professzornak a pesti egyetemre; végül nyugdíjasként költözik vissza Győrbe, pályakezdése színhelyére. Két győri évtizede – 1895-ben bekövetkezett haláláig – egy magatartás, egy életforma apoteózisa volt: holtig őrzött szellemi frissessége mellett is az idők múlásának bölcs, resignált tudomásulvétele, a társas élet örömeinek elfogadása, "a derű óráit számláló" kedély: ebben a laicizálódó és üzletiesedő korban szerzett osztatlan tekintélyt szerzetesrendjének és tudományának.

A fizikában szaktársa, a tudomány szerepéről vallott felfogásban ellenlábasa volt *Bierbauer Lipót*, aki tudományával és szervező-készségével szerzett érdemeket többek között a győri vízvezeték-hálózat megteremtésével. Teljesen más jellegű, viszont korjellemző életút *Francsics Norberté*, aki 1892-ig házfőnök és igazgató volt, azután a város országgyűlési képviselője lett, de 1894-ben – az egyházpolitikai küzdelmek idején – kilépett a függetlenségi pártból, meglehetősen politikai vihart kelteve a városban. (Ennek az lett a következménye, hogy 1919-1920 epizódjától eltekintve a bencések direkt politikai szerepét többé nem vállaltak.)

Kimondottan a tanári, majd az igazgatói szerep tette országsszerte ismertté *Acsay Ferenc* nevét. Irodalomtanári és szerzetesi hivatása találkozott abban, ahogyan a hitszónoklatnak, kivált az ifjúsági prédikációnak a retorikáját vizsgálta és külföldi példáit fordította. Megszervezte a rend magyartanárainak rendszeres továbbképzését és tapasztalat-cseréit. Halála előtt pár nappal mondta: "Az iskolát soha nem tudnám megenni. Évről évre fokozódó kedvvel, lelkesedéssel látok munkához, s lelkem egyetlen vágya, hogy a katedráról szállhassak a koporsóba." Ezen kívül még egy vágya teljesült: módja nyílt a rend évszázados győri tapasztalatainak az összegzésére. A millennium éveiben ugyanis az intézményeknek illendő volt elszámolni történetükkal.

A győri érdekű bencés tudományosság első száz éve bemutatásának méltó befejezése lehet *Acsay* ezen iskolatörténeti munkájának megemlézése. Ő a rendelkezésre álló hatalmas forrásanyag gondos és szakszerű feldolgozásával, rendtársai közreműködésével írta meg az iskola történetét 1626-tól, sajátjaként vállalva a jezsuita századokat is. Szándékoltan tárgyyszerű előadásán is átsüt a jól végzett munkának, munkájának a tudata.

Grábics Frigyes

┌

Petőcz Miklós

└

Pannonhalmi pillanat

Egy helységnév lehet legenda.
Kolostor név volt Pannonhalma
legszebb emlékhelyünket tartva
hiteshelyként volt rég hivatva
őrizni tíz évszázadot.
Pontosabban tizenegyet,
Árpád vezér kies hegyednek
lankáján mondta: Itt a legszebb,
tovább nem ődöng, csavarog.
Itt élt, ki minket megkeresztelt,
és itt tanult rég Imre herceg
és te adtad Asztrikot,
koronát hozni innen mentek.

Keresztapja új nevednek
Széphalmi Mester, az eretnek
– kit itt a várban hogy szerettek –
míg "unióról" álmódott
sétált Pázmádra át gyalog
s három kis fácskát itt hagyott.
Platánját őrzik még a kertek.
S új nemzedék küldötte szented
kezet itt nyújtott Debrecennek
azért a föld mégis forog!

E hegy hogy őrzi ezt a lelket
s emléksorát Veres Péternek:
"Itt járt ... a név, évszám, s a nap."
Egy pannonhalmi pillanat.

Én őrzőm fogva ezt a percet.
Lenyugvó nap már épp vereslett.
Gizella szőtt palástján hemzseg
a sok jelkép és mindent felfed,
s Ó ennyit mondott: Magyarok!
Ők hordtak itt is minden terhet,
s míg végül parolát adott
"Megbékélés jelében" – mondta.

Hogy erre mért is gondolok ma
megmondani nem is tudom.
E képpel ér a tudatomba,
hogy Pannonhalma nem csak pompa
s legenda, monda, mi összefog ma
tudósok dolga, népünk sorsa,
ahogy ő írta másfél sorba:
Múltunkba nézni alkalom!

A São Pauló-i magyar bencések szociális munkája*

Ha São Pauló-ban vagy általában Braziliában a magyar bencések nevét említik, az emberek rögtön a Szent Imre Kollégium nagyszerű intézményére gondolnak. A Morumbi városrészben emelkedő modern templom hatalmas kupolája és a körülötte felsorakozó épülettömbök már messziről feltűnnek az arra járóknak. Pedig ez csak a külsőség. Ennél sokkal fontosabb az iskola kiváló híre, melynek eredményeként a Szent Imre Kollégiumot mindig São Paulo három legjobb magániskolája között emlegetik. Az iskolának jelenleg 1473 diákja van, 102 hivatásos pedagógus és 151 segédszemély alkotja a nevelő és adminisztratív gárdát.

A bencés munkának kevésbé ismert oldala, hogy a Szent Gellért Kolostorban az iskola fenntartása és működtetése mellett nagyszabású erőfeszítéseket tesznek a szűkölködő társadalmi rétegek megsegítése és felemelése érdekében. Ennek a szociális jellegű munkának a gondo-lata akkor született meg, amikor a bencések és az iskolájuk a város központjában lévő bérelt épületből kiköltöztek a Morumbi városrész szélén akkor még épülőben lévő új intézménybe. *Dr. Jordán Emil*, a bencés konvent akkori elöljárója, annak idején úgy fogalmazta meg ezt a feladatot, hogy ők a gazdag Morumbi és a szegény Vila Morse városnegyed határán letelepedve, nem fordulhatnak csak a jobb oldalukon fekvő gazdag városrész felé, ahonnan diákjaik jelentős része származik, hanem a bal oldalon lévő szegény városnegyed lakóival is törődniük kell.

A szociális segélynyújtás első fázisában a környék rászorulóit a kolostor helyiségeiben kaptak élelmiszer-, ill. ruhasegélyt. Korán kezdtek azonban annak a jelei is megmutatkozni, hogy a szociális tevékenységet szervezettebb formában, nagyobb arányokban kell megvalósítani.

Amikor ugyanis 1963 márciusában a Szent Imre Kollégium a még épülőben lévő új épületkomplexumban megkezdte működését, a környék még majdnem pusztaságnak számított, és az iskola tőszomszédja egyik oldalon az akkor benépesedő két munkásnegyed, Vila Morse és Jardim Colombo volt. Az iskola segédszemélyzete ezekből a negyedekből került ki, így a bencés közösség tagjai közvetve, akaratlanul is, részesei lettek a helyi problémáknak. Ez indította a kolostor vezetőit és tagjait már 1965-ben arra, hogy megszervezzék a szociális szolgálatot.

* A *Katolikus Szemle* (Róma) 1990/1. számában megjelent tanulmány rövidített utánközlése. – A szerk.

A munka nagyobb arányú beindítását az tette lehetővé, hogy egy pénzintézet egy közel 3000 m² nagyságú területet adományozott a kolostornak. Így született meg végül a kolostor közelében az a létesítmény, amely ma a «*Nucleo I., Vila Morse*» nevet viseli. 1988-ban a következő területeken folyt segítő munka:

– A *Dom José Gaspar Napközi Otthonban* a gyerekek koruknak megfelelő pedagógiai irányítást, naponta ötszöri étkezést, egészségügyi ellenőrzést kapnak. Ezenkívül az intézmény állandó kapcsolatot tart a szülőkkel a gyermekek nevelése érdekében. Ellátásban 187, 0-6 éves korú gyermek részesült.

– A *Segélynyújtó Központban* az arra rászorulóknak pénzsegélyben és nehézségeik megoldásához szükséges szaktanácsban, útmutatásban részesültek. Az elmúlt évben 1196 személy fordult a központhoz gondjaival s kapott részleges vagy teljes megoldást.

– Az *Anyák Klubja* 35 olyan családját tömörített soraiba, akik különböző okok miatt nem tudnak házon kívül dolgozni. Háziipari ismereteket, szociális irányítást, élelmiszer- és pénzsegélyt kaptak.

– *Élelmiszer-segélyben* 179 személyt részesítettek.

– A *terhes anyák tanácsadása* keretében 53 teherbe esett nő kapott irányítást egészségügyi téren, továbbá állapotának megfelelő élelmi-szerkiegészítést és babakelengyét.

– *Jótekonysági bazár* működtetésével adatfelvétel alapján 161 személy kapott segélyt: építési anyagot, háztartási kellékeket, ruházatot.

– *Gyógyszersegélyként* 916 rászoruló személy kapta meg ingyen az orvos által előírt gyógyszert.

– A *fogorvosi szolgálatban* 843 személy kapott ingyenes ellátást.

A «*Nucleo I.*»-ben az előbbieken leírt szolgáltatásokat 30 fizetett alkalmazott és 18 önkéntes munkaerő látja el.

Az idők folyamán a Vila Morse városrész lakosainak társadalmi-gazdasági összetétele megváltozott. A kezdetleges, néha csak összetakolt házikók helyét lassacskán jól megépített, már a külsőre is súlyt helyező családi házak foglalták el, ahol a jobb munkásosztály és a kistisztviselő réteg tagjai gyökeresedtek meg. Nem vitás, hogy ez a fejlődés nem kis részben a kolostor szociális munkájának is köszönhető. Például a napközi otthon működtetése tette lehetővé, hogy a családanya is munkát vállalhasson, s így a család jövedelme tetemesen megnövekedhessék.

A Vila Morsén működő Szociális Központban egyre gyakrabban jelentkeztek olyan súlyos anyagi gondokkal küzdő személyek és családok, akik nem a közvetlen környéken, hanem a pár kilométerrel távolabb

Γ 1

fekvő Paraisopolis nevű, akkor még kialakulóban lévő favelán* laktak. 1973-ban már 600-700 barakk emelkedett Paraisopolis környékén, s szinte naponta érkeztek az újabb bevándorlók rajai. Nagy többségük az ország legelmaradottabb részéből, a *nordesti-*, azaz *északkeleti ország-részből*, de jöttek munkát keresők Minas Gerais és Paranã államokból is. A szociális szolgálat hivatásos és önkéntes munkatársai időnként látogatták a területet, így a kolostor vezetőinek továbbíthatták az ott lakók szomorú helyzetét és kívánságát, hogy a kolostor terjessze ki figyelmét és gondoskodását rájuk, a favelára is.

Első lépésként rendszeresítették a vasárnapi misét, ezt a kolostor egyik tagja celebrálta, egyes házakban. Ezeket a miséket a környék lakóinak jelentékeny hányada látogatta. Egyidejűleg szakképzett önkéntesekkel megindult a rászoruló lakosok adatainak felvétele. Újabb lökést adott a munkának, hogy a kolostor megvásárolt egy 2500 m²-es területet, s így már jogi biztonságban, saját erejére támaszkodva láthatott hozzá az alaposan átgondolt, szakszerűen megtervezett segítő munkához.

Hogy az így létrejött «*Nucleo II., Paraisopolis*» néven szereplő egyesület jelenlegi munkájáról fogalmat alkothassunk, a prefektúrához ez év márciusában beküldött jelentéshez folyamodunk:

– A *Szent Skolasztika Napközi Otthonban* 252 gyermek kapta meg a Vila Morse-i otthonnál már leírt juttatásokat.

– Az *Ifjúsági Központban* 574, 7-18 éves korú fiatal kapott élelmezést, orvosi-fogorvosi felügyeletet, útmutatást-előkészítést egy későbbi szakismereti kurzusra, irányítást a sport, a kultúra és általában a civilizált élet lehetőségeire. A Központban tartózkodó gyerekek félnapos periódusban a koruknak megfelelő nyilvános iskolát látogatják, s a nap hátralévő részét töltik a Központban, amíg szüleik a munkából haza nem térnek.

– *Szakismereti, szakmai kurzusok*: 91 személy vett részt a következő szaktanfolyamokon: gépírás, recepcionista, irodai segédmunka, küldönc, fodrász, szabás-varrás, háziipar.

– *Anyák klubja*: 48 családanya, aki nem tudott házon kívül dolgozni, kapott útmutatást, valamint élelmiszer- és pénzsegélyt a családi költségvetés egyensúlyban tartására.

– *Állandó tanácsadó központ*: 276 személy kereste fel az évben a központot, hogy tanácsot, útbaigazítást kérjen problémái megoldására.

* A nagyvárosok peremén létrejövő, egyre szaporodó szükséglakások által elfoglalt telepet jelölik a *favela* szóval. Kezdetleges, deszka-, fém- vagy falemezekből összetákoltt barakkok kisebb-nagyobb csoportja, ahol hiányoznak a közművek és higiéniai berendezések. Alacsony jövedelmű vagy jövedelem nélküli családok húzódnak ott meg, akik fokozatosan összezsúfolódva élnek sokszor emberhez nem méltó életüket.

– *Állásközvetítés*: 145 fő fordult a Szociális Központhoz munkavállalási gondokkal.

– A Szociális Szolgálat aktívan részt vesz a hatóságok által szervezett akcióban: a szűkölködő családok gyermekei naponta tejet kapnak. A favela területén 210 gyermek részesül ebben a juttatásban.

A paraisopolisi Szociális Központ munkájában 43 fizetett alkalmazott és 18 önkéntes vesz részt. A szociális munka költségeinek nagy részét a kolostor fedezi. A prefektúra részt vesz ugyan a költségek viselésében különböző dotációk formájában, de pl. a bért (kb. 15 000 US \$) teljes egészében a kolostor fizeti. A teljes költségvetési összegnek mintegy a 70 %-át viseli a kolostor, a hatóságok a hiányzó 30 %-ot fedezik.

A fent ismertetett jelentésekből kitűnik, a Szent Gellért Kolostor szociális munkájának gerince a gyermekekkel és a fiatalokkal való törődés. Tudatosan teszik ezt, mert a gyermekek és a fiatalok vannak legjobban kitéve a nyomor és a nélkülözés testet-lelket romboló hatásának.

Nem felhőtlenek azonban a bemutatott munka végzésének a körülményei. Hangzanak el ugyanis olyan vélemények, amelyek szerint hiábavaló a kolostor irányítása alatt szociális téren folyó munka, és hogy kosabb lenne a favelalakókat teljesen magukra hagyni, így előbb-utóbb arra kényszerülnének, hogy visszamenjenek oda, ahonnan eljöttek. Az ilyen és hasonló kritikák két ellentétes forrásból származnak: részben bizonyos ókonzevatív körök hangoztatják, részben pedig a katolikus klérus úgynevezett *progresszista* szárnya.

Pedig ez a nézet több szempontból is tökéletesen téves.

A favelalakókkal való törődés megszüntetése ugyanis egyrészt beláthatatlan következményekkel járna: a végleg elkeseredett tömegek olyan szociális robbanást idézhetnének elő, amely alapjaiban rendítené meg a jelenleg fennálló gazdasági és társadalmi rendet. Ez persze elsősorban azokat ösztökéli, akik csupán a politikai és a gazdasági szempontokat szem előtt tartva keresik a megoldást. Másik oldalról viszont a keresztény lelkiismeret az evangéliumi szeretetparancs sugalmazását is követi, és ez a kolostor szociális munkájának legfőbb mozgatója.

Külön kell foglalkoznunk a favelalakók lelki gondozásával. Az anyagi segítségén kívül is rendszeres munka folyik, hogy az ott lakók emberi méltóságukat megőrizve, bizalommal és reménnyel szembesüljenek súlyos életkörülményeikkel. A Morumbi-i Szent Gellért plébániának egy filiája működik a favela területén, ott a hivatalos órák alatt bárki felkeresheti a lelkész problémáival. Szerveznek fiatalok és felnőttek részére katekizáló kurzusokat is. A plébánia körül kialakult egy kicsi, de növekedő

tendenciájú csoport, ez példát mutató magatartásával vonzóerőt gyakorol nemcsak közömbösökre, hanem még ellenséges szemléletűekre is.

A katolikus kápolnán kívül még öt más vallási közösségnek van imaháza a favela területén. Az ezek köré tömörült személyek is beszámítanak a «hívó ember» kategóriába, mégis csak a favelalakók kis hányada sorolható ide. A másik póluson ott vannak az agresszív, radikális csoportok, ezek időnként rettegésben tartják az egész környéket.

A hívók és a bűnözők két – aránylag kis – csoportja között foglal helyet a közömbösek népes tábora. Családi és baráti közösségükből kiszakadt, gyökértelen emberek keresik helyüket az új környezetben. Próbálkoznak, hogy szokásaikat, hagyományaikat megőrizzék, hogy új közösségeket alakítsanak. Ebben a törekvésükben a vallási szervezetektől, elsősorban a katolikus lelkészségtől kapnak támogatást.

A kívülálló, aki a helyzetet egyáltalán nem vagy csak felszínesen ismeri, nehezen tudja elképzelni annak a munkának a jelentőségét, amely a bencés közösség irányítása alatt szociális téren folyik. Mégis, anélkül hogy túlzásba esnénk s azt képzelnénk, hogy ez az egyetlen kis közösség által tett hatalmas erőfeszítés megváltoztathatná az egész Magyarországnál nagyobb népességű São Paulo városképét, meggyünk győződve arról, hogy a súlyos brazil társadalmi problémák megoldása csak ilyen és ehhez hasonló módon képzelhető el. Sok türelemmel, szerzetesi-emberi alázattal, kitartó munkával kell hozzájárulni egy olyan fiatal generáció felneveléséhez, amelynek már a gyermekkora óta módjában volt fizikai, szellemi, erkölcsi képességeit kifejleszteni. Az így felnövekedett személyekben kifejlődik az igény azon emberhez méltó életformának a kialakítására is, amelynek a megvalósításához képességeinek megfelelő kiképzést kapott.

Megjegyzés Ezúton szeretném köszönetemet nyilvánítani *Heypekné Oltay Zsuzsának, dr. Jordán Emíliének és Tóth Veremundnak*, akik információikkal segítségemre voltak.

Tóth László

Felejtethetlen tanáraink

A másik Kandid *

Nekünk, akiknek *Horváth Kandid* nem osztályfőnökünk volt, bizonyára egysíkú képünk alakult ki róla. Ennek az egysíkú képnek a jellemzői vezérszavakban így voltak összefoglalhatók: "rögtönítelő", "rendőrminiszter", egyesek szerint "antipedagógus" is. Rendőrminiszter, akinek harsogó hangja betöltötte a két utcára néző háromszintes iskolaépület minden zugát; rögtönítelő, aki a meghozott ítéletet azonnal végre is hajtotta; antipedagógus, aki még szörendi változtatást sem tűrt el egy megtanulandó definícióban.

Valószínű, hogy a Rend nem véletlenül állította az ún. "kemény fickókat" iskolái élére. A két világháború között a korszellem ilyen igazgatókat kívánt. A diákok egyenrangú félnek tekintő, mai szóval mondva pozitív diszkriminációval érdemén felül megbecsülő, sőt tisztelő típus – mint pl. *Kováts Arisztid* – a szabályt erősítő ritka, és még az érdekesebb kamaszlelkékben is meghatódottságot ébresztő kivétel volt.

A *másik Kandid*, akit elfedett a felszínen mutatkozó harsány egyéniség, az *az a Kandid* volt, akiben sok volt a szeretet. Akiben megvolt a magyar parasztember mindenre odafigyelő gondossága, sokszor aprólékos, semmiségekre is kiterjedő figyelme.

A háború alatt már nem volt munkanélküliség, de az idősebb diáktársak mondják, hogy a szegénysorsú gyerekeket fölkarolta, és elvitte őket lábbelit vásárolni. A saját zsebpénzén. Ez a *másik Kandid* volt, aki a felebaráti szeretetet tettekre tudta váltani.

Ez a *másik Kandid* volt az is, aki annyi tervezgetéssel, odaadással, munkával, utánjárással, gyűjtéssel létrehozta a Bencés Diáküdlőt Balatonakarattyán. Végigkunyeralta a fővárost, a minisztériumot, a Rendet, a Diákszövetséget (elődünket), a tehetősebb szülőket, sőt a diákokat is

* *Horváth Kandidra*, a pesti Szent Benedek Gimnázium egykori igazgatójára a Bencés Hírlevél 1991/1-2. száma emlékezett. Mostani cikkünk az akkor rajzolt szellemi portrét kívánja kiegészíteni. – *A szerk.*

(pár filléres téglajegyeket árult közöttük), de megható nagyvonalúsággal beleadta a saját, éveken át gyűjtögetett zsebpénzét is.

Akarattya felépült, és tizenkét nyáron át működött. Ahol Kandid igazán elemében volt, ahol megszűnt rögtönítélőnek, rendőrminiszternek, antipedagógusnak lenni, ahol áldozatosan és fölszabadultan egyszerű-en csak szerethetett, ahol papa és nagypapa volt számunkra. Ahol a harsogó és félelmet gerjesztő VOX CANDIDA szelíddé, kedvessé halált, ahol nem *igazgatóurazni* kellett, hanem *kandidbácsizni* lehetett.

Ez a *másik Kandid* volt az, akinél Akarattyan a háború alatti jegyrendszer közepette, amikor 35 dkg volt a napi kenyérfejadag, korlátlanul lakhattunk jól. Tudta, hogy a kamasz fiúk számára a kenyér minden másnál fontosabb.

Ez a *másik Kandid* volt az, aki ott arra törekedett, hogy a kedvünk-ben járjon. Még abban is, hogy másnap mi legyen az ebéd. A nép-szavazás legtöbbször a mákos tésztát juttatta érvényre. Egy ideig ellenkezett: "Kisaranyaim, lassanként már magatok is mákos tésztává váltok!", de azután egyszer s mindenkorra megadta magát: "Nem bá-nom, Kisaranyaim, annyiszor «csinyálunk» mákos tésztát, ahányszor megszavazzátok. Majdcsak ráúntok." Így azután a nehéz időkben még a várhatónál is több lisztről kellett gondoskodnia. Nem kis feladat volt. Éjszakára tudott (vagy akart?) csak teherautót szerezni; beszállt a vezető mellé, és elrobogtak. Hajnaltájt értek vissza, és ő maga hordta le a vállán az óriási zsákokat a kocsí platójáról az éléskamrába. Miközben mi békésen aludtunk.

Ez a *másik Kandid* volt az, aki a Somogy megyei Hetesről elindulva lemondott a kis család alapításáról, de alapított egy nagyot: ott Kenese és Aliga között. Ahol igazán jól érezte magát, amibe szívét-lelkét beleadta, amitől nem sajnált semmilyen áldozatot, amit valóban a maga személyes művének tekintett. Az is volt.

Főleg, amikor az igazgatói irodától 1945 szeptemberében megvált, és "csak" házfőnök volt. Akkor lett igazán élete legfontosabb feladata Akarattya helyreállítása, fölvirágoztatása. Már korábban is, de ettől kezdve minden évben tíz hónapot készült arra, hogy aztán két hónapig az önkívület boldogságában úszva kora reggeltől késő estig a "fedélzetten" legyen. (Vajon ki gondolt rá, hogy az üdülő működésének 12 esztendeje alatt Kandid nem volt vakációzni. Ott töltötte a nyári két hónapot többszörösen annyit dolgozva, mint az év többi részében.)

Annyira késő estig, hogy már csak a takarodó után jutott hozzá a breviárium elmondásához. Néha megengedte, hogy a VII-VIII. osztályosok e késői órán még egy keveset az emeleti teraszon tölthessenek.

Azzal a feltétellel, hogy a már nyugovóra tért kicsiket nem zavarják. Egy ilyen csillaghullásos augusztusi estén ott vidámkodtunk – ha szordínóval is – néhányan. A humort az szolgáltatta, hogy utánoztuk a tanárokat. Részben azt, *amit* mondtak, részben azt, *ahogyan* mondták. *Kolos Endrét, Simonyi Kunót, Szivós Donátot, Sólymos Vendelt, Kováts Arisztidot, Szunyogh Xavért, Borbély Kamillt* beszédhibáik vagy jellegzetes artikulációjuk, hanghordozásuk miatt hálás dolog volt parodizálni.

Kandid szobájának az ablaka a teraszra nézett. Ő békésen breviáriumozott. Másnap reggeliosztás közben egyszer csak megáll középütt, csípőre teszi a kezét: "Kisaranyaim, Ti bizony jól leszedtétek a keresztvizet tegnap este az én drága jó rendtársaimról." Valaki megjegyezte: "Tegnap este a drága jó Kandid bácsi nagyon odafigyelhetett a breviáriumra." Mire a szóbeli válasz: "Nyakon váglak, Kisaranyom!"

Hangsúlyozom: a szóbeli válasz. Mert Akarattyán nem volt pofozás. Magam hét alkalommal voltam ott, de nem emlékszem rá, hogy e 21 hét 147 napja alatt valaki is az ő tenyerével összeütközésbe került volna.

-fm-

Mikolcsó László (Budapest, 1940.) grafikája

Gidró Bonifác István

1869 – 1958.

Karcfalván, Csík megyében született 1869. augusztus 20-án. Bencésnek 1888-ban öltözött be, ünnepélyes fogadalmat 1893-ban tett, és ugyanezen évben áldozópappá szentelték. Matematika–fizika szakos tanár volt. Győrött 1893/94-ben kezdett tanítani. Tanári pályáját a következő tanévtől 1900-ig Esztergomban, majd 1921-ig tanárként, attól kezdve 1939-ig igazgatóként a Csehszlovákiához csatolt Komárom bencés gimnáziumában folytatta; itt 1923-tól 1940-ig házfőnök is volt.

1940-ben tihanyi apáttá benedikálták. Tíz évet töltött el az ősi monostorban. 1950-ben a kommunista állam megfosztotta a Rendet a tihanyi apátságtól is. Ettől kezdve *Bonifác apátúr* Pannonhalmán élt 1958. január 17-én Győrött bekövetkezett haláláig.

A pannonhalmi apátságban élethű portréja tekint ránk, megeleveníti csodálatos személyiségét, felfrissíti emlékeinket. Értékes tanárt tisztelünk benne, aki világos magyarázattal képezte tanítványait a matematikában. Nemcsak mi, komáromi diákok részesültünk kiváló szakmai tudásában, de hosszú éveken keresztül a Magyarországon használt legjobb matematika-tankönyveket a *Gidró–Borossay–Mattyasovszky* és a *Gidró–Holenda* szerzőnevek fémjelezték.

Zárkózott természetű, mégis nagyon melegszívű ember volt. Szegényebb családból származó tanítványait hathatósan segítette, támogatta.

Igazgatói szolgálata nem volt könnyű. Az első Csehszlovák Köztársaság fennállásának egész tartama alatt ő volt a komáromi Szent Benedek-rendi magyar gimnázium igazgatója. Ez politikailag is kényes, nagy feladat volt, tisztét ebből a szempontból is kiválóan látta el. Jó diplomáciai érzéke, igazságszeretete, tekintélyt követelő bölcsessége, jelleme biztosította, hogy a magyar gimnázium, mint a város egyetlen gimnáziuma, akadálytalanul képezze az ifjúságot.

Ebbe a nagyhírű és ősi iskolába nemcsak a komáromi és csallóközi fiatalok jártak, de számos család Észak- és Kelet-Szlovákiából is hozták küldte gyermekeit, hogy a magyar bencés rend nevelje és tanítsa őket. Így érthető, hogy egy-egy osztály tanulójának a létszáma 70-90 között volt, párhuzamos osztályok létesítésére ugyanis nem volt lehetőség. Mégis, a tanulmányi szint magas volt, az órák fejelem a zsfolytsáág ellenére is erős. Bonifác igazgató úrnak köszönhattük tehát mi, a

városban lakó magyar lányok, hogy a fiúgimnázium osztályainak tagjai lehettünk és ott érettségire felkészülhettünk.

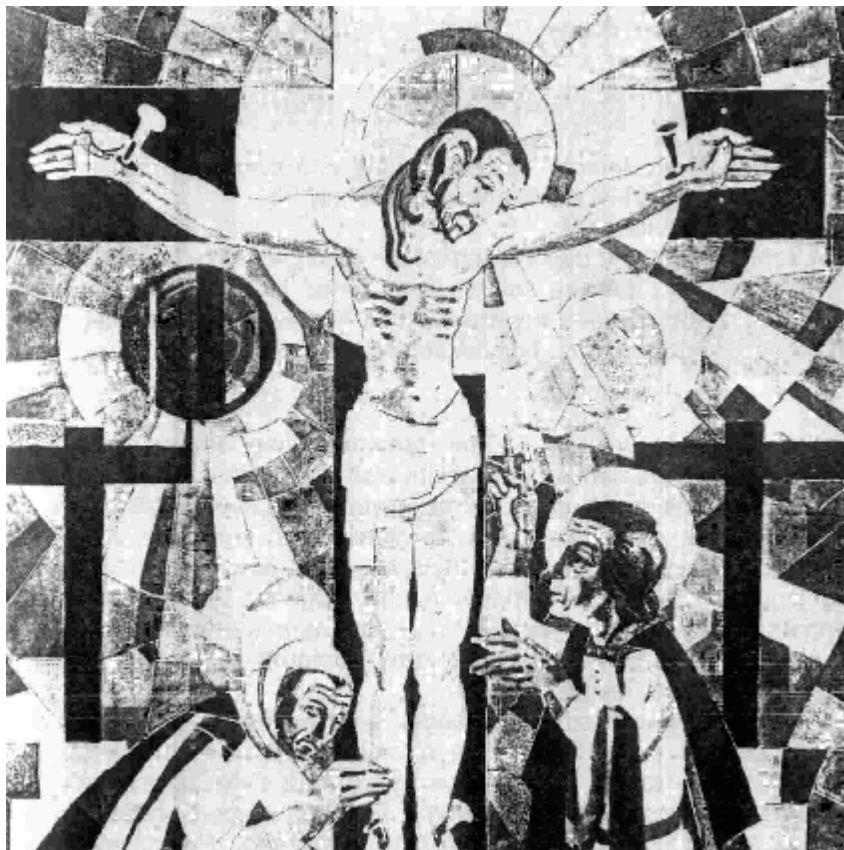
Számos kedves történet fűződik személyiségéhez, ezek közül egyet említünk. Komárom visszacsatolása után az addig szlovákot tanító tanár átvette a német nyelv tanítását. Az első órák egyikén a tanár felírta a táblára: "der Haus". Egy szemtelen kis diák jelentkezett és közölte a tanárral, hogy az "das Haus". A tanár kidobta az órától, de a folyosón a Direktor karjaiba futott, aki rákérdezett kiküldésének okára. Minthogy Bonifác atya németül nem tudott, szótárt hozatott, így győződött meg az igazságról. Bement az órára, halkán megkérte a tanárt, helyesbítse a táblán a téves szöveget, ezután a gyereket visszaküldte a helyére.

Az apáturat 1940-től Tihanyban sok egykori tanítványa kereste fel. Nemes szívvel támogatta továbbra is főiskolákra járó volt diákjait. Megbízásából a nyári hónapokban ők kalauzolták a Tihanyba látogatókat, szép összegű nyári keresetük segítségével könnyebben végezheték tanulmányaikat.

Élete utolsó éveit Pannonhalmán töltötte. Amikor testi ereje gyengült és már kórházi kezelésre szorult, szeretettel ápolták őt Győrött volt tanítványai. Földi életét ott fejezte be, és ott is pihen a bencés templom kriptájában.

Mindnyájan hálával emlékezünk a kiváló matematikatanárra és bölcs nevelőre.

Dr. Rohonyi Judit – Dr. Somogyi Szilveszter

„AZ UTOLSÓ STÁCIÓ”
A BÉKÁSMEGYERI TEMPLOM SZÍNES ÜVEGABLAKA
MÉRET: 70x70 CM

Pleidell János (Komárom, 1935.) üvegablaka

Szabálytalan interjú

Bíró Lucián bencés tanárral

Captatio benevolentiae: az olvasó jóindulatú megértése kéretik, mert hogy ez az interjú valóban és igencsak szabálytalan.

Ha egyáltalán interjú.

A szabályos interjú ugyanis tarthat tíz, húsz percekig, esetleg néhány óra hosszát. És többnyire sok kérdésre terjed ki. Ez az interjú – igaz, nagy megszakításokkal – kerekén hatvan évig tartott, noha csak egyetlen kérdésre adott választ: *hogyan kell élni*.

—

Bíró Lucián tanár urat 1930-ban ismertem meg, amikor szüleim beíratk a komáromi bencés gimnázium első osztályába. Nyitra megyéből kerültem a Duna mellé, de voltak osztálytársaim Léváról, Gömörből, sőt Kárpátaljáról is: nagy híre volt az iskolánknak. A komáromi volt a *független* magyar gimnázium akkor Szlovenszón: magániskola nyilvánossági joggal. A pannonhalmi főapát fennhatósága alá tartozott, s ha Pannonhalma adminisztratív jelenlétét az iskola nem is érezte, erkölcsi erejét annál inkább. És ez erősítette, amit Komárom maga is jelentett: a történelmi gyökerű magyar tudatot.

Ez volt az iskola egyik erőssége, s ez együtt az egyáltalán nem merev vallásos szellemmel, a komáromi diákoknak meghatározó magyar és morális tartást adott. Ez pedig mind az első Csehszlovák Köz-társaság kisebbségi életében, mind a későbbi, embert próbáló évtizedekben újtjukat kijelölte, magatartásukat megszabta. Egymástól szana-szét szakadva is meglepő hasonlósággal válaszoltunk a nehéz idők feltette kérdésekre, vállaltuk elveinket, és ahogy lehetett, feladatainkat.

Az 1989-edik évi szilveszteri osztálytársi körlevelünkben ez áll: "...most megnyílt a remény arra, hogy új korszak kezdődik a Dunán, s vége lesz az erőszaknak, a jogtalanságnak, a hazugságnak. Mi, akiknek az elmúlt negyven évből egyetlen szavunkat-tettünket nem kell szégyenlenünk: örülünk. És tudjuk, hogy ez jóval előbb, a komáromi bencés gimnáziumban kezdődött." (Az iskola 20 évfolyamából is csak 3 kivételről tudok; hárman tévelyedtek el a mi utunkról, egyikük nagyon jobbra, ketten nagyon balra.)

Valljuk, hogy mindebben nagy szerepe volt iskolánk bölcs pedagógiájának, értelmi nevelése hatékonyságának is. Ez volt a másik erőssége a komáromi gimnáziumnak. Hogy aránylag sok a valóban jeles tanuló: kívülről ez látszott. Ám ugyanilyen fontos és jellemző volt, hogy az iskola méltányolni tudta a kitűnőséget akár csak egyetlen tantárgy vagy ép-pen egyetlen művészeti, ill. más értékes-hasznos emberi tevékenység területén, s hogy erre sok és sokféle lehetőséget (önképzőkör, énekkar, zenekar, képzőművészeti foglalkozások, cserkészlet, sportok) és többnyire lelkes tanári segítséget is nyújtott.

A legkevésbé látványos, de nagyon fontos eredménye a bölcs pedagógiának az volt, hogy úgyszólván minden diákban, még a gyengébb tanulóknál is kifejlődött a dolgok logikus áttekintésének készsége: a józan ítélőképesség, és ez megóvott bennünket a divatos eszmék-illúziók mámorától.

—

Ülünk a Csehszlovák Hadsereg utca 1-es számú házának hátsó lakásában, a dolgozó- és hálószobában. Formálisan már nyugdíjas volt, régi dolgokról beszélgettünk: mi hogyan történt, s miért. Nagyon régóta tegeződünk már, megengedhettem magamnak egy igencsak személyes kérdést:

– *Mondd, Lucián bátyám, hogyan jutott eszedbe, hogy bencés tanár légy? Mi készítetett erre a hivatásra?*

– Hogyan lettem bencés? Hát úgy . . . szóval egészen természetesen. Amikor befejeztem az elemi szülőfalumban, Zsitvaújfalun, családi döntéssel az esztergomi bencés gimnáziumba kerültem. Szerettem ott tanulni, és nagyon megtetszett a bencések életformája. Igen, – ahogyan éltek és dolgoztak. S Esztergomból egyenes út vezetett Pannonhalmára. Lett volna-e más utam? Nem tudom, nem érdekelt.

– *És azután? Komárom . . . ?*

– A gimnázium utolsó két osztályát bencés szokás szerint kispapként már Pannonhalmán végeztem, később ugyanott szenteltek pappá. Közben megszereztem a magyar-latin szakos tanári oklevelet, s a főpát 1922-ben a már Csehszlovákiához tartozó Komáromba küldött. A komáromi gimnázium ebben az időben a fennmaradásáért küzdött: a bencés tanárokat, állampolgárságuk elismerését megtagadva, sorra utasították ki az országból. Összesen tízet a tizenötből. Az én családom szlovákiai illetősége azonban vitathatatlan volt s így jogom is az állampolgárságra. Pannonhalmáról Komáromba: megint egyenes út

A fiatal tanár természetesnek vette, hogy nem "kötelező óraszámának letanítására" jött e nagymúltú kisvárosba: a hiányzó pedagógusok munkáját a többieknek kell vállalniok. S a megyeközpontból határszéli városkává alélt Komárom társadalmának a felrázását is: újjászervezni életét az új körülmények között.

Hamar felismerte: az iskolára s a városra is fontos szerep vár a csehszlovákiai magyar kisebbség nemzeti azonosságának, kultúrájának megőrzésében. A hét csehszlovákiai magyar gimnázium egyike volt a bencés iskola, de viszonylagos önállósága, nagyobb szabadsága a tanítás és nevelés módszerei tekintetében lehetőségeit megnövelték. A város pedig – több évszázados művelődési hagyományaival – a Pozsonytól Husztig húzódó magyar őslakosságú területsáv népének fontos szellemi központjává válhatott.

A lehetőségek kihasználása természetesen további többletmunkát igényelt, s ezt vállalták az "ora et labora" jelmondat szerzetesei és az általuk gondosan megválasztott "civil" tanárok is.

Nagyon szerencsés összetételű volt ez a tanári kar. Egyéniség volt úgyszólván mindegyikük a maga módján, de egymással még összeférve, nekünk pedig követendő példák széles spektrumát kínálva. S a közülük is kiemelkedők közé tartozott *Bíró Lucián*, aki sokoldalú tevékenységével, munkabíráásával rövidesen nemcsak az iskola, de a város, sőt a magyar nemzetiség egész életének meghatározó fontosságú személyisége lett.

Gimnazistaként állandó, egyetemista koromban rendszeres kapcsolatban voltam vele, s az utóbbi huszonöt év alatt ismét. Közbeeső két évtizedéről apránként sokat megtudtam beszélgetéseink során, mert nem gyanította, hogy ebből interjú lesz (én sem). Megkísérlem hát felsorolni, milyen munkakörök-feladatokat látott el, de azért a teljességért nem vállalom a felelősséget.

A gimnáziumi cserkészcsapat főparancsnoka, az önképzőkör tanárvezetője, a Mária-Kongregáció prézese, az ifjúsági énekkar vezetője. 11 cserkész nagytábor, 1 tutajtábor s 1 téli tábor szervezője és parancsnoka. A szklenófürdői nyaralótelep megtervezője és építésének irányítója, majd vezetője. A Jókai Egyesület igazgatóságának tagja és közművelődési szakosztályának elnöke. A Katolikus Akció helyi főtitkára, ifjúsági hitszónok, a Komáromi Katolikus Kör főtitkára, a Szent Ágoston Társaság intéző bizottságának és a Szlovenszkói Magyar Kultúr-

egyesület felügyelő bizottságának tagja. Kerületi cserkészparancsnok, a Szlovenszkói Magyar Cserkész Alosztály sajtóreferense. A *Virágoskert* folyóirat és a *Tábortűz* cserkész- és diáklap szerkesztője, a Magyar Középiskolai Önképzőkörök Szövetségének megszervezője. A háromkötetes "Magyar Nyelvtan" és a "Magyar Helyesírás Szótára" tankönyvek, valamint a magyar világi hívek részére kiadott kis misekönyv és dogmatikakönyv szerzője, a "Liturgikus lexikon" kiadója, a Szent Ágoston Társulat "Kincses könyv"-ének szerkesztője.

Közben persze "hivatalos" tanári munkáját is végezte, sőt, szaktárgyain kívül még a szlovák és a német nyelv tanítását is vállalta, szükségből.

Szerencsés fizikai és szellemi adottságai sem lettek volna elégségesek e sok és sokféle munka ellátásához. Útján rendkívüli akaratereje vitte előre, valamint a hite abban, hogy kötelességét teljesíti, és hogy a becsületes munka nem maradhat eredménytelen. Vállalta, amire az iskolának, a városnak, egyháznak, a különféle magyar közösségeknek akkor éppen nem volt rajta kívül más megfelelő embere. Sodró egyénisége magával ragadta munkatársait, s velük – mert kiváló szervező is volt – megsokszorozta erejét, hogy maga valamely újabb feladatot láthasson el. Különös érzékkel vette észre, hol s mikor kell újítani, újra kezdeni: hű katolikusként igazi reformátor volt.

Az elsők között is a legelsőbb ügye: a szlovákiai magyar cserkészet. Ez állt a legközelebb a szívéhez. Ízig-vérig gyakorlati alkatának az "emberebb ember, magyarabb magyar" jelszó különösen jól megfelelt. Felülmúlhatatlan találékonysággal aknáztta ki a cserkészmozgalom nyújtotta nevelési lehetőségeket. Amikor csak tehetett, velünk volt: hétvégi kirándulásainkon a Harcsásban, a bajcsi erdőben, csónaktúráinkon (vezetésével ládadeszkákból csónakházat építettünk a Vág-parton) és különösen a háromhetes nyári cserkész táborokban. Így nevelődtünk észrevétlenül az ő értékrendje szerint. Hűség és mindig újat akarás, keménység és derűs lélek, ragaszkodás magyarságunkhoz és más népek tisztelete, hasznos és egészséges élet stb.; mindez szépen harmonizált pedagógiájában. Alighanem azért, mert "tétéleit" személyes példamutatása hitelesítette.

A harmincas évek második felében a komáromi cserkészcsapat bázisán hozzákezdhetett ifjúsági munkája kiszélesítéséhez. Támogatta iparos-cserkészcsapatok szervezését. A fenyveserdőben lévő szklenói táborhely nyaralójának faházaiba biztonságos nyaralásra küldhette az

elemista kisfiúkat és a diáklányokat. Ugyanitt rendezte meg az első magyar önképzőköri vitatáborozást: így jött létre 1938 augusztusában Szlovákiában a magyar cserkészek szervezete után a magyar iskolák önképzőköreinek szövetsége.

És az ezt követő nem egészen három hónap múltán a történelem lezárta életpályájának ezt az első, annyira emlékezetes és gazdag, magyar fiatalok százainak-ezreinek számára emlékezetes és gazdagító szakaszát.

1938: kereken negyven éves volt ekkor.

Kezdetben reménykedtünk. Komárom, a magyar falvakkal és városokkal, visszakerült az anyaországhoz. Igaz, az új határ elválasztott bennünket kedves táborhelyeinktől, a Magas Tátrától, Liptótól, Szepességétől, s a legfájdalmasabb: a számunkra igazi otthont jelentő szklenói völgytől, a két magunk építette szép faháztól. Lucián bátyánk gyorsan cselekedett. Még sikerült eljutnia Selmecebányára: a szklenói völgyet ettől a várostól bérelte évi 1 koronáért. Örömmel mesélte:

– Beszéltem a városi vezetőkkel. Nagyon megnyugtattak: "Kedves Tanár Úr, nem fog változni semmi. Továbbra is várjuk a cserkészeivel együtt, maguké a szklenói völgy, mint eddig. Tudja, az a határ csak ilyen lesz... ", s két kezével mutatta: nagyon átjárható határ lesz az.

Örültünk hát, s annak is, hogy a szklenói táborhely a szlovák-magyar viszonyoknak az adott körülmények között nem is várt javulása jeleként marad a miénk. Később tudtuk meg, hogy *dr. Tuka* miniszterelnök és hívei a két nép együttműködését, barátságát akarták az etnográfiai határok alapján. A helyzet azonban másként alakult...

1939-től – a főapát döntésének megfelelően – pápai bencés igazgató volt, de a komáromi fiúktól nem tudott elszakadni. Mindketten évek óta tisztában voltunk a háború kimenetelével, ezzel kapcsolatosan egyszer elmesélt nekem egy érdekes epizódot:

– Tudod, mikor *Teleki Pál* 1938-ban nálunk járt Komáromban, nagyon megtetszett neki az iskolánk. Ezért úgy döntött, hogy a tervezett olasz gimnáziumot nálunk hozza létre. Megindultak a tárgyalások, Teleki sürgette a döntést. Végül is nem vállaltuk: számolva a háború várható kimenetelével s így Komárom és vele iskolánk elvesztésével, felelőtlenség lett volna másként döntenünk. A főapátra, a nagyszerű *Kelemen Krizosztomra* hárult a kényelmetlen feladat, erről tájékoztatást adni. Tapintatosan fogott hozzá, de Teleki hamarosan megállította: "Értelek,

Krizsó" – ránézett, szemüvege mögül szomorúan nyílt rá a szeme – "megértelek". S az új gimnáziumot Pannonhalma kapta.

A háború vége előtt a Tihanyi-félszigeten, a komáromi cserkészek táborában találkoztunk utoljára. Az a kutyaszorító, amelyet *Teleki Pál* már akkor érzékelt, amelyből egyre reménytelenebbül próbált meg ki-törni, és amellyel szemben végül csak tragikus erkölcsi gesztusa ma-radt, negyvennégy augusztusában már bennünket is fojtogatott kegyet-len logikájával. Hitler győzelmét mindketten tragédiának tartottuk volna, ő mint bencés pap, én mint Eötvös-kollégista, együtt is, mint a felvidéki magyar *vox humana* elkötelezettjei. S most a bizonyos vereséget követő, még ismeretlen mértékű másik tragédiára kellett felkészülnünk.

A tábortűz után, késő éjszaka, elkísértem a sátráig. Ott megállt. Lehajtott fejjel tűnődött pár pillanattig.

– Azért egy reményünk van még. Az Egyesült Közép-Európa. Az Egyesült Európában. Ami addig lesz, túl kell élnünk. Akárhogyan.

Hangja megint határozott volt. Tudtam: programot csinált magának a következő évtizedekre.

Rövidesen bevonultam katonának. Egy erősen megtizedelt hegyiva-dász zászlóaljhoz, pótolni a veszteségeket, közel száz újonctársammal együtt. Végigjártuk – nagyrészt gyalog – a Felvidéket, majd a front egy részét, végül sok kaland, vándorlás után: a hadifogolytábor, ismét újfajta lét. Jó nyolcszázan voltunk magyarok, ki tudja mennyi időre, ösz-szezárva. Meg kellett szervezni az életünket: a munkacsapatokat, kony-hát, tisztálkodást. S rövidesen az esti "újságolvasást", ismeretterjesztő előadásokat, nyelvtanulást, saját színházat.

Elragadtak az emlékeim, s már magamról írok?! Nem, csak azt mon-dom el, mit kellett tudnia és tennie, akit *Bíró Lucián* nevelt az életre.

1946. december. A komáromi híd déli végén vitatkozom a magyar határőrökkel:

– Értse meg, határzár van. És semmi papírja sincs. Mi hiába enged-jük tovább, odaátról úgyis visszazavarják.

Végül csak megegyeztünk: bízzuk ez utóbbit tényleg az odaátiakra.

Meglehetősen sűrű köd volt. A híd közepén lassítottam, figyelve, mi van a túlsó végén. Éppen begördült két teherautó, s munkások ugráltak le kirakodni, a csehszlovák határőrök meg beálltak segíteni. Ezt tettem

én is: pokrócból készült nadrággal s ócska zubbonyommal jól illetttem a rakodómunkások közé. Gyorsan felkaptam egy ládát, s vittem utánuk. Ezzel meg is elégteltem a dicsőséget, s besétáltam a városba.

Három napig a bencés rendház vendége voltam a házfőnök, *Bíró Lucián* rendelése szerint, akit 1944-ben ismét Komáromba küldtek, hátha sikerül megmentenie a magyar iskolát. Legutóbbi találkozásunk óta eltelt két év történetét így foglalta össze:

– A már háborús 1943/44-es tanév után 1944 őszén az iskola épületét már egészében fegyveresek szállták meg, s a tanítást 1945. április 7-én még mindig csak a rendházban kezdhettük el, kevesebb, mint fele tanulóval. Azonnal nagy nyomás nehezedett ránk, s amikor elutasítottuk az áttérést szlovák tanítási nyelvre (amire nyelvtudásunkkal – ezt tudták – képesek lettünk volna), az iskolát a pozsonyi főhatóság 1649-1776-1945. sz. rendeletével június 26-án megszüntetettnek nyilvánította.

– Azóta várjuk, mit határoznak rólunk a prágai-pozsonyi hatalmasságok. Kitoloncolás vagy csak áttelepítés? Itt bizonyára nem maradhatunk. Szomorúan tértem vissza Budapestre. Az iskolánk nem volt többé.

Amit itt még el kell mondani: ma már tudjuk, hogy a régi iskola épületében öt évvel később ismét magyar középiskola kezdte meg működését, s hogy ez a réginek jó hagyományait folytatva szintén Szlovákia egyik legjobb gimnáziuma. Ha *Bíró Lucián* '45-ben nem ragaszkodott volna a magyar tanítási nyelvhez – vállalva a "kényszerű kitelepítés" büntetést – ilyen kedvező fordulatra aligha kerülhetett volna sor.

Jöttek az ötvenes évek, itt is, ott is. Csak másfél évtizeddel később találkoztam vele ismét, mint négy csallóközi magyar falu plébánosával, Balonyban. Ehhez a faluhoz tartozott még Medve, Nyárad és Szap. A tizenöt év rövid történetét a paplak udvarán mesélte el:

– Komáromból úgy vittek el bennünket 1949-ben, mintha rabok lennünk volna, akikre vigyázni kell, hogy meg ne szökjenek. Igaz, nekünk volt is egy sor bűnünk: értelmiségiek voltunk mint tanárok és hívők, sőt papok, s ami még rosszabb: szerzetesek, no és persze magyarok. Úgy kezdődött, hogy internáltak bennünket, de a paphiányra hivatkozva a besztercebányai püspök kikért bennünket. Engem Znióváraljára küldött plébánosnak.

– *Úgy hallottam, ez azért nem ment egészen símán...*

– Hát igen... a magyarelles hangulat akkor még nem csitult el. S hogy híre járt a faluban a jövetelemnek, küldöttség ment a püspökhöz:

vonja vissza a magyar pap kinevezését. A püspök eleinte szép szóval győzködte őket, de mikor vezetőjük odavágta, hogy ha nem enged, bezárják a templomot és elküldik neki a kulcsot, elfogyott a türelme: kiutasította őket. Odadobni a püspöknek a templomkulcsot: nagyon nagy sértés. Szóval, így mentem Znióra, a falu meg csak megbékélt velem.

– A híveimmel nagyon jó lett a kapcsolat. Talán ezért is utasított arra az egyházügyi hatóság járási titkára, hogy segítsék megszervezni a termelészövetkezetet. A válaszom rövid volt: ez nekem nem kötelességem, és egyébként is ezen a hegyes-dombos területen értelmetlenség nagyüzemet csinálni. Természetesen mennem kellett Znióról. A püspök csak azt tudta elérni, hogy legalább az egyházmegye "legrosz-szabb" plébániáján engedjenek dolgozni. Így kerültem Malinovára.

– *S tényleg olyan rossz hely volt Malinova?*

– Dehogyan volt, igaz, nagyon kevesen jártak templomba. Földmunkások (kubikosok) voltak, akik messze jártak el dolgozni. Dicsekedtek: ez a falu építette fel még Budapestet is! De egyszer csak maguk ajánlották föl: tatarozzák és ki is festik a templomot. Ami meg a plébániát illeti: a kert végében tisztavízű patak folyt, tele pisztrángokkal, s mögötte egy lépésre gyönyörű fenyőerdő. Micsoda levegő volt ott! Büntetni akartak, s csak jót tettek velem: ha hosszú életű leszek, ennek köszönhetem.

Mosolyogtam. Mindenben a jót keresni és megtalálni: ez is gyakorlatias pedagógiájához tartozott. Balonyban meg az akácok voltak jók – méhészkedni – , és: "Mégiscsak ez az én népem!". A nagyszombati püspök a magyar híveknek "kérte vissza" a kétnyelvű bencés papokat.

Természetesen, a szlovák plébániákon végzett szolgálatát sem tekintette zsákutcának. Korábban is a két nép megbékélését tartotta szem előtt. S nem törte meg, hogy a szerencsétlenül alakult szlovák-magyar viszony történelmi terhe az élethivatására sújtott. E viszony megjavításáért küzdött továbbra is a maga sajátos eszközeivel, ezek: az *emberi* kapcsolatok, az *igazság* kimondása, *személyes* példamutatás. Szlovák hívei nagyon megszerették a "magyar papot". Ma is – 30-40 év után – gyakran meglátogatják komáromi lakásán.

Kedves városába akkor költözött vissza, amikor hetvenkét évesen "kényszernyugdíjazták", mert a dubčeki időkben határozottan kiállt a vallásszabadság mellett. Azóta lelkipásztorként Komáromban működik, ahol amikor a magyar betűt törvény tiltotta, 1947-ben, a szlovákiai magyarok részére kinyomatta a "Miatyánk" c. imakönyvet s "katolikus ka-

lendárium"-át, egyetlen magyar kiadványait a magyar jogfosztottság éveinek. A Rozália templomot és a Szent Anna kápolnát vállalta, s már jócskán nyolcvanas éveiben ő járt ki Őrsújfalura és Aranyosra (mert "nem vagyunk olyan helyzetben, hogy elvárhassuk a híveket a város-ba"). Ezen kívül egyházi irodalmi tevékenységet folytatott, illegálisan tanított hittant és németet, s ő fogadja a régi iskola sok évtizede végzett tanítványait (ma már egyetlen élő tanárúkként) érettségi találkozóik alkalmából ... a régi épületben. Ez utóbbi tevékenységét kilencven évét betöltve is folytatja ("soron kívül" is fogadja a volt tanítványokat a világ minden részéből), s megtartotta a kicsi Szent Anna templomot is, mely minden miséjén tömve van híveivel. Nem csoda: alakja jelképpé nőtt a szlovákiai magyarok és sok régi és új szlovák híve szemében.

Így az sem véletlen, hogy a *Bethlen Gábor Alapítvány* kuratóriuma az 1989. évi egyik *Márton Áron* emlékéremmel őt kívánta kitüntetni. Hogy bizonyosan megérkezzék (1989 októberében!) az erről szóló hivatalos értesítés, valamint a meghívó az ünnepélyes átadásra, vállaltam a postás szerepét.

Olvassa az értesítést, látom, elolvassa kétszer is.

– Te, ez a *Bethlen Gábor Alapítvány* engem ki akar tüntetni?

– *Bizony, erről van szó.*

– Dehát engem nem szoktak kitüntetni ...

– *Most kitüntetnek. Bethlen Gábor, a magyar nemzet nevében.*

Rám néz hitetlenkedve, szinte aggodalmasan:

– De hiszen én nem csináltam semmit ...

– *Nono, csak ne beszélj. Azok már mindent tudnak Rólad, s majd Pesten a fejedre olvassák.*

Nézegeti a levelet, tűnődik.

– No hiszen, igen, csináltam valamit, de csak olyan apró dolgokat.

– *Úgy van, apró dolgokat. Szünettelenül s majdnem hetven éven át.*

Hallgattunk.

– Hát ha engem ezért akarnak kitüntetni, akkor az mégis jó. Mert akkor odaát tudják, hogy most nagyon sok apró munkára van szükség. *Drobná práca*: ahogyan az öreg *Masaryk* szokta volt mondani. Most már ez kell, s nem az a sok-sok beszéd.

Már mindent elrendezett maga körül. Még a koporsóját és a temetését is.

A komáromiak pedig azt mondogatják a reménytelenségben és reményben: "Csak a Lucián ne haljon meg!". "A Lucián."

S mire átvette a *Márton Áron* emlékérmét, már *Vaclav Havel* is átvette a köztársasági elnöki tisztet.

Én hittem-tudtam: megéri és megéli a tavaszt a még oly hosszú tél után is. S 1990 nyarán szklenói kirándulást terveztünk az újjáalakult cserkészcsapat fiataljaival. Ott fogják meghajtani a csapatzászlót századunk egyik legnagyobb, legmodernebb magyar pedagógus-egyénisége előtt.

Utószó

Ez az írás 1990 tavaszán jelent meg a *Magyarok* c. havi folyóiratban*. Április végén vittem el neki. Nem lepődött meg, rendszeresen postáskodtam nála öt érdeklő sokféle újságokkal. Csak annyit mondtam: "Ezt most nem egyszerűen én hozom, minden tanítványod küldi." Rokonaitól tudom, megtalálta és elolvasta azt, amit szóban sohasem engedett elmondani.

Amikor megírtam, nem tudtam, hogy ezzel búcsúzunk el tőle, még életében. 1990 május 22-én temettük.

Cornides István

* Itt most az eredeti szöveg némileg rövidített változatát közöljük. – A szerk.

Rekviem egy főapátért

Legányi Norbert emlékére

1937 májusában 32 nyolcadikos "vén diák" ballagott az esztergomi Szent Benedek-rendi Szent István Gimnáziumban. Az utolsó órán *Legányi Norbert* osztályfőnök úr atyai szeretettel indította el fiait az életbe.

Nehéz történelmi idők következtek. Norbert atya minden találkozónkon részt vett. Mindenkit számon tartott, mindnyájunk sorsa érdekelte. Nagyon készült az ötvenéves találkozóra is. Találkozásunk elmaradt: az Úristen másként döntött. Mégpedig úgy, hogy a találkozót ő már megboldogult osztálytársaink körében tartsa meg...

Hűséges tanítványai, kegyelettel emlékezünk szeretett osztályfőnökünkre. A kiváló tanárra, a cserkészparancsnokra, a Mária-kongregáció prézesére.

Később ő volt az utolsó kőszegi bencés gimnáziumi igazgató és házfőnök. Az ÁVH egy éjszaka teherautókon elszállította a szerzeteseket, ő is közöttük volt. Miután a bencés rendet végül is meghagyták, Norbert atya különböző beosztásokban működött Pannonhalmán.

A Pannonhalmi Szent Benedek Rend tagjai 1958-ban – "életmódja érdemére" – *Legányi Norbertet* főapáttá választották. Nagyon kemény, gerinces, igaz ember volt, aki az ideológiai ellenféllel megalkudni nem óhajtott. Bátor kiállása az Állami Egyházügyi Hivatalnak nem tetszett. A II. Vatikáni Zsinat első ülészakán vehetett csak részt, többé nem mehetett külföldre. Amikor az ÁEH-ban elmarasztalták, kijelentette nekik: "Maguk lehallgatják a telefonomat. Vegyék tudomásul, hogy kikapcsoltattam a telefont a főapáti irodából." Elképzelhető, mennyire megharagudtak rá.

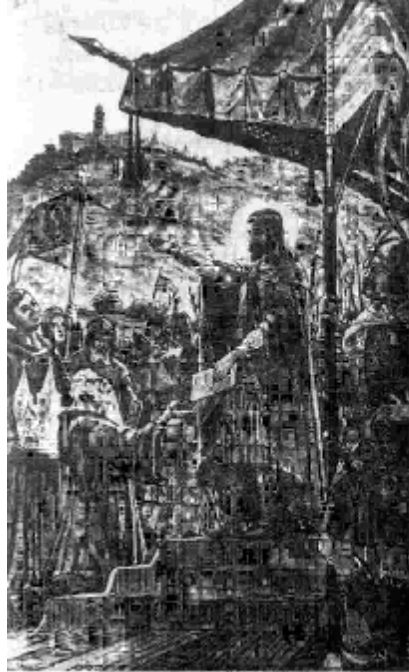
Egyszer a piaristáknál megjelent valaki az ÁEH-tól és kijelentette, hogy az egész bencés rend élete forog kockán: a rendet a felszámolás fenyegeti, amennyiben *Legányi Norbert* marad a főapát. Így fenyegetőztek, közvetítő útján. – 1968-ban lemondott főapáti tisztéről. Nem akarta, hogy miatta a rend nehéz helyzetbe kerüljön.

Szeretett monostorából a fehérvári papi otthonba költözött. Csak a főapát – utódja – és rajta kívül 3-4 rendtársa merte rendszeresen látogatni. Hét évi számkivettség után kerülhetett csak vissza Pannonhalmára. Míg fogyatkozó ereje engedte, példás hűséggel volt jelen a szerzetesközösség napi istencserején és szentmiséjén.

1987. május 13-án, mialatt rendi testvérei a vesperást énekelték, elhunyt. Megérkezett oda, ahová egész életén át készült. A hírközlő eszközök nem emlékeztek meg haláláról, az Új Ember is csak temetése után közölte – kivonatosan – a bencés rend gyászjelentését.

Legányi Norbert főapát azok közé tartozott, akik a diktatúra éve alatt is csorbítatlanul megőrizték elveiket. Nem mindennapi ember volt. Életével mutatta meg, hogyan lehet a XX. század történelmének a sodrásában is értelmes, tartalmas életet élni ebben az országban. Úgy halt meg, ahogyan élt, és úgy élt, ahogyan gondolkodott.

Simándi Simoncsics János

Szent István
megalapítja
Bennonia
szent hegyén
az
apátságot

Királyfalvi Kraft Károly freskója

Az eredeti kép az Esztergomi Bencés Gimnázium lépcsőházát díszítette. A feltárását és helyreállítását elősegítő "Freskó alapítvány"-t a Bencés Hírlevél 1992/1-2. száma ismertette (6. lap).

Emlékezés Szívós Donátra *

Sokszor évtizedekre visszanyúlva emlékezünk olyan emberekre, akik valaha a szeretet, a jóság, a becsületesség – sorolhatnám tovább – példamutató ötvözetek voltak. Ezeknek az ötvözeteknek olyan, évtizedekre kiható sugárzásuk van, amely a mai, sokszor kaotikus világunkban hozzásegíthet az igazi emberi értékek felismeréséhez.

Ezúttal olyan valakire emlékezünk, aki többünknek nyolc éven keresztül, 1929-től 1937-ig osztályfőnökünk volt: *dr. Szívós Donátra*.

Közhelynek számít: az embert a föld többi élőlényétől az különbözteti meg, hogy tud nevetni és sírni. Mi más lehetne nyolc évet felölelő emlékezésünk két pillére, mint az ő osztályunkbeli *első nevetése* és *utolsó könnyei*.

1929. szeptember 4-ét írjuk. Az első nap, amit a "boldog emlékű" pesti bencés gimnázium falai között töltöttünk. A zsbongástól hangos osztályterembe belépett egy robusztus testalkatú, pirospozsgás arcú, barna hajú – ma már így mondhatom – fiatalember. Az első kérdése, amit feltett nekünk, így hangzott: "Ki tudja közületek megmondani, en-gem hogy hívnak?" Egyetlen bátor jelentkező akadt, aki büszkén beharsogta az osztály csendjébe: "Szívós *Danát*" (a-val). Ekkor osztályfőnökünk *jót nevetett*, mondván: "Fiacskám, jól feleltél, de a nevem helyesen: Szívós *Donát*." Így hangzott el először közöttünk ez a név. Melyikünk sejtette akkor, hogy a név s a mögötte lévő ember életünk végéig elkísér minket?

A harmincas évek elején a dohánygyár udvarán – ma lakóépületek állanak rajta – a gimnázium korcsolya-, ill. tenispályát létesített. Egyik osztálytársammal, aki, sajnos, már nincs közöttünk, nagyon sokat teniszeltünk a Szívós Donát–Nagy Amadé (egykori kedves földrajz- és természetrajztanárunk) párossal. Nagy csatákat vívtunk egymással, de a küzdőtéren nem tanárok és tanítványok ütötték a labdát, hanem a játékot kedvelő emberek. Sok formában és változatban beszélünk a "homo ludens"-ről: nem igazán ember az, aki nem szeret játszani. Nagyon örülök, hogy osztályfőnökünket volt alkalmam olyan embernek látni, aki élvezni tudta a játék örömét.

Mint végző nyolcadikosok 1937. május 9-én búcsúztunk el iskolánktól. A virággal díszített egyszerű katedrán két szál gyertya égett. Osztályfőnökünk egy mondatára 55 év távlatából még ma is pontosan emlé-

* Elhangzott Budapesti Szervezetünk *dr. Szívós Donát*-emlékestjén, 1992. november 23-án.

kezem. "Olyan vagyok, mint a kifosztott szőlőtőke, minden szeretetemet nektek adtam" – mondta, és a katedrán egy olyan ember ült *könnytől csillogó szemmel*, aki feledve a szidások és korholások emlékét semmi mást nem akar már, csak szeretni és szeretve lenni.

Eszembe jut egy *Zilahy Lajos*-novella. A címe: "Mikor halt meg Kovács János?" Ez a bizonyos Kovács János befutván a maga kis szürke életpályáját, meghalt. Évek múltával nincs már senki, aki a sírját gondozná, a sírhalma besüpped, a földdel válik egyenlővé. Az idő viszontagságai lemossák a kidőlt fejfáról a nevet, a községháza a matrikulával együtt porrá ég. Nem marad semmi, ami arra utalna, hogy valaha is élt egy Kovács János nevű ember. Valahol egy kórházi ágyon haldoklik az öreg, munkától megfáradt mosónő. A haldokló előtt még egyszer filmszerűen pereg le az élete. Eszébe jut egy fiatal legény, akit Kovács Jánosnak hívtak, aki sok évtizeddel ezelőtt elvette a leányságát. Mikor ehhez a gondolathoz ér, meghal. S az író kimondja: ekkor halt meg Kovács János, mivel meghalt az utolsó ember is, aki még emlékezett rá.

E gondolat jegyében, azt hiszem, érthető a kívánság: adja meg az Ég mindnyájunk számára a kegyelmet, hogy Szivós Donát minél tovább élhessen közöttünk!

Tóth Ferenc

Mikolcsó László (Budapest, 1940.) grafikája

Г

7

Szivós Donát

Messiásvárók

– Advent 4. vasárnapjára –

A Jordán-parton prédikál Krisztus korbácsszavú prófétája: a Keresztelő. Furcsa hallgatósága van. Elmúlt már a betlehemi éjszaka, és a Keresztelőt hallgató tömeg mégis Messiást vár. Az egyik várja a hatalom, az érvényesülés Messiását. A másik az öröm, a boldogság, a vágyteljesítés Messiását.

De ott van a hinni már nem akaró, vagy talán már nem is tudó farizeus is, ki szintén Messiást vár, *de az ő Messiását*: olyant, melyiket ő tervezett meg, és aki az ő vágyainak megfelel.

Mintha nem is 2000 évvel ezelőtt játszódtott volna le ez a jelenet. Ma is a Messiásvárók korát éljük. Várjuk a Messiást, aki a nyomorgók könnyeit letörli. Várjuk a kenyérszító Messiást, ki az éhezőknek kenyeret, a dolgozónak nagyobb darab kenyeret ad. Várjuk az igazságos Messiást, ki áthidalja az éhezők és dőzsölők, a Lázárok és Lucullusok, az élet kifosztottjai és az élet habzsolói közt tátongó szakadékot. A mi szívünkben is ég a vágy: Messiást, szabadító, igazság- és kenyérszító, könnytörő Messiást adjatok!

2000 év múlt el a betlehemi éjszaka után. Mi azért mégis Messiásokat várunk: a mi vágyainknak megfelelő Messiást.

Mert hegyek és szakadékok választanak el az élő Krisztustól!

Egyik ilyen szakadék a lélekbe beleivódott tévhit: Krisztus igen sokat követel... Ez az embertípus azt szeretné, hogy Krisztus bár sohase nőtt volna ki a betlehemi jászol bölcsőjéből. *Azt a gúgyögő, magával is tehetetlen gyermek Jézust még elbírná valahogyan...* Sőt, ha kell, még *azt a gyógyító, csodatevő, irgalmasan megbocsátó Krisztust is elviselné...* *De azt a 10 parancsolatot diktáló, számonkérő, szankciókat osztó Krisztust nem tudja elfogadni.* És hogy magát és vádoló lelkiismeretét megnyugtassa, torzképet rajzol magának Krisztusról, mikor azt mondja, hogy Krisztus követeléseit nem lehet megvalósítani a földön...

Krisztusom! Torzképet rajzoltam eddig Rólad, mikor azt mondtam, hogy a Te követeléseid megvalósíthatatlanok... De az idén a Te betlehemi jászolodnál tanulom meg, hogy mindent megtehetek annak erejében, aki engem megerősít. Torzképet rajzoltam, de most már tudom, hogy *Te vagy az én irgalmas Atyám és jóságos Istenem.* Gőgöm elvakított, de most így könyörgök: Te vakokat gyógyító Krisztus, add, hogy lássak, add, hogy *Téged is meglássalak!*

┌

7

Mécs László

Örök ballagás *

A pannonhalmi gimnázium első ballagóinak

Elindultam szép hazámból,
csók-kulcsos Csodaországból.
Mosolyomat Meseország
pillangói hímporozták.

Ki rám nézett, mosolyos lett,
ki hozzám ért, hímporos lett.
De ballagni kényszerültem:
szűk lett Liliput körültem.

Elindultam kis hazámból,
gyönyörű gyerekországból.
Megérkeztem diákhonba,
könny-harmat hullt hímporomba.

Ahogy nőtt az emberségem,
szürkült lepke-színességem.
Míg a tudományt habzsoltam,
elfogyott nagy mese-Holdam.

Most indulok kis hazámból,
holdas, szép diákországból.
Mesét, álmot leporlok majd,
férfi-Napnál vándorlok majd.

Ismerek tájt, fát, madarat,
- a lét mégis titok marad.
Titok-erdőn bús miértek
s hősök, szentek is kísérnek.

* Kiadatlan. – Mécs László ezt a *ballagó nótát* kérésünkre, néhány osztálytársunk jelenlétében, a készülő szöveget a halhatatlan népdal dallamára folyvást dúdolva, Pannonhalmán írta. Érettségink befejeztekor, 1947. június 7-én este ezt énekelve *ballagtunk* először a bástya alatti kis ünnepségre, utána a Bazilikába – ahol a nyolc évért hálát adó *Te Deumot* akkori igazgatónk, *Jámbor Mike* intonálta –, majd a diákothton ebédlőjébe, az érettségi bankettre. *Danczi Villebald* osztályfőnökünk, *mint egy közülünk*, mindenben részt vett. – KTK.

Hősök, szentek így üzennek:
"Állj be hősnek, állj be szentnek,
kis ország úgy lesz jelentős,
ha sok benne a nagy szent, hős!

A régi kis görög népet
hősök tették világszépnek,
s Izrael szent prófétái
által tudott naggyá válni.

Mindenki a maga posztján
hőssé válhat hősök kosztján!
Hősök étke: honfi virtus,
szentek étke: Jézus Krisztus.

Az a magyar, az a férfi,
sorsa elől ki nem tér ki:
állj be te is hősnek, szentnek!"
Hősök, szentek így üzennek.

Földrengéstől földült honban
vándorlok majd férfi-gondban.
Régi bűnök rejtett gennye
felfakadt, mint mocsár szennye.

Én is hős akarok lenni,
hősök dalát énekelni:
hitet, Krisztust, égi villanyt,
míg mocsarak gőze illan.

Napom egyszer lemenőben,
fogyni fog a fény mellőlem.
Hajh, mi él, mind tovább-ballag,
viszik vágyak, sorshatalmak.

Elindulok majd hazámból,
mártíros Magyarországból.
Ballagdállok este, reggel,
patakokkal, csermelyekkel,
kis vizekkel, nagy vizekkel,
kis népekkel, nagy népekkel,
ballagok az óceánba,
az örökkévalóságba.

Jób bácsi*

Királyfi a tanítványok között címmel írt "dokumentumriport"-könyvet dr. Bánhegyi Jób OSB főiskolai tanárról, irodalomtörténészről unokaöccse, Szapudi András. A könyvhöz maga az egykori királyfi, dr. Habsburg Ottó írt ajánló sorokat; a kötet címlapját tanár és tanítvány, Bánhegyi Jób és Habsburg Ottó fényképe díszíti.

Kétségtelen: Bánhegyi Jób életében kiemelkedő jelentőségű volt az a kétszer két hónap, amikor 1925-ben főapátja döntésének engedelmességedve, majd 1930-ban Zita királyné meghívására a spanyolországi Lequeitióban nevelősködött. Az is tény, hogy a királyi családról kialakult igen kedvező véleményét soha, még az ötvenes években sem rejtette véka alá. Mindezt gazdagon megőrizte *Életem és sorsom* című önéletrajza, melyből könyvében Szapudi András okkal és bőségesen idéz. Bánhegyi Jób számára valóban rendkívüli élmény lehetett az utolsó magyar király fiát arra a hazafiságra és arra a magyar irodalomra tanítani, amelyik – enyhén szólva is – Habsburg-ellenes. S bizony, ma is érdekes fölledéznünk a kis trónörökös Bánhegyi Jób önéletrajza alapján, ahogy a *Talpra magyart* szavalja, a *Szózatot* és a *Himnusz*t végig könyv nélkül tudja, kedvence Petőfi, s tanára révén már Adyról is alapos ismeretei vannak.

Bánhegyi Jób azonban, a később mindenki által *Jób bácsinak* szólított nagy tanár és tudós *mérhetetlenül több volt* annál, semhogy az említett epizódot az életmű arányaiból való kinagyítása révén Habsburg Ottó által is elismeréssel említett *kiemelkedő egyénisége* elé emeljük. Tudnunk kell ugyanis, hogy Jób bácsinak a spanyolországi meghívás – a királyi nevelősködéshez képest nem kisebb élményként – Párizs, Róma, Brüsszel, Köln múzeumait és eleven művészettörténeti csodáit jelentette; hogy irodalomtörténetéről Horváth János, Alszeghy Zsolt, Gálos Rezső szóltak elismerően; hogy nagyhatású hitszónok, kivételes tanári tehetség; hogy kapcsolatot tart kora nagy művészeivel, tudósaival. . .

Jób bácsi szellemisége csak a legszigorúbb mértékkel mérhető. Harminc évvel ezelőtt négy éven keresztül voltam a tanítványa; hatvanhat éves volt, amikor bennünket 1963-ban érettségiztetett, de nem életkorára, hanem hihetetlen szellemi frissességére, méltóságos egyéniségének sugárzására, irodalmi, művészettörténeti óráinak és szakköreinek hangulatos és mégis roppant intenzív légkörére emlékszem. Negyedszázados főiskolai tanársággal a háta mögött, komoly szakmai elismerések

* Az Alföld c. folyóirat 1991/12. számában megjelent írás rövidített változata. – A szerk.

birtokában ekkor már második évtizede csak gimnáziumban tanított. Gimnazista diákoknak adott elő irodalmat és művészettörténetet, főiskolákon, egyetemeken is kiemelkedőnek minősíthető színvonalon. Felejthetetlen az, hogy a művészet bonyolult dolgairól milyen tökéletes világossággal, milyen érzékelhető tárgyyszerűséggel beszélt. Órái előadások voltak, elemzéseivel úgy világította át a műveket, úgy ragadta meg az író jellegzetes látásmódját, hogy bennünk az olvasmányélmény a lét-értelmezés távlatait kapta. Gazdag egyénisége a legkülönfélébb korokban, a legkülönfélébb szemléletű, érzésvilágú művekben talált empátia-terepet. Nincs itt terem arra, hogy felidézzem Balassi-, Berzsenyi-, Madách- és Ady-óráit, a *Jónás könyve* elemzését...

Jób bácsi abban a sivár, lenyomott időben a gesztusaival is bátran tanított. "Ki következik a tankönyvből?" – kérdezte egyszer. "Illés Béla" – volt a válasz. "Akkor ma Illyés Gyuláról beszélek, s aki őket össze-keveri, annak fejét veszem" – mondta, s a *Puszták népét* lopta be a szí-vünkbe. Előadásaiban mindig törekedett a szabatos fogalmi kifejezésre is, az életérdekű, élményérdekű elmélet híve volt. Tömör, frappáns meghatározásai – másokon is tapasztaltam – továbbélnek, évtizedek múlva is felismerhetők egykori tanítványainak szövegeiben. Tőle tanultuk, hogy "A művészet a valóság elemeiből a valóság fölé emelt külön világ", "A szép: világossággal párosult tökéletesség", "A világnézet: állásfoglalás a létrenddel és az értékek rendjével szemben" stb. Nem az számít, hogy ezek eredetiek-e, hanem az, hogy akkor szemléletileg Jób bácsi a tágasságot hozta a mi világunkba.

A nagyívű előadások mellett Jób bácsi nagyon fontosnak tartotta, hogy a diákokban a nemzeti kultúrából s a világirodalomból bármikor mozgósítható idézetkincs is legyen. Minden hétfői órára memoritert is adott házi feladatul, s azt az előadása előtt szűrőpróbaszerűen kikérdezte. Egy klasszikus vers megtanulásával és szabatos előadásával bármikor lehetett tőle egy jelest kapni (máig azokból az idézetekből élek magam is, amit akkor tanultam). Tudta, hogy kényszeríteni kell az embert a jóra is. De ugyanekkor felnőttként vette emberszámba a kisdíjakot: óra előtt bárki jelenthette, hogy nem tudott készülni, Jób bácsi soha nem kérdezte meg, hogy miért. Éppen ezért becsületbeli dolgának érezte, hogy a következő órára pótolja a mulasztását.

Jób bácsi egyénisége nagy ösztönzés, nagy kihívás volt a környezete és tanítványai számára. Valóban mindig "naprakész" volt. A legfrissebb *Nagyvilág*-szám alapján elemezte nekünk Szolzsenyicin kisregényét, az *Iván Gyenyiszovics egy napját*, Dürrenmatt *Fizikusok* című drámáját... Az önképzőkörben szigorú szeretettel bírálta íráspróbálko-

zásainkat. Szapudi András is érzékletesen mutatja be a szeretettel bíráló irodalmárt egy személyes epizóddal. Művészettörténeti óráira a reál osztályokból is bekéredzkedtünk: kitűnő diasorozataival illusztrált előadásait, elemzéseit személyes élményeivel is elevenebbé tette. A gimnázium folyosóján sűrűn és rendszeresen cserélt állandó kiállítást tartott reprodukciókból, hogy a diákok szeme előtt legyenek az egyetemes művészet legszebb értékei.

Jób bácsinak mindenre volt ideje. Időbeosztása ma is rejtély számomra. Sietni sohasem láttam, de naponta találkoztunk vele, midőn vendégét a kapuig kísérte, és naponta láttuk délutáni sétára indulni . . .

A hozzá visszatérő diákjait nagy szeretettel, érdeklődéssel fogadta. Szépen ír erről Szapudi András, rokonként tapasztalva Jób bácsi vendégszeretetét. De magam is megtapasztaltam ezt, én is ittam "karcsú, óezüst kupicái"-ból. Hatalmas bőrfotelében ülve, a szivarfüstöt méltósággal eregetve kérdeztetett és mesélt. Érdekelte, miről ad elő Barta János, Bán Imre . . . 1967-ben, negyedéves egyetemista koromban már nyugalomba vonultan Pannonhalmán élt. Az egyetemről kirándultunk két autóbusszal a Dunántúlra. Pannonhalmán én a jól ismert könyvtár és kolostor megtekintése helyett Jób bácsihoz kopogtattam be. Váratlanul érkeztem, mégis nagy örömmel fogadott. Nem engedett el, amíg le nem telt a Pannonhalma megnézésére szánt idő, akkor pedig ragaszkodott ahhoz, hogy lekísérjen a buszokhoz. Jób bácsi a búcsúzásakor a nyolcvan egyetemista előtt jobbról-balról megölelt, mikor elindultunk, hosszan integetett, pedig csak egy voltam a sok-sok tanítványa közül. (Az már az én magántörténelmem, hogy ezért a "közbotránkoztatásért", "klerikális kapcsolatért" rögtön el akartak távolítani a debreceni egyetemről.)

Abbahagyom ezt az írást, mert olyan tömegben szállnak meg az emlékek, hogy magam is érzem, túlságosan személyes mindaz, amit nagy tanáromról – Szapudi András dokumentumriport-könyve ürügyén – most elmondani tudok.

Görömbei András

Г 1

Gereben Ferenc

Kiben könyörög a nyugodt alvásért

Úristen, ki adtad, legyen éj és nappal,
ki az éjnek titkát fődözted lakattal,
s városokat zöndítsz piros virradattal,

add, hogy a napodat erős kedvvel töltsen,
de estére kelvén elnyugodjam bölcsen:
éjed és nappalod egymásba ne öltsem.

Ha estidőn Hozzád megtér minden állat,
s angyalod lesimít gondtól minden vállat,
s hús ujja a szemre langyos álmot szállat,

kérlek, ó Úristen, engem se feledj el,
vigyáztassál fénylő angyali sereggel,
ne legyek hemzsegő szörnyeknek eledel.

Álmom alól, adjad, tűnjenek a félszek:
ne háló legyen, min beütnek a vészek,
hanem jó oltalmas, körülvevő fészek.

Add meg, ó Úristen, minden e világnak
(habár teremtményid most bálványt imádnak),
hogy nyugodt álomban jobbuljon az ember,
s ha lángzó özönnel szétömlik a reggel:
zenghessük nagyságod szavával *Hilárnak!* *

(1964)

* **Megjegyzés** *Szent Hiláriusz Poitiers püspöke (315 k. - 367. ?) himnuszát (Hajnali éneke Krisztus életéről) Babits Mihály fordította magyarra. – A szerk.*

Jeles diáktársak

Vértanú diáktársaink *

In memoriam *Jezerszky Ottó* és *Vaszary Gábor*

Ezzel a rövid megemlékezéssel tartozunk azon diáktársaink emlékének, akiknek a sorsa jól példázza az elmúlt idők történelmét, és akiknek emberi magatartásában a bencés nevelés és szellemiség mindhalálíg tartó nyomot hagyott.

Több mint negyven év távolából merül fel alakjuk. Az idő kifakította fényképüket az 1950-es érettségi tablón. Nálam maradt szakadozott névjegyük, s előttem fekszik a "disszidáláshoz"^{**} használt kirojtosodott térkép is. Emlékezetem talán élénkebb e tárgyaknál... Nem hiába voltunk hosszú évekig egy kis baráti csoport tagjai, jellegzetes mozdulataikat látni vélem ma is, szavajárásukra másoknál ismerek rá. Megkísérlem: hátha feléled bennem a baráti beszélgetések, evezőtúrák, iskolai jelenetek emléke, a "bokorugrás" lidérces élménye, s végül azok a "kinti" történések is, amelyek sorsukat tragikusra fordították. Éppen e baráti közelség miatt átallom közhelyekbe fagyasztani az emlékezetüket, hiszen annak idején irtóztunk mindenfajta nagyképűségtől. Még keresztnevük leírása is zavar: egymás között kerültük a formaságokat, s sokáig egyszerűen "apafej"-nek szólítottuk egymást. Ezért inkább emberi vonásaikat igyekszem felidézni, s egy kicsit azt a légkört is, amelyben akkor-tájt valamennyien mozogtunk.

Kívülről nézve kevés hasonlóságot mutattak. *Ottó* – családja nehéz sorsán nap mint nap tapasztalva, hogy nem játék az élet – komoly fiú volt. Tisztes szegénységét joviális humorral viselte, akárcsak évekig koptatott egyetlen, sötétkék öltönyét. A vállas, zömök fiúban óriási ener-

* Az 1945 utáni években a bencés diáktársak tucatjai szenvedtek súlyos sérelmeket a diktatúrától. Az esetek számbavétele folyamatban van, ismertetésükre visszatérünk. – *A szerk.*

** Emlékeztetnünk kell az olvasót, hogy az eredetileg és a nyugati nyelvekben ma is "hazaárulás"-t jelentő "disszidál" szót az akkori hatalom használta a hazájukat elhagyó "emigránsok"-ra, így ez most nyelvünkben elsősorban ez utóbbit jelenti. – *A szerk.*

gia és akaraterő dolgozott. A tanulás mellett fizikai munkát végzett, különórákat adott, majd házitanitószkodott. Tanulmányait eszményi odaadással folytatta, nem a jó jegyek érdekelték, hanem az ismeret maga. Kivételes tehetsége mind a reál, mind a humán tárgyakban az eminensek közé emelte. Mindezek ellenére elfogulatlanul s nagy ártatlansággal nézett kék szemével a világba, ha úgy érezte, túlzásba vittünk valamit; ha méltánytalanság történt valakivel, az osztály lelkiismeretét képviselve sikeresen védelmére kelt diáknak, tanárnak egyaránt.

Ottó józan tárgyilagossága mellett *Gábor* művészi temperamentumával hívta fel magára a figyelmet, barna szemében ezer manó és kobold járta táncát, s ha valahol feltűnt kacsafark haja, pirospszógás arca, fellanyozódott a léghő. Benne is dolgozott a családi talentum: biztos kézzel rajzolt portrékat, karikatúrákat, néhány mozdulattal jellemeket alakított, s egy-két mondattal politikusokat figurázott ki: "Söpörjének az imperiálistáák a saját portáájuk előtt!" (!) Karcsú, izmos alakja, rugalmas járása sportemberről árulkodott: *Gábor* vitorlázott, az úszóválogatott tagja volt, tornában pedig kedvelte az akrobatikus mutatványokat. A tanulást könnyedén, mintegy mellékügyként kezelte, általában azt tanul-ta meg, ami érdekelte. A benne inceselkedő ördögfióka gyakran külön-véleményre ingerelte: szeretett vitatkozni tanáraival is. Vitáit azonban nem késhegyig menően folytatta: hajlamos volt belátni saját álláspontjának viszonylagosságát. Kivéve a becsületbe vágó ügyeket, mert az alakoskodókat, a gyávákat megvetette.

Ebben a két egymástól látszólag teljesen elütő fiatalemberben lelkük mélyén azonos törekvés munkált: az önmagukhoz való hűség. Hajtotta őket az intellektuális kíváncsiság csakúgy, mint a kiválóság igénye. Ám mivel érzelmi lények voltak, s a baráti jóviszonyt mindennél többre tartották, nem váltak fölényessé, rátartivá. Képességeikből nyújtani, adni szerettek, önzetlenül "emelve a közhangulatot". Volt miből, mert szellemi tartalékuk messze felülmúlta az iskolai követelményeket. Ottó a lélektanhoz vonzódott: Jungtól a "principium individuationis"-ig eljutó egyéni fejlődés elvét tanulta meg, a Szondi-féle teszt pedig az ösztönök mélyvilágába vezette el. A "Sorselemzés"-t olvasva vívódott Szondi ama tételével, hogy az egyéni sorsot ösztönös választásaink határozzák meg. *Gábor* kedvenc könyvei: Camus "Közöny"-e, Maugham "Borotvaélen"-je, Gide "Theseus"-a az önmaga megvalósításával kísérletező, a külvilággal való küzdelemben a maga egyéniségéhez győzelemben-vereségben egyaránt végtelékig ragaszkodó ember sorsát mutatják be. Így alakultak ki elveik, amelyek hitele nem maradt meg az elméletnél, hanem programot is adott: próbára tenni jellemüket a külvilággal való gyürkőzésben,

tettekkel alakítani ki önmaguk leghitelesebb arcát. Ottó, bár víziszonya volt, fejest ugrott a Dunába Nagymarosnál, ahol a legszélesebb volt az ár; Gábor megbirkózott egy nála félelmetesen erősebb ellenféllel. Ottó az érettségén (1950-ben) Ady istenes verseit méltatta tanárai s az elnök megrökönyödésére; Gábor krúdys szinten gyakorolta az udvarlás művészetét. Fontos volt persze mindezt könnyedén, stílusosan tenni, fanyar tréfával kitérni a csodálat elől: az elismerést csak csipkelődve, rosszmájúan volt szabad kifejezni.

Szebb korban mindez a társadalom bizalmát vívta volna ki. Az akkori körülmények azonban egyre kevésbé kedveztek törekvéseiknek. Egyre egyenlőtlenebbé vált a küzdelem az egyén, s az egyéni kezdeményezés elfojtására törekedő politika között. A "fordulat éve" után keletkezett nyomástól egyre kevesebb védelmet nyújtott az otthon s az iskola. Hagymányos életformánk polgári csökevénné degradáltatott, a sarkaiból kiforgatott világ nyomasztó barakká vált számunkra. Aki akkor cselekedni akart s nem hagyta magát sodortatni az árral, az ellenállás valamilyen formáját választotta; az országon belül, ha lehetett, de ha nem volt más kiút: nyugatra távozva.

Ez utóbbit tettük mi is: 1951 májusában Ottóval, Gáborral és *Stark Lajos* osztálytársunkkal *négyesben* Münchennek vettük utunkat. Ingyenes túránk során megismerkedtünk Veszprém és Vas megye természeti szépségeivel. Műszaki ismereteinket gyarapította a vasfüggöny helyszíni tanulmányozása, réseinek felkutatása és az azon való átfurakodás. A burgenlandi tanyákra betérve nyelvismeretünket frissíthettük fel. Unalmas helyzetünket a bridzselés izgalommal tettük változatossá. Kísérteties marhaskodásunkkal a "szabad világba" érve sem hagytunk fel, különösen a német nyelvű feliratok kiforgatása adott alkalmat a viháncolásra.

Jókedvünk nem tartott sokáig. Münchenben ért minket a kitelepítések híre. Tiltakozott akkor az egész művelt világ, de ez sovány vigasz volt. Gábor és Ottó akkor – természetükhöz híven – elhatározták: segítségére sietnek a szorongatott otthoniaknak. Szándékuk megvalósításához kapóra jött egy ajánlat, hogy hírszerzői megbízatással ismét hazatérjenek. Döntésük annál elképesztőbb volt, mivel már előkészületeket tettek kinti egyetemi tanulmányaik megkezdésére. Lebeszélni azonban nem hagyták magukat: a kockázat szerintük a friss menekültek esetén a legkisebb, ők még jól ismerik az otthoni helyzetet. Különben is csak egy gyors oda-vissza útról van szó, s ha egyszer megtették a kötelességüket, nyugodt lélekkel kezhetnek el tanulni, sőt ösztöndíjat is kapnak. Ervelésük másodkézből valónak tűnt, hiszen megbízóik nyilván ugyanezt mondták nekik. Nem is ez lehetett a valódi meggondolásuk, hiszen

tudhatták, milyen veszélyből lábaltak ki első ízben. Féltették a hazát, szeretteiket, esetleg ki is akartak hozni közülük valakit, vagy legalább bizonyítani, hogy megkezdődött az ellenerők felsorakozása a diktatúrával szemben. Nyilvánvaló volt, hogy legnagyobb erkölcsi tettükre készülnek, s a kockázat emlegetése csak megerősíti őket ebben a tudatban. Mi viszont féltettük őket, s rossz előérzettel búcsúztunk el egymástól. "Isten veletek, cimborák ... ez út hazánkba visszavisz ... tovább, tovább ..."

A biedermeier diáknóta aligha illett a komor helyzethez, meg is keseredett a szánkban, könnyeztünk mind a négyen. Ők ezután eltűntek az "Englischer Garten" bokrai közt ...

Mi Lajossal hónapokig nem kaptunk róluk hírt, akkor is csak röviden annyit, hogy elfogták őket. Abban az időben ismertem meg a félelmet, amit velük együtt sohasem éreztem. Hogy min mentek keresztül kivégzésük előtt, milyen bánatba borították szüleiket, s hány barátjuk sínylette meg börtönnel, kihallgatással, egyetemről való kicsapatással a velük-velünk való kapcsolatot, csak később, a forradalom után tudtuk meg apróbb részleteiben. Akkor vált világossá, hogy az ítélet felolvasásakor négy osztálytársunk állt a kommunista hóhérok ítélőszéke előtt. Mind a négyük feje zsákba kötve, így csak hangjukról ismerték fel egymást. Az ítélet *Jezerszky Ottót* és *Vaszary Gábort* kötél általi *halálbüntetéssel*, *Lengyel Ferencet* életfogytiglani, *Horváth Zoltánt* tíz évi *fejházzal* sújtotta. Az ügyel kapcsolatosan rendőri felügyelet alá helyezetteknek a számát és az egyetemről kizárt osztálytársakat nem soroljuk ...

A két halálraítélt végoráiról csak annyit: nem kértek kegyelmet, és a síralomház falára közösen vésték be a bencés PAX-ot.

Németh Sándor – Siminszky Fedor

Csendes Béla

Részletek a DOKUMENTUM című ciklusból

*Sztáray Zoltánnak**
74. életévében

I.

Itt lakom. Itt fut a Déli Vasút, mellette huzódik
most a kaszárnya; előbb raktanya volt Buda-Dél.

Éltek a táborban ezerek a hodálynyi szobákban;
rálakatoltan bár, kaphattak csomagot.

Írhattak levelet, és válaszok is bejutottak;
jöttek az otthoniak: könnyesek és hiradók,

kik csak az utcáról láthatták szívszüküléssel
szélről a Kéttornyot, s hírből a vasbaverést.

IV.

Számosan írtak már Tarcsáról, az ottani másfél
évről, az új szövetségekről, amígnem az ÁVO
megrohamozva lezárta légmentesre a Tábort.
Három év Recsken, melyről filmkrónika szól már.
És nekem még két év Vácott, csak azért netalán mert
azt hitték: filozófus lennék; és ez a főbűn.
Majd földet túrtam Nyúlon és hordtam a trágyát;
közben azért, magyarul, logikára tanítva a lírát.
S szellemi-testi segédmunkába' kimúlva, reám már
csak az ebek emlékeznek, szemetelve siromra.

* *Sztáray Zoltán*, író, szerkesztő, közigazdász, a költő egykori recski raktársa; ma az USA-ban él.

V.

Több, mint harmincöt éve találkoztunk: a világba
szétmenekült seregünk, s mára már mind híresült.

Van, ki professzor lett, nem is egy; bírói talárban
ékesül másikatok; van aki bankhatalom.

Más: palotákat emelt, bár másnak ugyan, toronyokkal.
Szolgálva mulik el mind, ki közülünk volt.

Zoltán, Te irodalmat és lapokat alapoztál,
megalakítva a Recski Szövetséget.

Néked kellene feldolgoznod az ottani sorsunk,
tárgyilagosan, mert annyi a túllihegés.

Bár amikor hívtak, nem jöttél tartani markod,
méltán tűzd fel ezért Tiszti Keresztedet!

Most már, rogyva inunk, csak emlékezve hihetjük:
nagy nemzedék lettünk volna, ha megmaradunk.

Higgyük: mint tetű mellett a gyorsvonat, úgy robogunk el,
hogyha egy új osztást élve kibírni tudunk.

Akkor, ott Buda-Délen, én nyújtottam a rétest,
most Te csinálj lángost, pörköltet, öhöm-öt:

Meghívlak nyuli pincémbe: aranyosszinű borra.
Vén kenyeres társam, látjuk-e egymást még?

(1992)

Г 1

Csendes Béla

Olvadás

(Solvitur acris hiems)

Olvad a hó, fellágyul a fagy, és pirkad a föld már.
Vesd el a borsódat, öregúr; ha kitúrja a vadkan,
vesd el mégegyszer, s hüvelyét majd hogyha lerágja,
vessél akkor is újra; elültess zsenge diófát
árnyékul unokádnak. Rabszolgái vagyunk mert,
és azok is maradunk mi a földünknek, becsületből.
Így láttuk, örökölve apáinktól: ereinkben
ettől mozdul a vér; tetemünk így tér meg a földbe.

Dobd el a mankód: támasznak kapanyél elegendő.
Kúszva a kordonsorban a sámlira is lepihenhetsz
közben, amint kaparod le a háncsot a tőketövekről.

Csattogatja az ollóját melletted a szomszéd.
Metszi a mandulafát, míg a férget a drótkefe irtja.
Asszonya gallyat vág ki a sűrű hecsedlibokorból;
tépi a tüskét, hívja az ágat rózsafabotnak.

Tartósan melegítsen a nap nappal, míg az éjjel
lassu esőbe' puhultan hozza a halkszavu békét.

Szomszéd, jöjj ide hozzám, ülj le a gyöpre. Ha eddig,
és nem is egyszer, összepöröltünk volna: ez elmúlt.
Nézzed, az orkán mindkettőnk fedelét lesodorta.
Mindkettőnknek a fája kidőlt; vágjunk derekából
tartós oszlopokat: jöjj, tartsd a felőledi végét!
Mind akik itt élünk, csak így maradunk meg. – Kérlek.

(1993. március)

Dr. Szász Gábor
1933 – 1979.

Budapesten született 1933-ban. Gimnáziumi tanulmányait a budapesti Szent Benedek Gimnáziumban kezdte 1943-ban. Kedves, csöndes egyéniségével hamar beilleszkedett az osztály közösségébe, ami a háborús időkben nem volt könnyű, nem is beszélve arról, hogy akkor 60 diák kezdte meg egy osztályteremben az első gimnáziumi évet. De mindannyian büszkék voltunk, hogy ilyen nagy hagyományokkal rendelkező iskola tanulói lehetünk. A nyolc év alatt ahhoz a maghoz tartozott, amelyik szorgalmával, fegyelmezettségével, jóra való törekvésével meghatározta szellemiségünket. Az iskolai munka mellett – lévén ferencvárosi gyermekek – gyakran töltöttük együtt szabadidőnket is, ami azokban az években nem bővelkedett színes eseményekben. Maradt a sport, a hosszú beszélgetések és az olvasmányok megvitatása. 1951-ben érettségiztünk. Ezt követően a sors hamar szétszórta osztályunkat, hosszú ideig alig-alig tudtunk egymásról.

Gábort érdeklődése a vegyészethez vonzotta. Az ELTE vegyész szakán 1959-ben szerzett oklevelet. Első munkahelye a *Heim Pál Gyermek-kórház* laboratóriumában volt, ahol *dr. Baranyai Pál* főorvos mellett sajátította el a munka rejtelseit. Kiváló képességeit bizonyítja, hogy 1962-ben nyugatnémet ösztöndíjat kapott, ez azokban az időkben ritkaságszámba ment.

Frankfurtban dolgozott hat hónapig, majd kérte az ösztöndíj meghosszabbítását, hogy munkáját teljessé tehesse. Az engedélyt nem kapta meg, így a nélkül maradt külföldön. Kitartó, szívós munkával, invenciózus egyéniségével a klinikai enzimológia egyik legkiválóbb művelőjévé vált. Giessenben az egyetem tanáraként a fiatalok százaival szeretette meg szaktudományát.

Súlyos, gyógyíthatatlan betegség támadta meg és ragadta el fiatalon, 1979-ben. Szinte élete utolsó pillanatáig dolgozott. Fájjaljuk, hogy osztálytalálkozóinkon nem tudott részt venni.

A róla elnevezett díjat a klinikai enzimológia kiváló szakembereinek ítélik oda. Büszkék vagyunk rá, és nagy öröm számunkra, hogy emléktábláját 1991. szeptember 25-én a *Heim Pál Gyermek-kórház* – egykori munkahelye – falán bensőséges keretek között felavatták.

Dr. Csontai Ágoston

Túz Tamás

Húsz év múltán *

Húsz év után az emlékek már nem vadul
zuhognak reánk, csak halkan permeteznek.
Imitt-amott megállunk szótlánul,
s tekintetünk réved csak egyre messzebb.

Mi is történt? És vajon kivel?
Felelgetünk rá lassan, tétován,
nevek mosódnak el aranyló betűkkel
arcok fakulnak meg az évek vad torán.

Az Alma Mater, melynek méhkasából
frissen zsi bongtunk hajdanán elő,
áll még ma is, szelíden átnyalából,
szeretete irántunk egyre nő.

Benedictus, a Szent, ki örködött ránk ébren,
a régi nyájas mosollyal fogad,
s itt találjuk meg, mint valaha régen
a hűvös, néma bolthajtásokat.

Elcsendesültek szívünkben az órák,
minek izgalma olykor lázba vert.
De itt dalolja lágyan altatóját
a megbékélt latin memoriter.

Kedves barátunk lett a számtan és a mértan,
a fölöslegesnek vélt képletek.
Ma már nem kérdeznénk, hogy mindez miért van?
Mert látjuk bennük már az életet.

Ma szellemünk is éppen arra vágyik,
amit csak átfutottunk gyorsan mint diák.
Elnézzük lassan a föld s az ég csodáit,
s elbámulunk a gyors galaktikán.

* A költő 1954-ben, húsz éves érettségi találkozásán mondta el Győrött. Kiadatlan.

És hogy szeretjük nyelvünk dús varázsát,
amint fülünkbe csendül, bátorít, susog.
Verseket aszúborát és andalító báját
hozzák elénk a vén klasszikusok.

A bölcsélet, mit száraznak hitt elménk,
az élet útján zöldelő fa lett.
Bárcsak utolsó óránkig viselnénk
babérágát a homlokunk felett.

Most újra forró hála száll felétek,
munkátok érdeme napnál világosabb.
Gyermekszívünkéből kemény férfiszív lett,
s meg tudjuk érteni, mily nagy az áldozat.

Gyűjtsük meg mécsesét most az emlékezésnek
azok sírja felett, akik lenn nyugszanak.
Jó osztályfőnökünk, s a többiek, kik már nem éltek,
emléketek fölött nem nyugszik le a nap.

És drága társaink! Akik a háborúnak
szörnyű poklában leltetek halált,
vagy úgy adtátok vissza lelketek az Úrnak
derékba törten, mint az ifjú fák.

Nyugodjatok békén, Isten kegyelméből
rátok emlékezünk, ajkunk imát rebeg.
Szemünk fénylő csillagokra néz föl,
merengve kémleli a messzi végtelent.

Húsz év előtt vidáman ballagtunk mi itt még,
s nem sejtettük, mit ad nekünk az élet.
Ma deres fejjel itt ballagunk ismét,
s velünk jön húsz év könnye, szenvedése.

Nem számláljuk: ki-ki csak magában,
mert vidámságunk nem hagyott alább.
Hiszünk az égben, Isten irgalmában,
és szeretjük híven a magyar hazát.

Tíz Tamás*
1916 – 1992.

A Költészet Napján jött a hír haláláról. Régtől tudtunk gyengélkedéséről, de a rossz hír mindig váratlan.

Győrött született 1916. április 16-án, és a győri bencés gimnáziumban érettségizett 1934-ben. A papi hivatást választotta, és 1939-ben részesült az egyházi rend szentségében. A következő évtizedben volt segédlelkész, hitoktató, tábori lelkész; mint ilyen, a hadifogságot sem kerülhette el. 1947-től lett ismét módja papi szolgálatot ellátni. 1956-ban nyugatra távozott, véglegesen Kanadában telepedett le, 1989-i nyugdíjba vonulásáig egy egyházközségnek a lelkésze volt.

A diákori kísérletek, majd a hittudományi főiskola kényszerű szünete után folyamatos költői tevékenységének kezdete 1939-re tehető. Ehhez képest meglepően korán, 1941-ben jelent meg első verseskötete, a *Tiszta arannyal*. Bekapcsolódott az irodalmi életbe, munkatársa a *Vigiliának* és a *Magyar csillagnak*. Magába olvasztja ez a költészet *Harsányi Lajos* és *Sík Sándor* eredményeit, de személyessége is megmarad:

*Megjöttem mint az esti csillag,
Mint messziről jött szénaitlat.*

1942-ben tagjává választja a győri *Kisfaludi Kör*. A szemináriumi és a falusi lelkészi évek után a kitarukozó világ költészetét is gazdagítja, gondolatilag is bővíti. Amikor tábori lelkészi szolgálatra hívják be, először ez is javára fordul: bekapcsolódik a pécsi *Janus Pannonius Társaság* munkájába. De azután a front élményei és főként a hadifogság tapasztalatai súlyos felismeréseket hoznak. És amikor – nem egészen egészségesen – hazatér, már fogékonyabb a vészjósló jelekre. Nyilvánvalóvá válik, hogy az itthon meghirdetett szovjet minta óhatatlanul az ott kinn már megismert szovjet valóság felé vezet. Mindehhez képest csak másodrendű személyes irodalmi lehetőségeinek szűkülése. Nem is titkolja egyetértését az 1956. október 23-i programmal. A bukás után házkutatás következik, ez a végső impulzus a távozásra.

A külföld világméretű szellemi tájékozódást tesz lehetővé, s ez azután költészete átalakulását is eredményezi. Először Európában, majd véglegesen Kanadában telepszik le, és a költészet mellé irodalom-

* Költői név. Eredeti neve: *Makkó Lajos*. – *A szerk.*

szervező munkát is vállal. Nem ennek az emlékezésnek tiszte költészete gazdagodását részletezni, egy motívumát azonban mindenképpen nyomon kell követni: ragaszkodását a hazához. Már egyik első megfogalmazásában így hangzik:

*Mint édesanyám könnyes csókját,
hazám, magammal hoztalak.
Itt vagy velem. Lángolsz a számon,
miként a lobbanó szavak.*

Később megtalálja a módját, hogy a szűkebb hazáról, a gyermekkorról, részletesen is szóljon: *Aranyrét utca* (Versek az ifjúságnak, Torontó, 1978.). A szeretet és a ragaszkodás szavaival szinte topográfiai pontossággal nevezi nevén a gyermekkor tájait a Nádorvárosban. Különösen bensőségesek azok a versei, amelyek az édesanya utáni vágyódást szólaltatják meg, mint ez a szonett is:

*Milyen jó vagy, anyám, hogy szívemben
ma is egybesimulsz rég elhagyott
városom simára koptatott köveivel.
Kötényed csücskébe fogódzva ma is
könnyen eltalálok a dombra, honnét
először bámultam ölelkezését szerelmes
folyóimnak, Rábának, Dunának, honnét
hétszeres egekbe vitt a pünkösdi szél.
Látom, ahogy alkudozol a piactéren,
s ha nyílik az iskola nagy kapuja,
karodba repülök megint, mint régen.
Nem lehet visszacsinálni ezt már,
hidd el, így volt, lesz s marad örökké.
Tanum rá a bencés templom kettős tornya.*

Ez a kristálytiszta hang szóra sem méltatta azt az uralmi rendet, amely hatalmában tartotta Magyarországot. Viszont így a költő irodalmi híre oly mértékben megnőtt, hogy itthon sem lehetett teljesen elhallgatni. A *Vigília* 1970-től, a győri *Műhely* 1980-tól közölte verseit, a *Magvető* 1987-ben adott ki válogatást életművéből (*Hét sóhaj a hegyen*). 1991 tavaszán a Bencés Diákszövetség tiszteletbeli választmányi tagjává, ugyanezen év őszén szülővárosa, néhány hónappal halála előtt, díszpolgárává választotta.

1992. április 7-én hunyt el a távoli Kanadában. A végső tiszteletadás, hamvainak győri temetése, 1992. július 10-én volt. Püspöke temette, a polgármester búcsúztatta. Ahogy a barátok és a diákszövetség nevében elköszönő *dr. Petőcz Miklós* mondta: a honvagy költője hazatért.

Grábics Frigyes

Nagy Gáspár

Az utazó emlékeiből

Szeretettel

a 75 éves Tűz Tamásnak

"Aznap először a lélek kegyelme"

később már minden segített
ez lett a n i a g a r a - n a p
aznap atyák és öregcserkészek
fuvaroztak akik
főleg *sajgók* és *magyaródyk*
de legkivált *szabolcsok* voltak

torontó hamilton niagara falls
délidőben beszökés HOZZÁD
egy előkelő kórház-szállodába
zubogó paradicsomleves párája
szállt a vértanús ebédlőben
s levágott indiánfülem mintha
már az asztalon heverne –
mondatod lehetett ily dallamú:
fiú ismerlek ám nagyon bele-
hallgatóztál a történelmi
vízesésbe... vagy véresésbe?!

parányi celládban *kariatidák*
és *sóhajok* versként tolongnak
az utazóknak mutatod hogy épp
egy gyékényen áruunk
a szeptemberi jelenkorban
és ziháló kérdéseid fölött
úsznak az újabb sóhajok:
igen igen ébren és álomban
és mindig ott vagyok...
lám most majd mindenki
hazamegy de én már nem érek
nem jutok haza nem!

aztán naplementéig
tanácsaid szerint a *niagara falls*nál
fehér vízködbben pokoli zajban...
de a félelmes látvány mögött
csak a lélek belső termei élnek
a fehér párnadamaszton mintha
vetítenék arcod s a robajon át
is tisztán hallom
azt a sóhajos hangot

(1988. október 6.)

Sírbeszéd Mensáros László színművész temetésén*

Kedves Lacink!

Iskolatársaid, a Bencés Diákszövetség nevében hozom koporsóddhoz szeretetünk, együvértartozásunk, szolidaritásunk szavait. Ebben a szolidaritásban nevelt bennünket közösséggé a hazánkban egy évezrede imádkozó és dolgozó Szent Benedek-Rend.

Nem szeretttünk volna igazán, ha most nem szomorítana eltávozásod, de tudjuk, hogy a halál nem "pont", hanem "kettőspont", amely után jön valami más, valami magasabb létrend. Egyházunk liturgiája így mondja: "Miközben halandó testünk enyészetnek indul, lelkünket a mennyben örök otthon várja."

A keresztény ember ezért nem búcsúzik, hanem imádkozik. Azt tesszük mi is: a legtermészetesebb módon, a hálaadás szavaival. Megköszönünk Téged az Úristennek. Megköszönjük, hogy ismerhettünk és szerethettünk, hogy olyan voltál, akit szeretnünk lehetett.

Utolsó földi utadra ma megszámlálhatatlanul sok tisztelőd kísért el. De vannak dolgok, amelyeket mi és csakis mi őrzünk emlékként Te-rólad. Vajon ki más emlékezhet arra, hogy tizenévesen és pirosposzsgás arccal énekeltél és verset mondtál a balatonakarattyai tábortűz rőzse-pattogása közben. Vajon hányan tudják, hogy mialatt Magadban a tehetség gyémántjából a tudás briliánsát csiszoltad, közben a Hittudományi Akadémián teológiát tanultál. Vajon hányan sejtik, hogy megcsodált pályafutásod nem akkor kezdődött, amikor a színházi történet azt számon tartja, hanem amikor 1937 őszén abban az ütött-kopott öreg épületben, a Baross utcai bencés gimnáziumban 11 évesen eljátszottad a "Kis lord" címszerepét.

Osztályfőnököd attól kezdve tréfás szeretettel "kis lord"-nak becézett. Aztán teltek az évtizedek, és az egyre újabb és újabb feladataidat Te mindig valamilyen kifinomult eleganciával és arisztokráciával – nem a másokat lenéző gőg, hanem az intellektus arisztokráciájával – oldottad meg. A szakma és a közönség csodálta, de csak mi tudtuk, mindez min alapul: TE A KIS LORD VOLTÁL, és lélekben az is maradtál.

Sokaknak és sokat ajándékoztál. Fogadjon most az ÚR az Ő ajándékozó szeretetébe.

Faber Miklós

* Elhangzott 1993. február 17-én a Farkasréti Temetőben.

A hídépítő küldetése *

Interjú Foitl Károllyal

Foitl Károly – egykori utászfőhadnagy – szereti az erődöket és a hidakat. Mindössze huszonegy éves volt, a Bolyai János Műszaki Akadémia másodéves hallgatója, amikor a katonai erődökről írt önképzőkori tanulmányát a szakértők aranyplakettel díjazták. E munka értékállóságát jelzi, hogy ötvenegy évvel később is tanulságos olvasmány, s ezért nemrégiben a Honvédségi Szemle is közölte. De Foitl Károly a szellemi hídépítésnek is nagy mestere, s az elmúlt két évben talán ő tette a legtöbbet azért, hogy az egykori Bolyai János Műszaki Akadémia még élő hallgatói és a mai tisztképző intézeteink közötti kapcsolatok minél erősebbek legyenek. A hetvenkét éves utászobsitos az elmúlt négy év-tizedben köztisztviselőként álló mérnökként kereste kenyerét, s közben elmélyült a legújabbkori hadtörténelem rejtelmeiben is.

Amikor beléptem Foitl Károly szobájába, szinte elkápráztattak a közel négyezer kötetes házikönyvtárának kincsei. A magyar és német nyelvű hadtörténelmi könyvek sokasága mind-mind arról tanúskodik, hogy gazdájuk féltő szeretettel forgatja és őrzi őket.

– A bencés gimnáziumban** oltották belém a történelem iránti érdeklődést – kezdte a beszélgetést Foitl Károly, aki ma a Bencés Diákszövetség egyik vezérégyénisége. Röviden elmesélte, hogy katonacsatládban nőtt fel – édesapja gyalogosezredes volt – s a jeles érettségi után azonnal felvételt nyert a Bolyai János Műszaki Akadémiára. Az "igen jó" eredménnyel elvégzett akadémia után mint fiatal hadnagyot azonnal a keleti frontra, pontosabban az egyik frontmögötti műszaki alakulathoz vezényelték. Bátor tetteiért, a közúti hidak helyreállításában szerzett érdemeiért hamarosan megkapta a *Signum Laudis* kitüntetést; ezután következett katonatiszti pályafutásának legszebb időszaka, amikor az egyik tartalékos tiszti-iskola tanára lett.

– Nagyon szerettem tanítani, és azt hiszem, idővel jó katonapedagógus is lett volna belőlem – mesélte Foitl Károly, miközben elővarázsolt két zsebben hordható erődítési tansegédletet, melyeknek ő a szerzője.

* Megjelent a Magyar Honvéd 1993. évi 2. számában.

** A budapesti bencés gimnáziumban 1938-ban érettségizett. – A szerk.

– 1944 októberében, a kiugrási kísérlet kudarca idején, fordulat történt az én életemben is. Egy légitámadás során megsebesültem, sokáig ápoltak az esztergomi katonai kórházban. Itt kerültem orosz hadifogságba, majd a jászberényi és a ceglédi hadifogolytáborba.

Foittl Károly 1945 tavaszán még úgy gondolta, hogy helye, szerepe lehet az új, demokratikus hadseregben, s ezért önként vállalt felelős beosztást a 2. vasútépítő zászlóaljnál, majd az újjászerveződő műszaki hadosztálynál. A csalódást az okozta számára, hogy csupán azok a tisztársai jutottak előre gyorsan a katonai számlétron, akik szerepet vállaltak az akkori politikai pártokban is. Ő a pártok befolyásától mentes hadsereg híve volt, s ez a meggyőződése ma is. Azt vallja, hogy a katonatiszt előmenetelénél a rátermettség, a végzett munka színvonala és az emberi kvalitások legyenek a mérvadók, s ne a különböző pártokhoz való kötődés.

Foittl Károly 1945 őszén mondott búcsút a tiszti hivatásnak, de lélekben ma is katonának vallja magát. 1946 nyarán, egy rosszindulatú feljelentés alapján, a népbíróság először 12 évi kényszermunkára ítélte, s ebből végül kétévi börtönbüntetés lett. A szabadulása után Lenti környékén, az ország csücskében akarta elhagyni az országot, de a jugoszláv határőrök visszatoloncolták. Ezután ő is megjárta a hírhedt katonapolitikai osztály vallatócelláit, s miután sehogy sem akarta elvállalni, hogy ő "jugoszláv kém", rettenetes kínzásokat kellett elviselnie. 1950-ben azonban – csodák csodája – kinyílt előtte a börtönkapu, s először a szentendrei kéziszerszámgyár, majd a Csemege Édesipari Vállalat mérnökeként kereste a kenyerét. 65 éves korában, a Vízgazdálkodási Központ vezetőjeként ment nyugdíjba, de mint falszigetelési szakember a legutóbbi időkig aktívan dolgozott.

Talán még felsorolni is sok, hogy a Bolyai-körtől a Rákóczi-szövetségig Foittl Károly hányféle társadalmi egyesület tisztségviselője. Ráadásul atyai barátja, tanácsadója dr. Szakály Sándor hadtörténésznek, lelkes támogatója az állami gondozott gyerekek társadalmi beilleszkedését felvállaló Góvita-alapítványnak és mindent megtesz azért – mint már említettük – hogy az egykori Bolyai János Műszaki Akadémia legjobb hagyományai meghonosodjanak a mai tisztképző főiskolákon is.

Senki sem vitatja, hogy Foittl Károly, obsitos műszaki tiszt, ma is a "bolyaisok" zászlóvivője, és küldetését híven teljesíti.

Kacsó Lajos

A Magyar Köztársaság
Miniszterelnöke

Faber Miklós elnök úrnak
Szalai Béla főtitkár úrnak

Bencés Diákszövetség

Budapest

Kedves Barátaim!

Hálásan köszönöm jókívánságaitokat és az együttlétnket
megörökítő fényképet.

Boldog újesztendőt kívánok mindnyájatoknak.

Budapest, 1992. december 29.

(Antall József)

Az előző oldalon a miniszterelnök úrnak a BDSZ vezetőihez írt újévi levele található. A levélben is említett fenti fénykép 1992. október 17-én készült a budapesti Vígszínházban, ahol a piaristák 350 éves magyarországi megtelepedésüket ünnepelték. A jubiláló közönséget elnökünk, Faber Miklós is köszöntötte (ld. Bencés Hírlevél 1992/1-2. szám 10. o.).

Bencés szellemiség

Előszó

A Bencés Hírlevél 1991/1-2. számában körkérdest tettünk közzé, amelyben olvasóinkat, az egykori bencés diákokat arra kértük, fogalmazzák meg véleményüket: szerintük mi a bencés szellemiség lényege, s hogyan lehet ezt érvényesíteni napjainkban. Miután spontán válaszok meglehetősen gyéren csordogáltak, több tucat diáktársunkat – két levélben is (l. a *Bevezetőben*, 68-69. o.) – személy szerint kértünk fel a válaszadásra.

1992. tavaszától teléig végül is elég szép számú válaszlevél érkezett, az egy-két soros lakonikus közleménytől a jó néhány oldalas tanulmányig. Kaptunk olyan leveleket is, amelyek körkérésünkre kezdtek válaszolni, de azután átváltottak az egykori tanárokról szóló terjedelmes emlékezésre. És voltak olyan megnyilatkozások is, amelyek nem kifejezetten kérdéseinkre adott válaszként születtek, de egyes részleteik ílyképpen is felfoghatók voltak. Minden esetben úgy döntöttünk, hogy a közleményeknek csak a bencés szellemiség témájához *közel álló* részleteit közöljük, azokat viszont a lehető leghívebben s a lehető legkevesebb rövidítéssel. (Rendszeresen elhagytuk a levelek beköszöntő és elköszönő, valamint más, nem a témához tartozó részeit.)

Úgy döntöttünk, hogy a viszonylag terjedelmes anyagban *mindenkinek* az írását közöljük, aki a véleményével megtisztelt minket. Az olvasó tehát az *ez ügyben megszólalók vélekedéseinek teljes spektrumával* találkozhat: a mesteremberekétől az orvosprofesszorokéig, középkorúaktól az idősebbekig (sajnos, a legfiatalabbak jórészt innen is hiányoznak), a megilletődöttektől a kritikusakig, a múltba mélyedőktől a jövőbe is tekintőkig, a hétköznapi helytállástól a vallásos elkötelezettségig.

Ez az itt következő gyűjtemény egy jól megragadható társadalmi közegnek: a bencés gimnáziumok szellemi-lelki műhelyeiben kovácsoló-

dott, a diktatúra évtizedei alatt sokat tapasztalt-szenvedett embercsoportnak a reprezentatív megnyilatkozása, és mint ilyen, *kordokumentum*-nak tekinthető.

A szerkesztés során nem kevés fejtörést okozott, hogy milyen *sorrendben* közöljük az egyes válaszokat: témaköri, terjedelmi, generációs vagy egyéb csoportosításban. Végül úgy döntöttünk, hogy a szerkesztői beavatkozás (és a vele óhatatlanul együttjáró manipuláció) minimalizása céljából az *alfabetikus* sorrendet választjuk. Tájékoztatásul feltüntetjük a nyilatkozó nevén kívül foglalkozását, bencés iskoláját és osztálya érettségijének évét is.

Kezdődjék meg tehát ez a sajátos, és reményeink szerint tanulságos "kerekasztalbeszélgetés" a bencés szellemiség mibenlétéről.

Gereben Ferenc

Bevezető

I. körlevél

Kedves Bencés Diáktársunk!

A Bencés Hírlevél 1991/1-2. számában körkérdést intéztünk az egykori bencés diákokhoz. Engedd meg, hogy Téged "felkért hozzászólónak" tekintve, a kérdést Neked külön is feltegyük abban a reményben, hogy az elkövetkező néhány hét során sok elfoglaltságod ellenére is leszel szíves – néhány mondatban – megválaszolni.

Íme a kérdés(ek):

- 1./ Véleményed szerint mi a *bencés szellemiség* lényege, és
- 2./ hogyan lehet ezt érvényesíteni *napjainkban*?

A beérkezett válaszokból a BDSZ Almanach következő számában összeállítást készítünk az öregdiáktársak tájékoztatására és okulására.

Válaszodat – fáradozásodat előre is köszönve – várjuk, és szeretettel köszöntünk:

Budapest, 1992. március 9.

Faber Miklós s.k.
a Bencés Diákszövetség
elnöke

Gereben Ferenc s.k.
a BDSZ-kiadványok
szerkesztője

II. (személyes) körlevél

Kedves *(név szerinti megszólítás)* !

Szövetségünk kiadványában, a *Bencés Hírlevél* 1991. számában kérdést fogalmaztunk meg és tettünk közzé:

- 1./ Miben látod a bencés szellemiség lényegét és
- 2./ annak megnyilvánulási lehetőségét napjainkban?

Számos értékes választ kaptunk már eddig is. Most mégis szeretnék személyesen is megszólítani ez ügyben. Talán szerénységből nem válaszoltál eddig. Úgy gondolom azonban, hogy éppen azok válaszai volnának mértékadók, akik az elmúlt nehéz évtizedek során és azok ellenére a maguk helyén hitelesen képviselték azt a neveltetést, amelyben – Istennek és szüleinknek hála érte – mi valaha részesültünk.

Téged e hiteles személyek között tudunk, és ismerünk. Ezért szeretettel kérek, vess papírra néhány olyan gondolatot, amely
– nekünk, idősebbeknek, meggyőződésünkben megerősödésünkre,
– a fiatalabbaknak pedig tanulságul szolgálhat.

Bízom válaszdoban és szívből

ölellek

Budapest, 1992. augusztus 20.

Faber Miklós s.k.

Dr. Várszegi Asztrik OSB főapát-püspök beszéde *

A BDSZ vezetőségétől már többször is kaptam olyan kérést, hogy fogalmazzam meg röviden a bencés lelkiség lényegét. Könnyű is ezt megtenni, meg nehéz is. Könnyű, hisz féllábon állásnyi idő alatt azt mondhatnám: szeressétek az Istent és embertársaitokat! – és ezzel mindent elmondtam. Nehéz is, mert ezt az alapigazságot, alapparancsot mindig ki kell fejteni, határozottan kell körvonalazni, hogy mindenki tudja: itt és most, mai magyar valóságunkban mi a bencés diák küldetése. A teljességre törekvés szándéka nélkül, csupán néhány – általam ma fontosnak tartott – célt hadd fogalmazzak meg:

– Törekedjünk arra, hogy emberségünkben, lényünk legmélyén *rendezett* legyünk, rendezett legyen kapcsolatunk mindenekelőtt Istennel, azután önmagunkkal, és akkor *ezt* a rendet, rendezettséget tudjuk családjunknak, környezetünknek továbbadni.

– Ebből a belső és külső rendezettségéből sugározzék ki a *pax et gaudium*, a *béke és öröm*, amelyet magatokban hordoztok. Sem békét, sem örömet nem lehet boltban vásárolni, ezért kevés van belőle. A jól rendezett és bölcsen elrendezett élet terméke ez a béke és ez az öröm.

– Benedeket – Pál apostol nyomán – bölcs építőmesternek szoktuk mondani, fiai is sokat építkeztek az elmúlt másfél évezred során. Mielőtt azonban az ember épít, le kell ülnie tervezni, bölcsen mérlegelni. Ami-kor már kialakult a szívünkben a vízió, a látomás, hogy *mit*, akkor keres-sük a *hogyan*. Így egész magatartásunk *konstuktív, építő* lesz, hisz a látomás irányába vivő utakat keressük egész valónkkal. Kortársi zűrzavarunkban nagy szükség van a *konstruktív*, – és sohasem a destruktív – emberekre.

Lelkiségünk alappillérei tehát: *Isten- és emberszeretet*, a *rend és rendezett viszonyok* kapcsolatrendszerünkben, a *béke és öröm* termésével. S mert vízió, látomás reménységében élünk, irányában haladunk, keres-sük az építőeszközöket, és ez személyiségünket *konstruktív*vá, *építővé* formálja. Tegyük ezt, és akkor nem egy évre, de lehet, hogy egy életre van programunk.

* Elhangzott a BDSZ IV. közgyűlésén Pannonhalmán, 1992. május 30-án.

Nyilatkozatok *

Mottó

Dante Alighieri

A Szent Benedek-epizód Részlet az Isteni Színjátékból

A költő, midőn a *hetedik égbe* – ez a Szaturnusz ege – emelkedett, lángoló fénygömbök képében látta az üdvözült lelkeket. A legfényesebb – jellegzetes szellemiségének megfelelően – észrevette, hogy Dante megilletődöttségében nem meri kérdezni őket, ezért így szólt hozzá:

"Felelek, *kihallván*
lelkedből a szót, mely oly félve rejlett.
A hegyet, melynek Casino van alján,
hajdan tévedt nép lakta, látogatta;
szívét pogány hit kápráztatta csalfán.
S én voltam, kitől legelébb *fogadta*
annak nevét, aki a földre hozta
az Igazságot, mely lelkünk' ragadja."

Paradicsom, XXII. 35-42.; Babits Mihály fordítása

* Idézetek a felszólításunkra érkezett hosszabb-rövidebb írásokból, levelekből. – Diák-társaink nevét zárójelben követő helységnév és évszám itt és a továbbiakban – mint kiadványainkban mindenütt – bencés iskolájukra és osztályuk érettségi vizsgájának az évére utal.

Adamovich Károly dr., orvos
(Pannonhalma, 1972.)

A sokat emlegetett "bencés szellem" megfoghatatlan, ugyanakkor mégis sokat beszélünk róla. De nemcsak beszélünk róla, hanem többségünk életét determinálta a bencés iskolában eltöltött idő.

Akkor, amikor Pannonhalmán diák voltam, nem fogalmazódott meg bennem semmi döntő. Azt hiszem, hogy csak gyűjtöttem az élményeket, hatásokat, információkat.

Kikerülve az iskolából, a magam lábára állva, a döntések, a nehéz helyzetek, az öröme, a vágyak pillanataiban elő-előjöttek ezek az élmények.

Egyre jobban kikristályosodott, hogy számomra egyetlen út jelöltetett ki. A Jézus Krisztushoz tartozás útja. Én ehhez Pannonhalmán kaptam meg az indíttatást.

Azok a momentumok, amelyek jobbra Pannonhalmán tudat alatt rögzültek, a későbbiekben egyre nagyobb felelősséget ébresztettek bennem a környezetemmel, a munkámmal, majd a családommal szemben. Gyermekorvos vagyok. Minden nap beteg, sokszor halálosan beteg gyermekek szüleivel kerülök kapcsolatba. Hogy nekik tudjak valami vigaszt nyújtani, szükségem van a bencés örökségemre, a részben ezen alapuló hitemre.

Ma különösen fontosnak tartom azt, hogy a bencések neveltek. Az értékek devalválódnak, "talmi kincsek" gyűjtésére sarkallják az embereket. A tegnap még *harcos* ateisták ma báránybőrbe bújva egyre nagyobb szerepet próbálnak játszani a hazai kereszténység életében, a tegnapi ideológiai elnyomást felváltja a "*carpe diem*"-elv, a gátlástartalanság.

Ebben a szörnyű zűrzavarban *egyrészt* óriási előnyt jelent számomra az, hogy bencés diák voltam: *tudok tájékozódni*, tudom az utamat, kevesebbszer esem csapdába; *másrészt* pedig nem ülhetek tétlenül: első-sorban szűkebb környezetemben kell vállalnom azokat a feladatokat, amelyekkel "Isten vándorló népét" segíthetem.

Őrizni kell a lángot, a lelkesedést és legfőképp a hitet ebben a mai hitetlen országban.

┌

1

Bárány Tamás dr., író
(Budapest, 1940.)

1/ Úgy gondolom, hogy a bencés szellemiség lényegét leginkább a rend ősi jelszava fejezi ki: az *ora et labora* réges-régi szentbenedeki parancsa, amelyet még a nemhívó ember is bizvást magáévá tehet, ha az első, imára vonatkozó utasítást lelkiismeretének szigorú vizsgálatára s a jóerkölcs normáinak gondos megtartására fordítja le mind a maga, mind családja, mind pedig szélesebb emberi környezete érdekében.

Ugyanígy kategórikus imperatívusznak érzem a munkára serkentő felszólítást, hiszen – *Juhász Gyula* gyönyörű megfogalmazása szerint – a munka az élet anyja. Szívből kívánom, a reánk váró ínséges időkben minél kevesebb embertársunk veszítse el munkáját; minél többen teheszenek eleget a munkára vonatkozó kemény erkölcsi parancsoknak.

2/ Az emberiség szellemi és jellemi tökéletesedésében – az elmúlt évezredek tapasztalatai alapján – nem nagy a bizodalom. Ha valamilyen mégis reménykedem, az ez a szilárd erkölcsi magatartás, amely példamutatásával gyakorolhat némi vonzerőt a fogékonyabb lelkekre. A többi, sajnos, por és füst.

Berkó Pál, tanár
(Budapest, 1937.)

Manapság sokszor és sokan foglalkoznak a médiumok alapján az egyházi iskolák alapításának, fejlődésének, az egyházi intézmények visszaadásának kérdéseivel. [...]

A bencés iskolák helyzete kissé hasonlít a XIX. század elején, a Rend visszaállítása után kialakult helyzetre. Akkor 41 bencés került az elé a feladat elé, hogy – Pannonhalmát és – néhány gimnáziumot újjáélesszen, illetve alapítson. Akkor – 1802-ben és 1803-ban – összesen 67 novícius öltözött be, és igen nagy részük minden pedagógiai-teológiai tanulmány nélkül, vagy e tanulmányokat 1-2 évvel elhalasztva-megszakítva állt a tanítás szolgálatába, s később folytatta tanulmányait. Az utóbbi évtizedekben, de manapság sincs két évenként még 10 novícius sem; továbbá sem a társadalom, sem az állami hatóságok nem fogadnának el

tanári diploma nélküli embereket (papokat, szerzeteseket) a gyermekek tanításában.

Figyelembe kell vennünk, hogy a kevés utánpótlás zöme a két bencés gimnáziumból jön; és hogy világi tanár – aki katolikus és esetleg szóba jöhetne – e két gimnázium végzettjei között nincs, mert innen az elmúlt 40 évben a bölcsész szakokra nem vettek fel hallgatókat. [...]

Sokan különféleképpen magyarázzák Szent Benedek szellemét, a Regula belső lényegét. Vannak, akik azonosítják a katolicizmus pedagógiájával a bencés pedagógiát (azaz a nevelést) és a bencés aszkézist (azaz az önnevelést). Már pedig nem szabad a rendi, a szentbenedeki jellegnek elszíntelenednie. A tizennégy évszázados múlt adja meg a bencés rendnek és nevelésnek az ősi – de a korszellemnek meg-felelően fejlődő – jellegét. Nincs ugyanis olyan királyi vagy nemesi csa-lád, amely származását ily messzire vissza tudná vezetni. [...]

Szent Benedek Regulájával és gyakorlatával hirdeti a munka nemeségét és szükségességét. Elrendeli: fiai munkájukból éljenek meg. Amikor egy sorba helyezi az "ora" s a "labora" lényegét, és előírja, hogy életük alapja ez legyen: egyesíti az imádság és a munka szellemét. [...]

Ez a nevelés felnőttkori egyéni életünk alakulását is befolyásolta. Hiszem, hogy a volt bencésdiák *mérnök* az emberiség életkörülményeinek jobbá tétele céljából dolgozott és dolgozik; az *orvos* a test gyógyítását összekötötte és összeköti a lélek gyógyításával; a *tanár* a nevelés szempontjából nagyon nehéz körülmények között megpróbálta és most is megpróbálja a keresztény szellemet becsempészni tanítványaiba; és minden volt bencés diák a maga hivatásában és körében a tanultak és látottak szerint igyekezett és igyekszik környezetére hatni.

Így érték el tanáraink belső és külső körülményeinknek, életünknek megalapozásával, lelki erőnk felépítésével azt, hogy ma is, 40, 50 vagy még több év után is összetartunk, igyekszünk, amennyire lehet, egymást segíteni, és kisebb-nagyobb körben együttesen gondolunk volt tanárainkra és az együtt töltött évekre.

Biringer Pál dr., villamosmérnök, egyetemi tanár (Toronto)
(Pápa, 1947.)

1. Önzetlen, humanista, remek oktatás származási, vagyoni, társadalmi különbségek nélkül.
2. Több, új iskolát nyitni.

Chabada György, mérnök
(Győr, 1941.)

Nem tudom a bencés szellemiség lényegét másképpen kifejezni, mint *Ora et labora!*

Ha még tudok valamit latinul, akkor ez *imperatívusz*, és *nem fakultatív fából vaskarika*.

Márpedig, ha ez *imperatívusz*, akkor ez kötelesség. Igenis, *kell* imádkozni és *kell* dolgozni. De ezt a kettőt meg is kell egyszer tanulni. Hát hol, ha nem az iskolában?! Az imádkozásra való felkészülést a hittan, a munkára való felkészülést a szaktárgyak megtanulása jelenti. Aki nem küzd – úton, útfélen – mindkettő kötelező voltáért, az nem rendelkezik bencés szellemiséggel – mégha annak perjele is.

Elvárni valakitől valamit kötelezően ugyanis csak úgy lehet, ha ennek elsajátításához a jogot is kötelezővé tesszük. Furcsa, de én ebben ellentmondást nem találok.

Így addig ne beszéljünk semmi másról, amíg a szerzetesi iskolákban ki nem harcoltuk a kötelező vallásoktatást.

Ennyi!

Czigány György, író, költő, muzsikus és TV főrendező
(Győr, 1949.)

A körlevélre két mondatban tudok csak válaszolni:

1) A szemlélődő és tevékeny élet összhangja, a szeretet közösségében. *Ora et labora!*

2.) Legyünk jelen bátran az elvilágiasult mindennapok profán körülményei közt is – a régi szellemben. De ne szavakkal: melegszívű cselekvéssel!

Faber Miklós, mérnök
(Budapest, 1948.)

"Építsünk együtt Istennek országot" *

Kereken fél évszázada annak, hogy egy lelkes fiatal bencés, *Békés Gellért*, áldott ihletben megírta a Szent Benedek-himnuszt. Mondják: rólunk: sok mindent tudunk mi, magyarok, de ünnepelni, azt különösen.

Talán éppen azért, mert sorsunk 11 évszázad alatt szűk marokkal mérte számunkra a "víg esztendőt". Talán ezért van – népénekes liturgiánkban – ünneplő himnuszunk arra is, amire más népeknek nincs. Így az Oltáriszentség "győzelmének napkelettől napnyugatig" hirdetésére, az egyházfőért "ezrek ajkán ezer nyelven" könyörgésre, és az első nyugati rendalapító, a Nursiába való Benedek "ünnepi dicséretére" is.

Nem tűnhet fontoskodásnak, ha Szent Benedek nagyobb családja, a Bencés Diákszövetség emlékeztet arra, hogy az említett 11 évszázadból éppen 10-et az ország és a bencés rend szünbiózsisa jellemez. A kettő története egymást át- meg átszövi: amikor az egyik csillaga emelkedőben volt, akkor virágzott fel a másik is. Az évezredes szünbiózis az elmúlt 40 év alatt visszaminősült nem egyenjogú felek koegzisztenciájává. A Gondviselés azonban megengedte, hogy a Rend megkötözve, megcsönkítva vegetáljon, de mégiscsak éljen. Hála legyen érte! [...]

Békés Gellért Szent Benedek-himnuszának van egy csodálatos sora: "Építsünk együtt Istennek országot". Ezt kellene tenni. És itt mind a négy szó egyformán fontos.

"Építsünk", hiszen itt több mint 4 évtizeden át rombolás folyt a lelkekben: a hitben, az erkölcsben, a nyelvben. Elszomorodunk, ha körülnézünk, milyen magatartás-kultúrával találkozunk.

"Együtt", hiszen összefogásra van szükség, minden jóakarató ember összefogására, egy belülről fakadó igazi *ökumenére*.

"Istennek", hiszen nem lehet egyszerre szolgálni Neki és a Mammonnak, és mi nem akarjuk, nem akarhatjuk, hogy az ateista materializmus helyét a pénzimádó materializmus foglalja el.

És végül: "Országot"; mindkét értelemben: a földi országot és azt a bizonyos "Isten országát", amelyről Jézus kijelentette, hogy "bennetek van". Mert ez a bennünk épülő "istenországa" fogja jobba, szebbé, emberibbé tenni a földi hazát. [...]

* A BDSZ elnökének a PAX ROMANA alakuló ülését (1991. november 9.) köszöntő szavaiból.

Finck Antal, faipari mérnök
(Sopron, 1945.)

Amikor Szent Benedek a kereszténység aszkétáinak nyomába lép és megalakítja az "Úr szolgálatának iskoláját" (Regula, Prologus), szent Regulájában az erények katalógusa és sok hasznos tanács, intézkedés után leírja, mire kell törekednie az "iskola" szerzeteseinek nap mint nap:

"Van jó buzgóság, mely a vétectől választ el, ... ezt ... gyakorolják a szerzetesek. Egymást a tiszteletadásban előzzék meg (Rom 12.10). Egymásnak mind testi, mind lelki fogyatkozásait a legtürelmesebben viseljék el. Egymásnak versengve engedelmesséjének. Senki se kövesse azt, amit maga számára hasznosnak ítél, hanem ami másnak az. Egymást tisztán, testvéri szeretettel szeressék. Istent szeretve féljék. Apátjukat őszinte és alázatos szeretettel szeressék. Krisztusnak semmit elébe ne tegyenek, aki bennünket, mindnyájunkat, az örök életre vezessen." (Regula, 72. fejezet; dr. Söveges Dávid OSB fordításából.)

Igazán erre törekedve nem fordulhat elő, hogy ne kapjunk ösztönzést jócselekedetre, amit szüntelen jó útra téréssel meg ne valósíthatnánk.

Hasonlóképpen, mikor a liturgiában, olvasmányainkban, a szentírásban, mások ösztönzésében és példájában segítséget kapunk a jóra, Isten félelmében siessünk, amíg nappal van, annak megtételére, mert éjszaka – ezt a halálra kell érteni – már nem munkálkodhatunk. [...]

Ezen az úton élhetjük le életünket, oldhatjuk meg problémáinkat, és a testvéri szeretet megtisztító útján találjuk meg Isten szeretetét.

Fogasy Vilmos, mérnök
(Győr, 1929.)

A bencés szellemiséget az Almanach minden oldala kitűnően tükrözi, azokat olvasva úgy érzem, szájalmas dadogás lenne minden szavam. Különösen tetszett *Vigh Béla* "Iránytű egy életre ..." című írása (BDSZ Almanach, 1989.). Véleményem ehhez áll a legközelebb.

Szüleim és nagyszüleim szerető nevelésén kívül életem legnagyobb ajándéka, hogy a győri bencés gimnázium tanulója lehettem. Mindenki előtt (még munkahelyeimen is) büszkén vallottam: Olyan iskolába jártam, amelynek *Jedlik Ányos, Czuczor Gergely, Rónay Jácint, Rómer*

Flóris tanárai voltak. Az egyházakat, papokat üldöző rendszer idejében szerkesztett Életrajzi Lexikonba az engem tanító tanárok közül hetet (*Kalmár Gusztáv, Lovas Elemér, Ferenczy Viktor, Prikkel Marián, Magasi Artúr, Bognár Cecil, Kelemen Krizosztom*) érdemesnek találtak felvenni. Egy 1950-es években kiadott gyermekpszichológiai könyvben a forrásmunkák jegyzékében Bognár Cecil négy könyve szerepel, ugyanannyi, mint a "nagy" *Makarenkónak*.

Irányító hatással volt ránk osztályfőnökünk, dr. Lovas Elemér, szinte apánk volt. Ez a nagytudású régész a becsületet még a tudománynál is többre értékelte. – Ferenczy Viktornak *famulusa* voltam (osztálytársaim szerint "fizikusinas"), és ez meghatározó volt elektrotechnikai pályám indításában. [...] – Nyolcadikos koromban Kelemen Krizosztom lett az igazgatónk, és olyan szerencsések voltunk, hogy a mi osztályunkban tanított. Még oly rendkívüli hatással nem volt rám senki, mint ő. [...]

Gerzson Pál, festőművész (Kőszeg, 1949.)

A kereszténység valójában európaiságot jelent. Ez így persze túlságosan általános, csak akkor válik hozzáférhetővé, ha tagoljuk történelmileg (időben), topográfiailag (szülőföld) és társadalomszemléleti (kultúra) értelemben. Ezt összefogja Európa (mint fogalom) vagy a kereszténység (mint fogalom). Ezen belül a katolikus gyakorlat is – mint általános, közös és összetartó tényező – szükségképpen tagolódott, mégpedig azért, hogy az általánosság mozdulatlansága helyett a napi történésekbe bekapcsolódhassék.

Ez a valódiság, elevenség, emberség jellemzi a bencéseket, de nem mondhatom, hogy a többi rendet nem. Csak, mivelhogy én bencés atyák oktatásának és nevelésének a hatása alatt töltöttem életem legizgalmasabb korszakát, a serdülőkort, rájuk gondolok, mert csak rájuk gondolhatok. Nevelésükre az volt a jellemző, hogy nem fékeztek le a fejlődés diktálta iramot, sőt, serkentettek bennünket új sebességek bekapcsolására, egyben azonban irányt is szabtak ennek a haladásnak.

Azt hiszem, a bencések mindig ezt tették. Én ezt a rendjük szellemiségében rejlő tehetséget azért csodálom, mert személyes kapcsolatom velük nem akármilyen időben volt: 45-től 48-ig, a levett Magyar-

országban, baljóslatú jövőérzet terhe alatt. Ebben a rendkívüli helyzetben is tökéletesen működött ez a mélyen emberpárti, életszerető szellem.

Mi azt hittük, hogy felkészítést kapunk az életre, azaz egy bizonyos meghatározott életre. Ez az életideál lehetetlenné vált a továbbiakban. Mégis érvényes maradt az ő nevelési törekvésük. Most már tudom, hogy a felkészítésnél többet adtak: átörökítették szellemiségüket. Azok, akik világnézetüket ebből az örökségből származtathatják, csodálatos nyugalmat és biztonságot nyertek a változások, választások kritikus pillanataiban. És bátorságot: ne kelljen hitvány, tömegreszabott lelki egyenruhát hordaniuk, megmaradtak, sőt kiemelkedtek, mint egyéniségek.

Én – kategorizálásra hajlamos eszemmel – úgy látom, hogy általuk megismertem magamat, a hazámat, az európai világot térben és időben (kereszténység) és a létező és lehetséges totális világot. Jóllehet a világ számos dolgában illetéktelen vagyok és nem is tudnék köztük eligazodni, mégis érzem a helyemet és cselekvéseim értelmét.

Ezért mindig hálával gondolok neveltetésem gondozóira, és nem felejtsem el, hogy amit kaptam, örökség, amit tőlem is örökölni fognak.

Hadd fejezzem be soraimat a tiszteletadás szavaiként leírt nevekkal: Horváth Anzelm, Saly Arnulf, Legányi Norbert, Sólymos Szilveszter, Jáki Zénó, Palásti Özséb, Cinfalvi (Czingraber) Péter, Németh Döme, Kurbély Vince, Sulyok Efrém, Korányi Szevér.

Hajdufy Miklós, filmrendező, TV műsorigazgató
(Budapest, 1950)

A bencés szellemiséget egyértelműen hirdeti *a rend ősi jelmondata*: Ora et labora. Imádkozzál és dolgozzál, pontosabban munkálkodjál, ami talán valamivel többet jelent.

De ez a mondatocska *nem két*, egymástól *független felszólítást* tartalmaz. Igazi jelentésük és értelmezhetőségük egymásra gyakorolt *kölcsönhatásukban* van: *Imádkozva dolgozzál és dolgozva imádkozzál!* Minden tevékenységedet ajánld Istennek, munkád közvetve vagy közvetlenül embertársaidért is legyen, miközben nem titkolod hitedet.

Persze tűnhet úgy, hogy ezek magasztos szavak, de *csak* szavak, és használhatatlanok a huszadik század végén. És itt kezdődik az igazi feladat: Először megértetni, hogy ez a megállapítás egyáltalán nem igaz, különösen ma Magyarországon nem. Ha minden tizedik ember Asztrik vagy Gellért lenne, akkor is nehéz és hosszadalmas feladat volna a tisztesség, az erkölcs, a becsület, a hit alapvető normáit a társadalomban visszaállítani egy olyan országban, ahol az elmúlt 45 év több pusztítást végzett az emberek lelkében és tudatában, mint a 150 éves török uralom. Amikor még tisztességes emberek is tömegével hiszik, hogy a kötelező^{*} hittan bűn a demokrácia alapelvei, a szabadságjogok ellen. Hogy aki vallásos akar lenni, az majd felnőtt korában, felnőtt ésszel "szabadon" eldöntheti. Micsoda kiszámított és tetszetős demagógia! És senkinek sem jutott ellenérvként az eszébe, hogy az "átkos" hittanon a gyerek megismerkedik az erkölcs fogalmával és mibenlétével, bizonyos vonatkozásban az emberiség történetével, minden későbbi törvénykönyv alapjával, a Tízparancsolattal, a világirodalom egyik legnagyobb alkotásával, a Bibliával, és miközben általános műveltsége jelentősen gyarapodott, később még eldöntheti, hogy hívő lesz-e vagy sem. De akár fog hinni Istenben, akár nem, biztosan értékesebb tagja lesz a társadalomnak.

Asztrikot és Gellértet említettem. A körülmények és a feladat is sokban hasonlít az ő korukéhoz. Közismert, hogy a bencések milyen hatalmas szerepet játszottak az akkori Magyarországon. A diákok pedig szükségképpen csak utánuk jöttek. Amíg ma a Rend passzivitásban leledzik, a diákok írásai csak jámbor óhajok maradnak.

* Az iskolai hittant kezdetektől csak *fakultatív* jelleggel kívánta bevezetni a új kulturális kormányzat, és ez is nagy ellenzésbe ütközött. – *A szerk.*

Harsányi László dr., jogász
(Pápa, 1943.)

A bencés éthosz

A hatvanas évek közepén a hajdani bencés diák a külkereskedelembé került. "Sem rokona, sem ismerőse" nem volt az új munkahelyen. Az idegenből új környezetbe került ember a dolog természeténél fogva tájékozódni törekszik. Akkoriban e törekvés mellé az a szándék is társult, hogy számára megbízható, gondolatvilágához hasonló társakat találjon. Az első, meghittebb barátságra érdemesnek tartott kollégáról – néhány futó beszélgetést követően – kiderült, hogy Győrött járta ki a nyolc évet a bencéseknél. Egy másik kolléga soproni bencésként érettségizett. Aztán sorra fény derült a nem világgá kiáltott ifjúkorra: esztergomi ferences gimnázium, sárospataki református kollégium, és más felekezeti iskolák.

Negyedszázad elteltével, a nemzetre és a hitre nézve egyaránt vész-korszakot jelentő időszakra visszatekintve elgondolkodtató ez a jelen-ség. A magatartásban, a beszélgetésben – nem egy esetben szakmai készségek terén is – ismerve voltak ezeknek az embereknek: erkölcsi kategóriákban gondolkodtak, megbízható, szorgalmas munkaerőnek tartották őket, és karakterük olyan tulajdonságokat mutatott fel, amelyek alapján szinte egymásra ismertek.

Remélnünk kell, hogy ez a magatartás, etikai ismérv, kifelé is megmutatkozó jellemzilárdság nemcsak a nehéz időkben tükrözött egy – a bencések esetében másfél évezredre visszatekintő – hagyományt, kultúrát, energiát, hanem ugyanez megmutatkozik az újabb évezredre készülő generáció magatartásában, eredményeiben is.

Ora et labora: Szent Benedek tanítása tömör egyszerűségben kapcsolja össze a transzcendentálisat a materiálissal. A munkára felhívás a rabszolgaság alkonyán fontos törekvést jelentett. A pusztuló Róma után segített meghirdetni annak az új világnak a kereteit, amelyet ma – hallatlan művészi, bölcséleti, technikai eredményei alapján – európai kultúrkörnek, európai civilizációnak nevezünk. Ez a munkára hívás nemcsak öncélú tevékenységet jelentett, hanem magában foglalta a megszerzett ismeretek átadásának igényét is: a tanítást. A magyar történelem évszázadai ennek az ismeretátadásnak a folyamatát is, az eredményeit is tükrözik.

Γ 1

Napjainkban – a hazai politikai arénában – kitartó kísérletnek vagyunk tanúi: világnézetiileg semleges iskolát követel egy irányzat. Ez az irányzat – némely képviselőinél teátrálisan megtagadva a régi tanokat – csökönnyösen védekezik: ha már nem tudta fenntartani a régi, betűrágó világnézeti tanítását, most a semlegesség trójai lován akarja visszacsempészni letűnt nézeteit. Nincsen világnézeti semlegesség. [...]

Meg kell vizsgálnunk, milyen feladatokat ad ennek a tartalmas múltnak a követése, amit – többek között – a bencés éthosz, erkölcsiség, magatartásforma teremtett meg. Ha nincsen világnézeti semlegesség, akkor ennek a szükséges következtetéseit is le kell vonnunk. Nem lesz nehéz a feladat meghatározása. A munka, az ismeretek átadása, a mögöttük háttérként szolgáló világnézet, hit: mindez együttesen arra buzdít bennünket, hogy az alma mater padjait elhagyva, sosem pihenhetünk. Hirdetnünk, példánkkal megmutatnunk kell azt a szellemiséget, amelynek – mint volt bencés diákok – a letéteményesei vagyunk.

A mai kíméletlen – és még mindig el nem dőlt – világnézeti küzdelemben, itt, a hazánkban is, szükség van arra, hogy kilépjünk az elszigeteltségből. A feladatot mindenkinek magának kell meghatároznia, adottságaihoz, lehetőségeihez mérten. Szerveződés nélkül nincs igehirdetés. Aktív munka, módszeres tevékenység segíthet abban, hogy az ország múltját oly sokszor meghatározó világnézeti irányultság a mában is töretlenül tovább fejlődjék, táborot, mind szélesebb, hatalmasabb táborot üssön az országban magának. Csak így remélhetjük a nemzet olyan felemelkedését, amely további ezredévre teremt biztos alapokat.

Kajtor János, polgármester
(Pannonhalma, 1976.)

[...] Egyáltalán nem érzem úgy, hogy valami hőstettet vittem volna végbe azzal, hogy hű maradtam keresztelőm, *Kapcsándi Zsigmond* "kincés" atyámtól kapott, és az ő közbenjárása folytán Pannonhalmán megerősített erkölcsi és hitbéli alapelvekhez. Hiszen *pont a hűség az egyik fő pillére életünknek, ez a normális, és a hűtlenség, az elfordulás, a gerinctelenség az abnormális.*

És hogy számomra a bencés szellemiség mit jelent? A fentebb leírtak alapján látható, hogy nem csak a gimnáziumban eltöltött évek adtak lehetőséget számomra annak megismerésére. Szerencsére! Mert nekünk, diákoknak nem volt alkalmunk a Regulával közvetlenül megismerkednünk. El kellett fogadnunk azt, hogy az atyák élete, megnyilvánulásai közvetítsék számunkra a Regulában foglaltakat. És bizony voltak negatív élmények is. Az alappilléreket azonban így is megláthattuk. *A közös imádság, és egyáltalán a közös lét ereje. A folyamatos nyitottság mások irányában. A tolerancia, a mások másságának elfogadása. A munkához való hozzáállás. A derűs, jókedvű életvitel. Az alázatosság és a saját adottságok teljes kibontakoztatása irányában érzett felelősség. [...]*

És mik ennek megnyilvánulási lehetőségei manapság? Szerintem ez igen egyszerű! Nekem is, illetve *nekünk, bencés diákoknak is így kell, így kellene élnünk*. Úgy gondolom, leginkább *ezzel tudnánk* a mai kaoti-kus világban *leginkább sugározni Szent Benedek szellemiségét*.

Én úgy érzem, nekünk nem forradalmakat kell csinálnunk, nem viharokat kell keltenünk. Azokból manapság úgylis van épp elég! Sokkal inkább stabil, biztonságot sugárzó szigetnek kell lennünk, hogy legyen hol a "hajótörteknek" megpihenniük, "feltöltődniük".

Kintli József, agrármérnök (Pannonhalma, 1960.)

[...] Nekem nem volt Pannonhalmán börtönérzetem soha. Sőt, ellenkezőleg: az ötvenes évek internálásainak, bebörtönzéseinek, a padlás-söpréseknek az időszak után, Édesanyámtól is (aki a Reguláról ugyan keveset tudott, de annak a 4. fejezetében felsorolt "jócselekedeteket" az anyatejjel együtt nevelte belém) befolyásolva már a felvételi "elbeszélgetésre" azzal a benyomással érkeztem Pannonhalmára, hogy a nagy vaskapu és az erős bástyafal fog nekem védelmet nyújtani az élet mindazon viszontagságaival szemben, amelyet 14 éves koromig meg kellett ismernem. És ezt az első benyomást gimnáziumi éveim alatt mindvégig megőriztem. Nekem nem esett nehezemre a fegyelem, minden percünk pontos beosztása, az 5 órás felkészítés (ministrálásához); – talán azért nem, mert a gyerekkoromban végzett mezei munka, az állatok őrzése, etetése stb. után még könnyebbnek is éreztem a pannonthalmi körülményeket. Nekem *menedékhely* volt Pannonhalma. [...]

Kovács József László dr., főiskolai tanár
(Sopron, 1951.)

A múltból az *Ora et labora!* mérték volt. Egyik a másik nélkül csonka; csak imádkozás vagy csak munkálkodás: kevés. Ezt tanáraink felejtethetetlenül összekötötték!

Mire tanítottak még?

Testben és lélekben *úri* magatartás – külső és belső tisztaság volt az *értékmérő*, s tanáraink igazul mértek. Ezen pl. gróf Zichy Rezső osztálytársam kibukott, özv. Kovácsné *varrónő* fia *nem*.

Instaurare omnia in Christo! Ebben telt az életünk – az állandó újrafogalmazásban. Nem a *kötelező* misehallgatás, hanem az *önkéntes* szolgálat Krisztus és az oltár előtt. Felejthetetlen.

Nem mitizálok, nem szépítek: tűz körül éltünk. *Ránk sugározták a fényt*, még 40 év múltán is maradt elég belőle! Testvéri egyenlőségben éltünk, *előjog*, – ha volt ilyen – , *a tudás alapján* adatott!

Mi az, amit *ma* is várnék a bencés gimnáziumoktól?

Először is azt, hogy *legyenek!* A győri és a pannonhalmi kevés. Folytatni kellene Sopronnal, Kőszeggel, Pesttel, Csepellel. Meggyőződése, hogy 80 éves bencés paptanár is *ragyogva hathat*. Ne féljen a Rend öreg bencésdiákokat (tanárokat) átmenetileg megbízni, pajtás, kezd el! Aztán *menj*, ha felnőtt a végzős pap-tanárjelölt! *A magam fejével gondolkodom*, lehet, hogy a Rend másképpen látja. De Szent István tanítani hívta a bencéseket magyar földre! Magam is *bármikor* kész vagyok odahagyni a miskolci tanszékemet (ott vagyok 1992 ősze óta), ha kellenék egy bencés iskolába átmenetileg 3-4 évre, míg a helyemre lépne más! *A minőség normái*, persze, *érvényesek!* De azt egy részben világi testülettel is lehet követni.

Tehát talán a bencés szellemű iskolák *felette szükséges volta*: ez lenne a legsürgősebb teendő. Bátrabban kell kérni, akár követelni, amúgy sem tudjuk egyesek hangosságát felülmúlni. Új iskolákat, illetve a régieket kellene visszakérni. Sopronban például a Bencés Házban történő terjeszkedéssel is lehetne életet *folytatni*.

Úgy hiszem, az elmélyült *meditációs életmód* mellett erre kellene ösztönözni Rendünket. Talán nem tiszteletlenség, hogy mindezt elmondtam. Gondolkodjunk együtt! . . .

Κ
Γ

Könyves Tóth Kálmán dr., tanár, informatikus
(Pannonhalma, 1947.)

A BENEDEKI SZELLEM PLURALISTA SZEMMEL

– Lényegkereső –

*Első mesterem: Juhász Gergely OSB
magiszter atya emlékére
második mesteremnek*

1 Nursiai Benedek

- 1.1 Nursia szabin eredetű helység Rómától mintegy 120 km-re északnyugatra, mai neve Norcia. Ebben a városkában született 480 körül Benedek. 547-ig élt, nem egészen 70 évet.
- 1.2 Ez a Benedek nevének a jelentése (Benedictus ← bene dictus: 'jól, helyesen, szabatosan mondott; áldott') szerint és ténylegesen is, a szó igazi értelmében mondva: *ember*. Igaz emberségét ('humani-tas' ← homo: ember) hívő *krisztusi* (azaz 'keresztény' ← keresz-tyén ← krisztvány ← christianus ← χριστιανος ← Χριστος) lelkiületben, krisztusi létét közösségi *szerezetességben* (monachus coenobita ← μοναχος κοινοβιτης : 'közös életformában magányo-san élő, "klastromos atyafi", rendházban élő szerzetes') élte meg.
- 1.3 Benedeket azok az emberek, akiknek körében élt: közvetlen és közvetett tanítványai, majd halála után hamarosan mindenki – még ellenségei is – , azoknak az időknak a szokása szerint *szenként* (szent ← sanctus: 'sérthetetlen, törvényesen elismert dolog vagy személy') tisztelik.

Miért?

- Mert a hozzá fordulókön *akart*, és sokszor tudott is segíteni.
- Mert a tanításában, tanácsaiban mindig *meg lehetett bízni*.

– Mert cselekedeteit *fegyelmezett élete* és az emberekkel szemben megnyilvánuló *szeretete* hitelesítette.

– Ellenségei is: mert hozzáférhetetlen, megvesztegethetetlen, zsarolhatatlan volt, és nem tudtak vele mit kezdeni.

- 1.4 Hogy jellemének kialakításához, magatartásához, cselekedeteihez az erőt *benső életéből*, "imádságban, Istenével átélt személyes kapcsolatában" merítette? Meglehet. Ő maga *mindig, egyértelműen* erre hivatkozott. De ha élete *csak* "imádság, Istennel való kapcsolat" lett volna, akkor feltehetően senki sem tisztelte, nem is tisztelhetne volna, hiszen ezek a lelki dolgok önmagukban mások által megtapasztalhatatlanok és "haszontalanok" (haszon nélküliek).

2 Benedek, az ember

- 2.1 Humanitas, christianitas, monachatus, – emberség, krisztusiség (kereszténység), szerzetesség. Vajon ez a három, mint három köpeny borul rá a fizikai lényre, Benedekre? Egymás fölé vagy egymás mellé? Vagy valamilyen módon össze vannak varrva, vagy mint a bőr, rá is vannak növe?

Erről a kérdésfeltevésről Ibsen hagyományhoz hű Peer Gyntje juthat eszünkbe: ő ugyanis, amikor a végén nem talált semmit, "A természet tréfás!" – így kiáltott fel.

Ugyanaz a fizikai lény, ugyanő, Benedek az *igaz ember*, ugyanő a *hívó krisztusi férfi*, ugyanő a *fegyelmezett szerzetes*; mindezek tőle és egymástól, mint *azonos valamik*, elválaszthatatlanok. Csak más szempontról nézve mondhatom ezeket külön, csak más és más szempontból beszélhetünk emberségről, kereszténységről, szerzetességről őbenne.

- 2.2 Az emberekre vonatkozatható adatokat, tulajdonságokat megpróbálhatjuk csoportosítani. Beszélhetünk például fizikai jellegű, alkati-érzelmi-vérmérsékleti *adottságokról* és – az értelmi-szellemi életet jellemző – *jellemtulajdonságokról* (ilyenek a fegyelmeztség, határozottság, következetesség, mértékletesség, vagy a világ-nézeti beállítottság, tudományos felkészültség, érdeklődési kör, személyekkel való és egyéb társadalmi kapcsolatok, és hasonlóak).

- 2.3 Minősíthetők is a tulajdonságok és "jó" avagy "rossz" címkét ragaszthatunk rájuk. A jellemtulajdonságok esetében így beszélhetünk: *erények* vagy *hibák*. Mivel a minősítés alapja nyilvánvalóan az, hogy *kinek*, *kiknek* a számára, és hogy *mennyire értékes*, mennyire *hasznos* az a tulajdonság, tárgyilagosa (objektív) értékmérce – amely minden helyzetben és mindenki számára egyformán helytálló – bajosán található. Az értékítélet világnézetfüggő.

Mégis, világnézettől szinte függetlenül, értékesebbnek egyrészt azokat a tulajdonságokat szoktuk mondani, amelyek elsősorban – de azt sem kizárva – nem az egyénnek magának, hanem inkább a körülötte élő embereknek, *a társadalomnak hasznosak*, másrészt azokat, amelyek nem egyszerűen adottságai az illetőnek, hanem inkább amelyeknek kialakításába az egyénnek erőt, önlgyőzést kellett fektetnie, vagyis amelyekért *önmagával megharcolt*.

- 2.4 Nursiai Benedeknek – az utóbbi értelemben vett – sok jó tulajdonsága, erénye volt. Nyilvánvaló ezért, hogy – ugyanezen értelemben – *súlyos mondanivalója van* mind az emberek, mind pedig közöttük a keresztények és a szerzetesek számára is; de – bár a mondanivaló mindenki számára ugyanaz – a megfogalmazás esetenként más és más lehet.

3 Benedek tanítása az embereknek

- 3.1 Benedek emberi tanításának lényegét – az előzőekből következően – jellemtulajdonságaiban, emberi-társadalmi kapcsolatrendszerében, ezekre vonatkozóan megfogalmazott szavaiban kereshetjük és találhatjuk meg elsősorban. Válogassunk össze ezekből – Reguláját és életrajzát forgatva – egy csokorra valót!

Természetes: mindezt *nem csak* Benedek, és *ő sem elsőként* tanította, mégis fáklya volt ő a maga korában, a maga környezetében.

- 3.2 "Otiositas inimica est animae" – "a tunyaság a mi benső ellenségünk" (Regula, 48. fejezet). Ez a mondat elsődleges, megszokott értelmében is önmagáért beszél. Még határozottabb azonban a mondanivalója, ha meggondoljuk, hogy az "otium" latin szó pontosabb jelentése: 'a közügyektől való nyugvás, csendes, zajtalan magánélet'. Magyarán mondva lehetséges, hogy *dolgozunk: ma-*

gunknak, önző módon, szép "komótosan" csupán magunknak; mégis, sőt épp ennek a munkának következtében, "otiositas"-ban, tunyaságban élünk. További gondolatokat ébreszt az "otium" szó görög megfelelője: scolh → schola → iskola. Vigyázzunk tehát, tanítja ezzel a mondatával Benedek, iskoláink nehogy *öncélú* tanítás-tanulás műhelyei legyenek!

- 3.3 "Nullus quod sibi utile iudicat sequatur, sed quod magis alio" – "senki ne tegyen (csupán) a maga számára hasznos dolgokat, hanem inkább, ami másnak (is) az" (Regula, 72. fejezet). Az előző pontban negatív oldalról elítélt viselkedés kiküszöbölésére itt pozitívan kijelenti Benedek: cselekedeteink normája a *másnak hasznos* legyen. Sőt, ráadásul, ehhez a másnak hasznos munkához "caritatem fraternitatis caste impendant" – "önzetlenül adagolják hozzá testvéries szeretetüket" (Regula, 72. fejezet).

De mi az, ami másnak hasznos? Jogos kérdés, mert nem feltétlenül az, ami első tekintetre annak látszik. Vítás esetben, írja elő Benedek, a döntéshozó "convocet ... omnem congregationem" – "hívja össze az egész közösséget", mert a közösségben, és ott is "a fiatalok éreznek rá igen gyakran a jobbra" – "saepe iuniori ... revelat(ur) quod melius est" (Regula, 3. fejezet).

Elegendő-e az indítékunk, hogy így cselekedjünk? Nem kell-e félnünk, hogy pórul járunk? Nem, nem kell félnünk, mert indítékunk a szeretet, és "caritas ... foras mittit timorem" – "a szeretet mellett nem fér meg a félelem" (Regula, 7. fejezet).

- 3.4 Foglalatosságunk természetéről is, gondos atyaként, tanítást ad Benedek. "Certis temporibus occupari debent ... in labore ..., certis iterum horis in lectione ..." – "az idő egy részében *dolgozzanak* ..., a többi időben pedig ... *olvassanak*"* (Regula, 48. fejezet). A munka abban a korszakban, amikor azt (még a szellemi

* Ez a szöveg a híres "Ora et labora! – Imádkozz és munkálkodj!" jelmondat egyik eredeti, benedeki megfogalmazásának tekinthető. Észre kell azonban vennünk, hogy itt fordított a sorrend: "in labore manuum, in lectione divina – kétféle munkával, istenes olvasással". Ez az eredeti sorrend megfelel az ismert filozófiai axiómának: "operari sequitur esse – a (másféle) tevékenység a lét (feltételeinek a biztosítása) után következik". Hozzá kell még fűznünk, hogy a munka is, az olvasás is a zsolozsmán (amely nem ima, hanem dicséret) kívüli tevékenysége Benedek követőinek.

munkát is, v.ö.: paedagogus ← παιδαγωγος : 'gyermeket vezető, nevelő rabszolga') a rómaiak csak rabszolgákkal végeztették, nagyon súlyos követelmény volt; az olvasás pedig inkább minden más, mint szórakozás, sőt, kimondottan nehéz feladatnak számított, és még az is nehezítette, hogy aki maga tudott olvasni, az hangosan olvasott (csendesen rendszerint képtelenek voltak rá), az egyedül olvasni nem tudóknak pedig az "odahallgatásuk" volt az "olvasás"*.

Benedek tanításában (lásd a Regulában az egész 48. fejezetet) mind a munka, mind az olvasás célja *kettős*:

- A munka *nemcsak* – amint ez természetes – anyagi javakat biztosít a megélhetéshez és így mások munkájának kizsákmányoló felhasználását küszöböli ki (v.ö.: Regula, 57. fejezet), *hanem* – szellemi célzattal – leköti az egyén fizikai energiáit *is*;
- hasonlóképpen az olvasás *nemcsak* – anyagi célzattal – szellemi javakat biztosít a munkák, feladatok magasabb színvonalú, jobb elvégzéséhez, *hanem* – mint az természetes – forrásokat nyit a szellemi erőnlétnek és frissességnek a megalapozásához *is*.

4 Benedek akkori és mostani kortárszemekben

- 4.1 Benedekről a kortársaitól és tanítványaitól, követőitől, a bencések-től tudunk: megőrizték a mai napig Reguláját, és tanúsítják, hogy ő írta azt. Hogy milyen volt, és hogy hogyan élt, azt ez a Regula mutatja be: hiszen nyilvánvaló, hogy az általa is fontosnak ítélt, saját tapasztalatában megélt élethelyzeteket szabályozta, és "nullo modo potuit aliter docere quam vixit" – "nem tudott másképpen tanítani, mint ahogyan élt" (Vita, 36. fejezet).
- 4.2 Benedeket személyesen ismerő kortárstól nem maradt ránk írásos emlék, de életrajzát a még Benedek életében született Gergely pápa (590-604.) írta le (Dialógusok 2. könyve: Vita ... Benedicti). Ebben összefoglalóan így ír Benedekről:

* A mi körülményeink között az ilyenféle "olvasás" körébe tartozik a színház, a rádió, a televízió, ...

"Scripsit ... regulam, discretionem praecipuam, sermone luculentam"
 – "... életszabályokat adott, mégpedig helyzetek megítélésében
 kitűnő, mondandójában hiteles alkotást" (Vita, 36. fejezet).

Ez a három tehát a kortárs szemében a lényeges:

- *életszabályok*: fegyelmezett életforma, határozott cselekvésmód;
- *helyzetek megítélése*: tudnunk kell az eseteket szétválasztani, megkülönböztetni, és eldönteni, mikor mit kell határozottan cselekednünk, kijelentnünk;
- *hiteleseknek* kell lennünk: mindig számítani lehessen ránk, ne legyenek ötletszerűek a cselekedeteink, ne zavaros legyen az életünk.

4.3 Gergely utóda, János Pál pápa, a mai kortárs, így látja a benedeki szellem lényegét:

Ez a szellem "*teljességgel szemben áll a rombolás ösztönével*", és Benedek, "*Európa Atyja, mindenkit arra buzdít, hogy támogassa azokat az értékeket, amelyek valóban táplálják és nemesítik az embereket, és hogy erőteljesen szálljon szembe mindazzal, ami pusztít és felforgat*" (Apostoli levél, 1980. július 11.).

4.4 "Életet akarunk-e hát, és jobb napokra számítunk?" – "quis homo vult vitam et cupit videre dies bonos?" (Regula, Prolóógus). Éppen ez az, amit mi szeretnénk. Fejezzük be tehát eszmefuttatásunkat Benedek saját – de általa az ősi héber zsoltárokból idézett – feleletével:

"Si vis habere veram ... vitam, prohibe linguam tuam a malo, et labia tua ne loquantur dolum; ... inquire pacem et sequere eam" – "ha igazi ... életet akarsz, nyelved ne szóljon rosszat, csalárdság el ne hagyja szádát; (mindenütt) kutasd fel a békés megoldásokat, és (mindenben) a békességnek megfelelően járj el" (Regula, Prolóógus).

Szeretet, élet, béke.

Ez tehát az egész. A minden.

Budapest, 1992. május 27.

┌

┌

Kükedi József, nyomdász (Esztergom, 1952.)

Bencés szellemiség? Bencés tanáraink: ahány személyiség, annyi szín. Nem kaptafára készült sorozatemberek. Mi bennük a közös? Alaposan "beledolgozták" magukat egy-egy szakterületbe. De ha éltek-haltak is témájukért, tudtak a kisdíákkal is emberként bánni. Valami olyat loptak tanítványaik szívébe, hogy szinte minden egykori bencés diák szeme felragyog, ha valakiről megtudja: szintén bencés diák volt.

Vajon miben tér el a bencés és a többi (katolikus vagy nem katolikus) egyházi iskolának a szellemisége, a szűkebb kollektívának a közös evangéliumi gyökerek mellett is erősebb érzelmi vagy racionális hangsúlya? Úgy tűnik, a piaristákra a racionalitás erősebben jellemző (a jezsuitákra, meg a reformátusokra is), viszont például a ferences szellem az érzelmi vonatkozásokra érzékenyebb. A bencés szellemiségnél mint-ha érzelem és racionalitás szerencsés egyensúlyát tapasztalhatnánk.

Ludvig Rezső, aranyműves (Budapest, 1952.)

A bencés szellemiség legfontosabb alapelve a *szolgálat*.

Konkrétan tapasztaltam ezt mint kisdíák, és csak akkor tudtam igazán értékelni, amikor az államosítás kegyetlen valóságát éltük át. *Szívós Donát* mondta: "Fiam, ne felejts el köszönni, amikor az utcán fogom húzni a stráfkocsit!" Tanáraink zokszó nélkül vállalták a megpróbáltatásokat. Mindenki a lehetőségekhez képest vállalta az új helyzetet, és tovább szolgált.

A szolgálat a legnemesebb célok, a család és a haza érdekében töltődik csak meg tartalommal. Ha tanáraink nem is hangoztatták unostalan, hogy mit kell tennünk, mindig tudtam hogy nem árulhatom el őket az ezeréves hagyományok és a keresztény kultúra elfelejtésével. Sajnos, sokan nem érhatték már meg a változást, és aki megérte, már nem tud újra beállni a nemzet újjáépítésébe. A mi fő feladatunk, szolgálatunk most már az, hogy unokáinkat neveltessük bencés szellemiségben, fennmaradásunk érdekében.

┌

┐

Nagy Gáspár, költő, szerkesztő
(Pannonhalma, 1967.)

[...] Visszajáró diákként a hetvenes és nyolcvanas években láttam a magyar bencés szellemiség csöndes erózióját. Voltak nagy bencés tanárok, főapátok, akik mertek és tudtak úgy feltétlen hívei lenni a Mindenhatónak, hogy közben Szent István királyunk intelmeit és parancsait is maradék nélkül teljesítették. Most új helyzet van, a keresztény kurzus veszélye badarság; egyrészt ne legyünk túlteljesítők, másrészt ne hagyjuk magunkat eltéríteni a most hirtelen vitorlaátállítók negédes "szabadelvűsített" énekétől.

Szent Márton hegyét, mint ég és föld közötti lelki "kikötőt" óvjuk meg a felkúszó kígyóktól, s röpdöső szirénektől. És mindig tudva azt, hogy Pannonhalmának voltak 1944-45-ös és 1956-os dicső és szép szolidaritás- emlékei. Ez utóbbinak a szellemét is őriznünk kell. Én mondom ezt, aki életkoromnál fogva csak később "bonyolódtam" 56-os ügyekbe. Jól tudom, ennek a 80-as évek Pannonhalmája nem örült. Ez tán ért-hető is volt, hiszen . . . De a félelmet és a csöndet azért sokalltam. [...]

Nedeczky György dr., jogász
(Budapest, 1936.)

Kérdezitek: "Mi a bencés szellemiség lényege? Íme a válasz:

Pannonhalma köszöntése

Büszke orom a	Kezünkben könyvvel,	Hinni jövőnkben,
Magyar tájak felett,	Békével szívünkben,	Újabb ezer évben,
Ős Pannonhalma,	Akarni bátran,	Utódainkban,
Szívből köszöntelek!	Égi szeretetben;	S a fa gyökerében.
Ezer év óta	Sose csüggedni,	S ha eljön majd
Tanítod a magyart:	Fel az égre nézni,	A végbúcsú napja,
Munkára, hitre,	A vérző Földön	Ölelj örökre,
Szántani az ugart;	Emelt fővel élni.	Áldott Pannonhalma!

Vigyázzanak reánk Pannonhalma jó csillagai!

Németh Andor dr., ügyvéd
(Budapest, 1937.)

A bencés szellemiség sok apró mozaikból tevődik össze, ezeket egyenként felsorolni és elemezni szinte lehetetlen. Ezért csak a lényegre kívánok rámutatni, s kiemelni azokat, amelyek *rám hatottak*, melyeket *igyekeztem* magamévá tenni, és amelyek az otthoni, családi neveléssel is *teljesen összhangban* voltak.

Elsősorban a bencés rend jelmondata, az "*ora et labora*". Másodsorban a mindenkinek mindenkor *rendelkezésre állás*. Harmadsorban, amit már a bencés cserkészcsapatban, a cserkésznevelésem során sikerült elsajátítanom: az "*ahol tud, segít*" cserkész törvény gyakorlatra váltása és a *kötelességteljesítés*.

Ora et labora! Imádkozzál és dolgozzál! Ezt hirdették és erre adtak példát nekünk tanáraink, a bencés szerzetesek. Megtanultuk és vérünk-ké vált, hogy Isten nélkül, imádság nélkül élni nem lehet. Olyan időket éltünk át, olyan sok mindenben mentünk keresztül, amelyeket túlélni a jó Isten segítségével nélkül lehetetlen lett volna. *Imádságunk, kérésünk* nem egy olyan esetben is meghallgatást nyert, amely a józan ész szempontjából csak csodának volt tekinthető.

Megtanultuk a *munkát*, a kitaró munkát. Megtanultuk, hogy a munkának értéke van. Legjobb, ha valaki olyan munkát végezhet, amit szeret, amire készült, amihez képzettséget szerzett. De rájöttünk, hogy ha ez nem lehetséges (hányszor fordult ez elő!), azt kell tenni, ami adódik, amivel magunkat és családjunkat eltarthatjuk. Ezt a munkát is legjobb tudásunk szerint, jó lélekkel, odaadással kell elvégeznünk. Az így végzett munka jó érzést ad.

Tanáraink mindig mindenkinek *rendelkezésére álltak*. Bármikor, bármely problémával felkereshettük őket. Megtanultuk ezáltal a *nyitottságot* más emberek iránt, megtanultuk *meghallgatni* a másikat, s ha problémáikra megoldást nem is tudtunk adni, néhány jó szót, biztatást igen.

Mi, akik a bencés gimnázium cserkészcsapatában fogadalmat tettünk, a *kötelességteljesítést* és a "*cserkész, ahol tud, segít*"-törvényt egész életünkben igyekeztünk gyakorolni. Három évvel ezelőtt, amikor a cserkészlet újra indulhatott, ezért kapcsolódtunk be a szervezés munkájába, a régi budapesti bencés gimnázium cserkészcsapatának újraindításába, mert tudtuk, hogy most ez a kötelességünk: a magyar ifjúságot nevelni Isten dicsőségére, a haza és az egyház javára, embertársaink szolgálatára.

Г 1

Németh György dr., orvos
(Budapest, 1934.)

Mit jelent nekem, orvosnak, a bencés szellemiség? Bár a bencés rend nem betegápoló rend, Szent Benedek nagy súlyt helyezett a bete-gekről való gondoskodásra. Az orvosi működéshez nemcsak a tudomány szellemében történő gyógyítás, hanem a jócselekedetek gyakorlása, a testi-lelki nyomorúságnak, a szenvedéseknek az enyhítése is hozzátartozik. A bravúros diagnózisok és műtétek mellett ott látjuk a házi-orvost, együtt-érzően és bátorítóan, a haldokló beteg ágyánál is.

Ahogy a rendfőnök kötelessége a szerzet tagjairól való gondoskodás és a rendtársak szolgálata, ugyanúgy szolgálja az orvos is a rábízott betegeknek. Munkáját lélekkel megtöltött alkotói tevékenység jellemzi. Ezzel vívja ki tekintélyét és egyben a belé helyezett bizalmat. Ez képesíti, hogy a beteg megfogadja és teljesítse rendelvényeit és tanácsait. Csak akkor hirdethetjük azonban igazságainkat, ha életünkkel, példamutatásunkkal képviseljük is azokat. Ezért engedékenység, megértés, szeretet, részvét nélkül hiábavaló minden próbálkozásunk, hogy az emberekre hatni tudjunk. Így a fogadásnak, az elfogadásnak, a megértésnek, a megbocsátásnak, a gondoskodásnak a stádiumain keresztül kíséreljük végig a szenvedőket, az elesetteket gyógyulásuk útján.

A bencés rendnek tanítói szelleme mindennapos orvosi tevékenységünknek része. A testi-lelki bajok orvoslásának és megelőzésének munkáján kívül a népek nevelői is vagyunk, nemcsak keresztény közösségünk, hanem az öikuménia szellemében a világ összes népe számára is. *II. János Pál* pápa beszédében hangsúlyozta, hogy a benedeki szellem sohasem romboló, mindig *építő, és a békének a szelleme*. A béke szelleme megköveteli az orvosi alázatot, az emberi test és lélek fölépítésének tiszteletét, a türelmet, az emberszeretetet. Az orvosi szót és cselekvést követi a hallgatagság, az elmélkedés, az önismeret ideje. Szent Benedek élete tanít bennünket arra, miként álljunk ellen a dicsőségvágy, érzéki vágy, bosszúvágy kísértéseinek.

Korunk világában nagy szerepe van a hagyományok tiszteletének. A bencés rend tanítványainak a magyar keresztény nemzeti kultúra őrzőivé kell válniuk. Sem a hosszú évszázadok hanyattatásai, sem a zűrzavaros világnézetek erkölcspusztító propagandája nem törték meg a bencés szellemiség kisugárzását, sem el nem vették bizalmunkat az újrakezdés lehetőségeiben. A nemzet felemelkedése csak töretlen optimiz-

musunk fenntartása, tehetségünk, szorgalmas munkánk és – nem utolsósorban – összetartásunk révén képzelhető el.

Hatalmas erőforrást jelent a világ minden részéből érkezett anyagi és erkölcsi segítség a régi tanítványoktól, nem kevésbé a Bencés Diákszövetség rendezvényei, a régi osztálytársak baráti összejövetelei, az újjáéledő cserkészcsapatokat segítő munka és a közös szentmiséken való részvétel ahhoz, hogy a bencés szellemiség tovább éljen és jótékony hatását árássa a világ felé.

Nepp József, grafikusművész

(Csepel, 1952.)

A *bencés szellemiség* lényegét illetően, sajnós, nincs összehasonlíthatási alapom. Nem tudom, milyen lehetett a piarista, cisztercita, ferences stb. szellemiség; nem is beszélve a fasori evangélikus gimnáziuméról vagy a sárospataki reformátusokéról. Azt viszont le tudom írni, hogy miért szerettem a csepeli bencés gimnáziumot és tanárait. Lehet, hogy éppen a *bencés szellemiség miatt*, ha az az volt.

Kiváló tanerők voltak. Kivétel nélkül mindnyájan egész napjukat a diákok tanítására és *nevelésére* fordították. Persze, akadt köztük kevésbé tehetséges pedagógus is, de áldozatkészség tekintetében mindenki egyenlő volt. Most, utólag visszagondolva, szenzációs pedagógiai fogásaik, ötleteik voltak, hogyan vezessék át sérülés nélkül a sok kísértésnek kitétt ifjúságot a pubertás rózsás és tövises ösvényein; sosem direkt ráhatással, inkább *szeretettel és rengeteg szellemmel!* Felülmúlhatatlanok voltak ötletekben. Egy régi angol hadihajós mondást idézve: "dolgoztatták" a legénységet, hogy ne legyen zendülés. Azaz inkább foglalkoztatták.

Minden tekintetben igazságosak, demokratikusak és liberálisak voltak. Ezek talán nem a legszerencsésebb jelzők, de megpróbálom megmagyarázni, hogyan értem. A diákoknak igen kényes az igazságérzetük. Én sosem éreztem kivételezést, protekciót, kedvezményezést sem társadalmi helyzet, sem – és ez igen fontos! – felekezeti szempontjából. A szüleim nem voltak tehetősek, munkáscsaládból származom, ráadásul evangélikus vagyok, de egyetlen pillanatig sem éreztem semmiféle ezekből eredő hátrányos megkülönböztetést. De előnyöset sem amiatt, hogy általában kiténő tanuló voltam! És tudomásom szerint más sem. Számukra valóban mindenki egyforma eséllyel startolt és haladt tovább tanulmányaiban. A leggyengébb tanulót ugyanolyan szigorral és szere-

tettel tanították és nevelték, mint az eminenset. Én képtelen lennék utánuk csinálni, nekem ehhez kevés lenne az önfegyelmem, türelmem és lelki erőm. Még talán az emberszeretetem is.

Azt is csak így, utólag tudom méltányolni, hogy sohasem akartak "áttéríteni". Mármint katolikus hitre. Persze lehet, hogy nem tartották érdemesnek, vagy akarták, csak én nem vettem észre.

Nagyon szerettem európai, sőt, globális gondolkozásukat. Számomra először ők nyitották ki a világot. Így utólag mélázva ezen, az a tény, hogy valaki magyar, természetes dolog. Magyar minden porcikájában, atomjában és a nap huszonnégy órájában. Felesleges ezért külön zászlókat lobogtatni és kebleket döngetni; amit viszont meg kell ismerni, az a világ. Nagyon kellemes volt akkoriban elálmódzni, hogy a világ hány országában élnek ugyanolyan bencés diákok, mint én. Bizsergető érzés volt.

És hát a *minőség!* Akárki, akármilyen munkát végzett tanulmányi, társadalmi, sport, szórakozás stb. téren, megkövetelték a színvonalat. Ez az igényesség, már amikor az eredmények következtek, büszkévé tett minket. Én azt hiszem, ez a büszkeség nem azonos a göggel, és nem sértett senkit.

Ők maguk szerzetesi fegyelemben és életrendben éltek, de ebbe nem akarták belekényszeríteni a lázadásra hajlamos diáklelkeket. Olyan észrevétlenül irányították, aggályos gondoskodással nyesegették a fejlődő gyermeklélek indáit, hogy szinte sohasem okoztak sérülést. Persze, ha kellett, kemények is voltak, de valahogy a büntetést sosem éreztem igazságtalannak. Még a pofont sem! Muszáj leírnom drága emlékű latin-tanárom nevét: *Tóth Ciprián* atyáról van szó. Talán ő volt a legkedvesebb számomra. Tipikusan az a tanár, akinek múlhatatlan érdemeire már csak felnőtt ésszel döbben rá az ember. Akkoriban inkább csak rettegtem tőle, de ma már szívesen kikaparnám tíz körömmel a sírjából!

Mi tehát a *bencés szellemiség?* Nem tudom. Az a pár év, ami adatott nekem, színes, gyönyörű, nehéz, munkás, vidám, szomorú, pezsdítő, csüggesztő volt. Nagyon szerettem tanárait – egy-két kivétellel – és nagyon hálás vagyok nekik. Szívesen átélném újra ezeket az éveket.

És hogy hogyan lehetne ezt *érvényesíteni napjainkban?* Számunkra, öregdiákokéra, már aligha. Sok volt ez a negyvenöt év, ami azóta eltelt.

De a mai elsősök éppolyan üres lapokkal ülnek be a padokba, mint mi annak idején; és ha vannak mai *Ciprián atyák*, azok majd teleírják vagy teleíratják velük a lapokat.

Nekünk azonban, azt hiszem, csak az emlékezés jutott.

Orbán Aladár dr., geodéta
(Sopron, 1948.)

A bencés szellemiséget számomra bencés tanáraink egyénisége jelentette. Akkor is volt néhány civil tanárunk, és különbséget tudtunk tenni a családi gondokkal terhelt civilek, és a csak a tanításnak élő bencések között. A bencések több figyelmet fordítottak ránk, ezért igazságosabb értékrendet tudtak kialakítani rólunk.

Hein Tádé osztályfőnökünket érettségi után 5-10 évvel megkérdeztük egyszer: hogyan lehetséges, hogy ő mindig szigorú volt hozzánk, és mi mégis annyira szerettük és becsültük őt. "Tudják öregurak, kérem, – mondotta *Hein Tádé* – , a gyerekekben igen nagy az igazságérzet. Aki ezt megsérti, az el van veszve." [...]

Becsületességre, szorgalomra, kitartásra és vallásosságra neveltek minket. Ez volt az *Ora et labora* szelleme. A szerzetesi rendnek, mint regulán szabályozott közösségnek, bizonyára kell kisugárzásának lennie.

[...] Nyugatra szakadt osztálytársaink mondták: Karrierjüket az itt megszerzett alapoknak köszönhetik elsősorban, nevezetesen *tudásban, akarat erőben, hitben, felebaráti szeretetben, a család szeretetében és mindabban, ami az emberi kapcsolatok kialakításához szükséges.*

A bencés szellemnek van összetartó ereje is. Ezt azért is meg tudom ítélni, mert soproni iskolánk megszüntetése után fele osztályunk a Berzsenyiben, fele a Széchenyiben érettségizett. Húsz éven át nem is találkoztunk régi osztályunk másik felével, míg végül Pannonhalmán összehoztuk a teljes osztályt. Csodás találkozó volt. Azóta is hol Sopronban, hol Pannonhalmán tartjuk 5 évenként érettségi találkozóinkat. [...]

Nekünk, soproni bencéseknek, hála Istennek, van egy különleges összetartó erőnk is. Ez egy közös cél, amiért a tehetségéhez képest minden bencés diáktársunk tesz valamit. Ez pedig, mint már köztudott, a régi rendház egy részének helyrehozása. Az ott végzett munka a bencés összetartás szép példája. [...]

Osztie György, építészmérnök

(Budapest, 1951.)

Ad 1.

Az igazán nagy személyiségeknek kisugárzása, emberi-szerzetesi-nevelői habitusuk ránk gyakorolt hatása életre szólónak bizonyult.

Nagy Julián kemény fegyelmezettsége és pedagógiai zsenije; hihetetlenül céltudatos, soha nem tapasztalt módon energikus egyénisége még az egyetemi tanulmányok éveit után is "visszaköszönt".

Szunyogh Xavér tanár úr Petőfi-elemzései, Tömörkény-értelmezése máig világítanak; nem szólva vasárnapi beszédeiről, vagy akár arról az egyértelműen sugárzó belső fényről, tündöklő hitről, ami egy-egy köznap reggeli miséje mondásakor arcán tükröződött.

A gregorián zene, az egyházzene, de általában a zene iránti fogékonyság megalapozása számunkra *Nádasi Alfonz* személyéhez fűződik. Rajta keresztül Kodály Zoltánról, emberi helytállásról, megalkuvás nélküli elhűségéről is közvetlen közelből nyerhettünk példát, sötétben világító fényességűt.

Felbecsülhetetlen értékeket kaptunk, többretűen is.

Ezek csak kiragadott példák, "szemelvények", hiszen *Radó Polikárp*-tól *Horváth Kandidon*, *Kováts Arisztidon*, *Pénzes Balduinon*, *Szennay András*on és másokon át *Dombos Fülöp*ig a hosszú és illusztris névsor itt nyilván nem elemezhető.

*Csizmadia Gerő*nek, az államosítás utáni idő – sajátos időszak! – hittanárának különlegesen konstruktív szerepét mégis meg kell említeni. Fiatalosan dinamikus, mégis körültekintően megfontolt magatartása egyszerre imponált nekünk és civil tanárainknak. Megértette az idők szavát, a megváltozott körülményekhez szabta mondanivalóját, a leszűkült lehetőségeket a valóban legfontosabb dolgok átadására/megbeszélésére használta, az adott időterjedelmet maximálisan betöltve (semmi feleség vagy osztályozgatás ...). [...]

Nos, úgy gondolom, a *bencés szellemiség lényege* – külön magyarázó nagy szavak nélkül – ezeknek a példaként kiemelt nagy személyiségeknek – és másoknak – a magatartásában megtalálható. Életművük, szerzetesi-emberi-nevelői habitusuk elemzése igen tanulságos, követésre serkentő lehet – "mutatis mutandis". [...]

Talán *néhány vonás* megnevezése, mint az említett nagy személyiségek "sűrített kivonata" jobban megközelíthetővé teszi az absztrakt eszmei ideált:

- elkötelezettség
- markáns erő, kemény önfegyelem
- céltudatosság, messze előre tekintés
- szívós kitartás, rugalmas lendületesség
- lelki érzékenység, nyitottság, figyelem
- belső harmónia
- szerénység, arányérzék
- segítőkészség
- lelki derű, derült humor
- könnyed természetesség

A magyar középiskolai oktatás múltbeli eredményességét számos, Nyugatra került és világhírűvé vált magyar tudós példája tanúsítja. Ezt a hatékonyságot kellene ötvözni a korunk megkívánta módszerekkel.

Ad 2.

Szent Benedek atyánk "Ora et laborá"-ja, mint általános alapelv – úgy gondolom – ma is érvényes. Ha nem is "ortodox" értelmezésben. Nem a betű szerinti, hanem *kitágított*, ha tetszik: *adaptált* értelemben.

Imádkozni ... és dolgozni. Másként: imádkozva dolgozni. Avagy: munkánkkal (is) imádkozni. Úgy végezni a munkát, hogy az végső soron Isten dicsőségét szolgálja: Ut in omnibus glorificetur Deus.

Első megközelítésre ez Isten országának és evilágnak egyszerre való megfelelést jelent. "Kétfelé fordulni" belsőleg egyidejűen. Oly módon építeni-fejlesztani e világot, hogy egyszerismind Isten országát is erősítsük általa.

A "vasárnapi kereszténység", frázisok, szenteskedés, üres nosztalgiazás, hamis-felszínes látszat helyett a teljes életfolyam irányultsága, a teljes odaadás a mindig a fókuszban tartott magasztos célokért: ez talán a rövid summázat.

Emberi-szakmai helytállás, a keresztény elvek megtestesítése és kiteljesítése a mindennapokban, a családban-munkahelyen-társadalomban, ezernyi nehézség és saját gyengeség ellenére; ha kell: a karrier rovására is, könnyel-nihilizmussal-cinizmussal szemben is következetesen megmaradni a valláserkölcsei világnézetben; láncszemnek lenni a nagy láncolatban "ad maiorem Dei gloriam": ezt kellene tennünk.

Ez így túlzottan elvont és általános? – Lehetséges.

No meg nagyon nehéz? – Az!

[...]

Succisa virescit!

Kívánom, így legyen – de ehhez új emberek kellene, a sivatagi vándorlás/bolyongás 40 éve után új generáció.

És új/megújult szemlélet is nélkülözhetetlen. Új tömlőbe új bort kell tölteni. Új kihívásokra új módon kell válaszolni. Újszerű problémákat újszerű módszerekkel kell megoldani. Magatartásbeli megújuláshoz előbb belső, gondolkodásbeli letisztulás szükséges. Alapos nagytakarítás, lomtalanítás. *Aperire fenestras* – mondta XXIII. János pápa – hadd járja át az Egyházat a friss levegő. Újszerű gondolatokat megtestesítő épületet se lehet elavult szemlélettel használatba venni. Képtelenség! – A ma ifjúsága alapvetően más kezelésmódot igényel, mint a korábbi.

Lelkigyakorlatok, a pápai (konkrét és nekünk címzett) útmutatások feldolgozása, hazai zsinatok és sok egyéb látszik szükségesnek; felül-emelkedés sok ósdi fölösleges elavult dolgon, parciális ügyeken.

A II. vatikáni zsinat itt is okulásunkra lehet (analógiaként): a korábbi szentélybe zárkózás, a túlnyomó többség számára nem érthető latin szertartási nyelv, klerikusok és laikusok bántó megkülönböztetése az Egyházon belül, a szószékek magasának – szinte még ellenreformációs – elkülönítettsége immár nem felelt meg a kor adottságainak. Így tehát – a lényeges dolgok feltétlen megőrzése mellett – a formai megoldásokon, a leszűkítő kereteken, a "csoomagoláson" bátran és határozottan változtatott az Egyház. A szembemisézést, a nemzeti nyelvek használatát*, az emberközelségbe helyezett liturgiát, a hívek lehető bevonását az oltár körüli cselekményekbe és az Egyház mindennapi életébe – mindezt az eltelt évtizedek fényesen igazolták.

Az analógiával megvilágítani kívánt alapkérdés továbbfejlesztése terén igencsak vannak még időszerű tennivalók.

Nagyvonalú lendülettel, az összekapcsoló elemeket keresve; a nemzeti történelmünkben csak igen ritkán kínálkozó, cselekvésre ma alkalmas pillanatot nem elszalasztva kellene cselekednünk; több irányban is hatékonyan és megfontoltan, az igazán fontos dolgokra koncentrálna, utódaink szempontjainak prioritása mellett. [...]

* A magyar nyelv liturgiabeli használatának engedélyezését 1848-ban a magyar katolikus alsópapság egy része is kérte. (V.ö. Új Ember, 1993. március 14-i szám, Elmer István cikke.) – *A szerk.*

Pálvölgyi Gyula, villamosmérnök
(Budapest, 1937.)

A kérdésre, hogy miben látom a bencés szellemiség lényegét, nehéz röviden válaszolni. Ezért csak arra, vállalkozhatom, hogy a Regulának számomra legjelentősebb előírásait összegezve kiegészítem azokat az általam megismert bencés szerzetesek jellemző vonásaival.

A Regula szerint a szerzetesközösség legfőbb elöljáróját az *abbas* (Abt, apát) szóval nevezik, ez az "atya" szónak felel meg. Ezért a Regula előírásai csak családfői kötelességeket hangsúlyoznak az apát számára:

"Aki az *abbas* nevét elvállalta, annak kettős tanítással kell vezetnie tanítványait. Vagyis mindazt, ami jó és szent, inkább tetteivel mutassa meg, mint szóval." – "Egyiket ne szeresse jobban a másikinál, kivéve, ha valakit a jó cselekedetekben vagy az engedelmségben jobbnak talál." – "Vizsgálja meg mindig saját tetteit, "hogy míg másokat tanít, maga elvetésre méltó ne legyen, s egykoron vétkei miatt ne mondja majd neki az Isten: ki atyádfia szemében megláttad a szálkát, a tiedben nem vetted észre a gerendát". – "Az idő és a körülmények szerint ... majd meszterhez való kemény, majd atyai jóságot mutasson." – "Gondolja meg, milyen nehéz és terhes dolgot vállalt magára, a lelkek irányítását és a sokféle emberi viselkedés szolgálatát." – "Az egyiket ugyanis kedves szavakkal, a másikat dorgálással, a harmadikat rábeszéléssel vezesse." – "Gyűlölje a hibákat, szeresse a testvéreket." – "Azon legyen inkább, hogy szeressék, mint hogy féljenek tőle." – "Ne legyen tekintélyére féltékeny és szerfelett gyanakvó, mert így soha nem lesz nyugta." (Részletek a Regula 2. és 64. fejezetéből.)

"Valahányszor nagy fontosságú ügyek fordulnak elő a monostorban, hívja össze az apát az egész testületet s adja elő, miről van szó. S miután meghallgatta a rendtársak tanácsát, fontolgassa azt magában, és amit hasznosabbnak ítél, azt cselekedje. Azt pedig, hogy mindnyájukat hívja meg a tanácskozásra, azért mondtuk, mert gyakran a fiatalabbnak jelenti ki az Úr azt, ami jobb." (Részlet a Regula 3. fejezetéből.)

A Regula olvastakor úgy érezhetjük, hogy az ilyen szabályok szerint élő közösségben, mint egy nagy családban, jó érzés lehet együtt lenni, ahol valóban megvalósulhat a béke és a szeretet, amelyet a bencés diákok sapkáján látható címer is jelképez.

A budapesti bencés gimnáziumban is a tanári kar közösséget alkotott, a mindenkori igazgató, mint apáthelyettes vezetésével. A nyolc tan-

év alatt sok tanárt megismertem, köztük igen sok vidám, derűs és mégis komoly szerzetest. *Tardos Vida, Heckenast Kolos, Nagy Amadé, Boldoghy Máriusz* óráin mindig lehetett valamin mosolyogni, az első osztályújságunk címéül is – első osztályfőnökünk, *Linzer (Lébényi) Szilárd* javaslatára – az **ÖRÖM** szót választottuk. Későbbi osztályfőnökünk, *Havasi Luciusz* még a komoly latin és történelem tanításánál is el-elmosolyodott. *Szunyogh Xavér Ferenc* a magyar irodalom mellett magyar népdalokra is tanított gramofonlemezekkel. Mellesleg: írt ifjúsági színdarabokat, szavalókórust, és megalkotta a magyar-latin misekönyvet. *Nagy Julián* a matematika tanításával kapcsolatos érdekes történeteket is mesélt, tanította a gyorsírást, aero-kört – és vonószenekart – vezetett, sőt még gépkocsivezetést is tanított. A sokféle különóra, önképzőkör, Mária-kongregációs gyűlés, cserkésztaborozás is a tanárokat terhelte.[...]

Pompéry Béla dr., jogász, operációkutató
(Budapest, 1936.)

A bencés szellemiség lényegét (összefoglalva) az *ora et labora* jel-szóban, életelvben látom. Részletesebben: ez a meggyőződése nem más, mint tudatosan vagy tudatosság nélkül – sereg tényező összehatásának alapján – történő felismerése a következőknek:

– Ez volt az első, és 500 évig az egyetlen szerzetesrend, amely kezdettől fogva tanított és dolgozott, nemcsak imádkozott.

– Apátsági szervezete, azok hálózata 1500 éve kibírja az alapító ötletét, s ez igazolja szervezési módszerének eredményességét.

– Regulálja a ma is korszerű szervezési eljárásokat tükrözi (funkció- és programorientált, így például az apát kötelezettségeiről szóló részt nyugodtan átvehetik bármely vezető- vagy menedzserképző intézet tananyagaként).

– Mindennek folyományaként tanáraink 8 éven át nemcsak tanítottak, hanem együtt éltek velünk (cserkészlet, önképzőkör, színelőadások, tánciskola, és végül: diákszövetség).

Mindebből mi következik? Az, hogy ha a mai (és mindenkor) életben találkozom valakivel, akiről azt tudom, hogy bencés diák volt, belém nyíllal: *az más!* Ő is ugyanazt élte meg, mint én; ő is együtt látta az élet lelki és gyakorlati vonásait, ezért ő számomra más, s számíthat teljes együtt-

érzésekre, anyagi és lelki segítségemre; bízva bízom, hogy nem választ szét politikai felfogáskülönbség (ha mégis ez derülne ki, úgy az nem fontos, mellékes tényező lenne). . . .

Végül: megnyilvánulási lehetőség *napjainkban*? (Hiszen erről írtam eddig is!) *Belső és mély tudat!* Többet és igazabbat kaptunk: 1500 éves szellemiségnek és gyakorlatnak megnyilvánulásait. Adjon ez magatartásban, egymás megértésében és segítségében többet, terjesszük ennek tartalmát azon körben, amelyben hatást tudunk kifejteni.

Rabovszky József, mérnök
(Budapest, 1948.)

Leginkább lényegesnek azt az alapelvet tartom, hogy az "Ora et labora" szellemének megfelelően kialakították bennünk a munkának olyan magas fokú tiszteletét, hogy ez az egész életünket meghatározta. Tudomásom szerint még véletlenül sem fordult elő, hogy közülünk bárki is – értelmes, hatékony munka nélkül – csupán családi, baráti vagy társadalmi tapasztalataira támaszkodva jutott volna magasabb szintre, amire – sajnos – az elmúlt 47 év folyamán olyan sok példa volt. Ennek éppen az ellenkezője volt életünkre a jellemző.

A magam példájával kell elmondanom, hogy 41 évi aktív gazdasági vezetői tevékenységem idején mindig legalább 120-130 %-ra kellett túlteljesítenem azt a "normát", amit a más ideológiát képviselő, hasonló beosztású munkatársaktól elvártak. Ha nem lett volna meg bennem az a tudástöbblet, az a türelem és az a jövőbe vetett hit, amit az iskolánkból hoztam magammal, sohasem tudtam volna ezeknek a követelményeknek megfelelni. [...] Még így is állandó minősítési tételként szerepelt a "habár" szócska ("...habár ideológiája kissé zavaros, ő maga és fia is egyházi iskolát végzett, munkájával és szorgalmával továbbra is alkalmas – megfelelő irányítás mellett – munkakörének ellátására".)

Mindezt elviselni csak úgy volt lehetséges, hogy mindig előttem állt bencés tanáraink életemet megalapozó tanítása és személyes példája.

Szakolczai György dr., közgazdász
(Budapest, 1946.)

A bencés szellemiség diákkorunkban és napjainkban

Diákkorom alapvető élménye az egyéniség, a függetlenség és a szabadság teljes tisztelete volt. Diákkori élményeimet összehasonlítottam másokéival, más egyházi és világi iskolák diákjaiéval egyaránt. Az a meggyőződésem alakult ki, hogy valamennyiük közül mi voltunk a legszabadabbak, és hogy nekünk tisztelték a legjobban az egyéniségünket.

Határozottan úgy emlékszem, hogy nálunk nem volt tekintélyuralom. Ez talán különösképpen így volt a mi osztályunkban, *Szunyogh Xavér* osztályában, aki a szabadságot és a diákok egyéniségét talán még jobban tisztelte, mint a többiek, de ez legfeljebb csak csekély fokozati különbség volt. A tanár és a diák viszonya alapvetően az emberi egyenlőségen alapult, a kérdésfeltevésnek és az ellenkezésnek a jogán. Amit az előbb Szunyogh Xavér mondottam, az éppúgy igaz volt *Borbély Kamilla*, *Brunner Emódre* és *Kováts Arisztidra* is, hogy csak a legnyilvánvalóbb példákat mondjam. Kíváncsiak voltak a véleményünkre, és azt várták el tőlünk, hogy az igazsághoz ragaszkodjunk. Felőttnek, önálló egyéniségnek kezelték minket tíz éves korunktól kezdve.

A függetlenségnek ez a szelleme mégsem vezetett ellentétekre és összecsapásokra, és ez a családiasságnak volt a következménye. Itt nem nézetek és egyéniségek feszültek egymásnak és ütköztek össze egymással, és nem vetettek szikrát az ellentétek. A különbségeket a kölcsönös szeretet, az egy családhoz tartozás tompította le, és ez tette mindezt különösképpen kedvessé és vonzóvá.

Amit tőlem az elmúlt 40 évben elvártak, teljesen ellentétes volt azzal a szellemmel, amiben a bencéseknél nevelkedtem. Az elmúlt 40 év a tekintélytiszteletre volt felépítve, nem a szellemi függetlenségre. Ez nemcsak a politikára, a ránk kényszerített megfélebbezhető "igazságok"-ra volt igaz, hanem az élet mindennapos apró vonatkozásaira is. Nemcsak a Pártot és a Párt megfélebbezhető abszolút igazságát kellett tisztelnünk, hanem hivatali feletteseinket is, azokat az apró embereket, akik uralkodtak rajtunk. S miért uralkodhattak rajtunk? Azért, mert elfogadták, hogy rajtuk ismét mások uralkodjanak. A függelem és szervilizmus világában élünk, egészen más világban, mint amiben nevelkedtünk. Az egyetlen központtól függő láncolat valamelyik eleme lehettünk

csak, nem független egyéniség vagy önálló egzisztencia. A szellemnek ez az ellentéte szerintem mélyebb volt, mint bármilyen ideológiai különbség, mert ez az alapvető magatartásmód jobban befolyásolta természetes reakcióinkat és mindennapos magatartásunkat, mint bármi más.

Életemben nem jutottam sokra, és ha megpróbálom felmérni, hogy miért, azt kell mondanom, hogy e szellemiség miatt. Hogy tehát életem sok szempontból nem volt sikeres, azt tanáraimnak köszönhetem: a függetlenség szellemének, amely mindig is bennem volt, de amelynek kiteljesüléséhez sokat adott az a bencés szellem, amelynek közvetlen körében nyolc évig éltem, és amely sok vonatkozásban máig meghatározza gondolkodásomomat. Ha visszagondolok a konkrét esetekre, amikor elválták, majd újra elválták az utamat, akkor ez mindig azért volt, mert ragaszkodtam az egyéniség függetlenségéhez, és mert nem voltam hajlandó szervilizmusra. Minden mást hajlandók voltak megbocsátani nekem, csak ezt nem. Életemet tehát a bencés szellem tette sikertelenné, de mégis inkább vállalom a függetlenséggel együttjáró sikertelenséget, mint a függőség és szolgálkúság vállalásával elért sikert.

Megszűnt-e a szolgálkúság igénye, és helyreállt-e a függetlenség tisztelete napjainkban? Kemény szavakat írok, de úgy látom, hogy *nem*. Az új rend nem utasítja el a régi rend szellemét, hanem sokszor *arra* épít; és az új rend sokszor *annak* kritikátlan követését várja el tőlünk, ami *van*, annak szolgálata és építése *helyett*, amit *helyesnek tartunk*. Sokszor az új rend is engedelmisségre és másoknak való alávetettségre épít, a szellem és az egyéniség szabadsága helyett. Az egyéniség és az önálló gondolkodás tisztelete mai közéletünkben nem éri el azt a fokot, mint amit diákkorunkban, bencés közösségünkben elért.

Hogy a kemény szavakhoz még keményebbet fűzzek, a mi társadalmunkban *két*, ezen belül a mi szorosabban vett köreinkben *három* forrása is van a függelemnek és a szolgálkúságnak. A függelmet és az engedelmisséget hangsúlyozta a *régi magyar társadalom*, a történelmi Magyarország világa; a függelemre és az engedelmisségre épült fel *az elmúlt negyven év*, a szocializmus világa, és ez a kettő erősen meghatározza a mai gondolkodást és a vezetés mai igényeit is. Ehhez a mi szűkebb köreinkben még az is hozzájárul, hogy a függelem és az engedelmisség fontosságát hangoztatta sokszor *az Egyház* is. Az emberi személyiség igazi függetlenségének kiteljesedésére felépülő társadalom kialakításának legfőbb akadálya talán éppen ez a kettős, és a mi köreinkben hármass hagyomány.

A diákkorom mindennapjaiban megnyilvánuló bencés szellem legfontosabb üzenetét tehát az emberi személyiség és függetlenség feltétlen tiszteletében látom. Nekem diákkoromban nem kellett meghajolnom tanáraim előtt, ezért nem voltam hajlandó felnőttségemben sem meghajolni mások előtt. A bencés szellem örökségéből adódó kötelezettségünket tehát elsősorban abban látom, hogy olyan társadalmat építsünk fel, amelyben senki sem léphet fel ilyen igénnyel másokkal szemben.

Szauer Tibor, építészmérnök
(Budapest, 1953.)

A 10-18 éves kor között eltöltött nyolc év helyett nekem három "bencés év" jutott, majd 33 évi szünet után lehetőséget kaptam újabb kapcsolatra: mindkét fiunk bencés diák lett.

És ami közte történt: 49-től bencés atyák tanítottak titokban, középiskolába föl nem vett társaimmal együtt. Aki átélte azokat az éveket, tudja: nem keveset vállaltak az atyák: nagy veszélyt, egyikük-másikuk a börtönt is, értünk! Így hát valóban igaztalan lenne azt állítani, hogy a rendtől, tagjaitól és szellemétől az államosítással "megszabadulhattam". Az elhunyt tanárok példaképeim, a még élők atyai barátaim, a rendbe bevonult iskolatársaim (cserkészvezetőim) legigazabb testvéreim, barátaim maradtak.

Mi hát a bencés szellem és mit jelent az számomra? Isten különös kegyelme, hogy alapító atyánkat a történelem fontos pontján adta Európának, és hogy engem is a mi történelmünk rendkívüli időszakában vezetett el a rendhez, hogy tanulhassak szellemiséget és hűséget.

Minden módon szeretném kikerülni a politizálást – nagyon indulatos természetű vagyok – , de nem kerülhetem ki annak kijelentését, hogy nem vagyok híve a kirekesztésen alapuló megkülönböztetésnek. Így azt sem szeretem hangoztatni, ami a mi szellemiségünket megkülönbözteti a más, hasonló világnézetet adó iskolákétól, különösen pedig a többi rendi iskoláétól, mivel a miénket csupán azért tartom többre (mert többre tartom!), mert *ezt szeretem*. (Megszerettem, úgy maradtam . . .)

Amit magamnak mégis a "sajátosan bencés"-ről meg tudok fogalmazni, az a hitbéli elmélyültség (ORA) és a nagyon tudatos képzésen (LABORA) túl az az érzelmi töltés, amit Pannonhalma ad neveltjeinek, az atyáknak és általuk mindenkinek, aki bencés diákká lesz, szerte az országban. Ez az a kapható és megszerezhető *többlet, amit nem nélkü-*

lőzhetünk a világi életben: a névtelen, a célzott, a talán ki nem mondott, meg nem nevezett vagy éppen elkoptatott szóval *apostolkodásnak nevezett* (de nem igazán gyakorolt) *tevékenységhez*.

Szinte közhely ma már köreinkben, hogy keresztényként ma megnyilvánulni nem "sikk", a liberalizmussal álcázott ideológia a *szabadságot* félti a keresztény szellemiségtől, ugyanúgy, mint negyven éve az erősödő diktatúra a *néphatalmat*. Csakhogy akkor a társadalom csendben bár, de becsülte, karakánnak és mintegy ellenzékinek tartotta a hitüket megvalló vagy/és aszerint élő tagjait, ma pedig szinte oda jutotunk, hogy a szított közhangulat szerint *retrográd* a keresztény mentalitásnak, a keresztény nevelésnek a szorgalmazása.

Akkor hát itt kell keresnünk és mielőbb megtalálnunk szellemiségünk mai megnyilvánulását, és, persze, feladatainkat is. Megjelenni a világban, igaz, értelmes szóval meggyőzni környezetünket és, ha módunk van rá (legyen!), az arra illetékeseket is, hogy *nélkülözhetetlen* a világ-nézeti-erkölcsi nevelés vallásos útja, hogy nélkülözhetetlenek ennek intézményei, személyi, anyagi, társadalmi feltételei, és hogy ez nem irányul senki-semmi ellen; hiányát azonban most bőrünkön, a nemzet bőrén tapasztalhatja a lábra állni akaró (?) társadalom.

- *Megjelenünk* kell tudni,
- *elfogadtatni magunkat* fiainkkal (ez talán a legnehezebb),
- *tanulni* tudni egymástól: szélesebb környezettől, vitapartnereinktől – igazunk feladása nélkül – , a fiataloktól, fiainktól,
- *kapcsolatokat tartani* barátainkkal és társainkkal, és új kapcsolatokat építeni (tapasztalom, öregedve nagyon nehéz), együttesen fellépni:

terveink megvalósulásáért, a fentiek – nézetem szerint – elengedhetetlen feltételéért, a mind több bencés intézetért.

- És *vigyázni* arra, hogy a nehéz időkben megőrzött folyamatos-ságot a könnyebbnek tűnő körülmények között el ne veszítsük, kincseinket: kapott-szerzett kincseinket el ne herdáljuk.

Ezért járok májusonként Pannonhalmára: nekem – tisztesség ne esék szólván – a tiszteletre méltó, esetenként aggastyán elődök fel-fogása lehet idegen (mint az öreg bencés testvérek személye is), de a példa, a lelkesedés mindig feltölt, a hagyomány átadására sarkall.

Idősebb fiamnak győri ballagásakor az egyik PAX-os sapkajelvényemet adtam mondván: most az iskolától búcsúzol, a bencésektől soha.

Engem legalábbis nem engedtek el...

Szeleczy József dr., sebészorvos

(Pápa, 1929.)

Szent Benedek monastorokat alapított és szabályokat (Regulát) írt, amely egyesíti magában a szemlélődő és cselekvő életet. Az alapelve: mindenütt azonos tökéletes *keresztény élet az evangélium szellemében*.

Szerzetesi életének fő erényei: önmegtartóztatás, hallgatás, alázatosság, szeretet, jámborság, Istennek szentelt *munkás élet, engedelmesség*, szigorú *fegyelem*. Jellemző bencés erény – amit magam is többször élveztem – a *vendégszeretet*; minden érkező vendéget Krisztus gyanánt kell fogadni. Szent Benedek szellemét a köztudatban az "ora et labora" jelige jellemzi. Gimnáziumunk Pápán Szent Mór nevét viselte. Szent István király, mielőtt Szent Mórt – mint a pannonhalmi apátság bencés szerzetesét – megbízta a pécsi püspökséggel, az alázatosságból próbára tette. [...]

Miben látom a bencés szellemiség mai megnyilvánulási lehetőségét? A régi papi iskolák mielőbbi *rendbehozatalában*, a bencés papok Szent Benedek szellemében való *tanításában, tanári képzésében*; mert hiszen a régi tanárainkat már elvesztettük, az újak pedig, úgy látom, még kevesen vannak. Remélni merem, hogy nem sok év múlva, a régi rendszer teljes felszámolása után ismét általános lesz országunkban a keresztényi élet az Evangélium szellemében, és akkor a bencés rend tanárainak tanítása a felnövekedő ifjúságunknak maradandó életutat ad.

Szentmihályi Szabó Péter, író, újságíró, szerkesztő

(Pannonhalma, 1963.)

1. E kérdésre bizonyára sokan idézik majd az "Ora et labora!" parancsát, imádság és munka, elmélyülés és szolgálat bencés harmóniáját, azt a szelíd, alázatos, de következetes rendet, mely a bencés kolostorokból, műhelyekből mindig is kisugárzott. A bencések tanítványai csak rövid éveket tölthettek ezeken a "boldog szigeteken", de egész életükre szóló útavalót kaptak, biztos irányítót, mely a bonyolult, modern világban is pontosan mutatja a jó és a rossz irányt. A bencés szellemiség az égi és a földi világ közötti *modus vivendi*-t tanítja meg, Krisztus követésének nehéz, de korántsem lehetetlen módját a világi emberek és közösségek számára is. Biztos lábbal áll a földön, de tekintetét az égre szegzi.

2. Ezt a szellemiséget minden korban végtelenül nehéz és végtelenül könnyű érvényesíteni. Nehéz, mert minden kor arra kísért, hogy *ne*

imádkozzunk és *ne* dolgozzunk, ugyanakkor annyira nem követel ez a szellemiség semmiféle előzetes tudást vagy tapasztalatot, hogy bárki és bármikor követheti a tanítást, ráléphet az útra, sosem elég korán, és sosem túl későn. A mai szabad Magyarországon erre a szellemiségre nemcsak óriási szükség van, de Istennek hála, legalább politikai akadályai nincsenek felmutatásának és terjesztésének. Ilyenkor ki kell lépni a kolostorok csendjéből, az egyéni életstratégiák és családi otthonok biztonságából, példát kell mutatni és közösen kell a világi életben imádkozni és dolgozni, hogy Szent Benedek szellemi műhelyeinek békéjét sugározzuk szét erőnk és tehetségünk szerint.

Szentmiklósi Gábor, technikus
(Budapest, 1952.)

Az "Ora et labora", a szellemiség lényege nálam elsősorban a tanulásban és a bencések tanításában mutatkozott meg. Ők *tudtak* tanítani, és megtanítottak bennünket tanulni is. A további tanulmányaim alatt szinte "abból éltem", ami az alatt a négy év alatt "rámragadt" (főleg a természettudományi tárgyakban, de a nyelveket tekintve is).

Sajnos, az élet sok egyébre is megtanított, amit nem mindig sikerült összeegyeztetnem a kifejezetten bencés (és cserkész) szellemiséggel.

Takács Péter, orgonaépítő
(Győr, 1979.)

A bencésektől kapott szellemiség az, ami segít a számomra eredetileg idegen üzleti területen is gyökeret verni. Ezáltal mindig nyílt és őszinte vagyok üzleti partnereimhez is. Nem biztos, hogy ez előnyös, mégis próbálom a javamra fordítani, hisz csak így remélhetem, hogy az egyik legnagyobb értéket: a *bizalmat* kapom cserébe.

A bencés szellemiség a mindennapjaimban úgy van jelen, hogy magamtól mindig és minden területen a maximális teljesítményt várom el, és csak a lelkiismeretes, minőségi munkát tudom elfogadni.

Örülök a kérdéseknek, mert így egyszer összefoglalhattam magamnak azt, amit eddig belső indíttatásból csináltam. Számomra ez a belső indíttatás egyenlő a bencés szellemiséggel.

Terplán Zénó dr., akadémikus, egyetemi tanár
(Győr, 1939.)

Kérdezitek véleményemet a bencés szellemiség lényegéről.

1986-ban jelent meg az Országos Információs Központ és Könyvtár (OMIKK) kiadásában a "Mérnök vagyok" c. könyv, amelyben több kollégámmal együtt én is vallok életpályámról. A könyv 64. oldalán a következő mondataim olvashatók:

"Mind a kőszegi, mind a győri gimnáziumnak sokat köszönhetek. Humán nevelést kaptam nyolc éves latin, hét éves német és négy éves klasszikus görög nyelvképzéssel. Mindkét gimnáziumban bencés szerzetesek tanítottak jól és következetesen, nagy fegyelmet megkívánva. Mivel akkor kevés gimnázium működött (Kőszegen ez volt az egyetlen fiúgimnázium, Győrött is csak egy fiúreáliskola létezett gimnáziumunkkal párhuzamosan), nagyon vigyázni kellett, hogy akár rosszabb tanulmányi előmenetel, akár magatartási problémák miatt ki ne essék az ember az osztályból. ... "

Hozzáfűzöm, hogy szüleim vegyesvallásúak voltak, anyám katolikus, apám, és így én is, evangélikus. Soha nem éreztem ennek a ténynek hátrányát sem tanáraim, sem osztálytársaim részéről. [...]

Baráti körben büszkén emlegettem, hogy olyan középiskolai tanáraitam voltak, akik közül négyet: *Ferenczy Viktort*, *Holenda Barnabást*, *Lovas Elemért* és *Radó Polikárpot* a Magyar Életrajzi Lexikon is megörökített tudományos kutatásaik eredményei alapján. [...]

Kőszegről eszembe jut az a másfél év, amit kiscserkészként élvezhettem *Gonda Celesztin* ottani matematika-tanárom parancsnoksága alatt, beleértve 1932-ben egy kelédpusztai kéthetes nyári táborozás maradandó élményét. [...]

Azután már miskolci egyetemi tanárként emlékszem olyan időszakra (1965-68.), amikor a Nehézipari Műszaki Egyetem (ma Miskolci Egyetem) rektora és mind a három műszaki kar dékánja valamikor bencés diák volt: *Zambó János* rektor és *Szilas A. Pál* bányász-dékán Sopronban (1934. ill. 1939.), *Berecz Endre* kohász-dékán Pápán (1943.), én pedig – gépész-dékán – Győrött érettségiztem, érettségiztünk. És egyikünk sem volt párttag.

Azt hiszem – mellőzve mélyebb filozófiai vagy didaktikai általános elemzéseket – ezekből az annyi év után is pontosan kirajzolódó emlékekből is érezhető, mit jelentett nekem a bencés szellemiség.

Tóth Kálmán, tanár
(Pannonhalma, 1949.)

1. A bencés szellemiség lényege a *nevelés*

- magyarságtudatra (a rend összenőtt történelmünkkel),
- embertiszteletre,
- kultúrigényre,
- hiteles életvitelre (úgy éljek: életvitelem példaértékű legyen).

Megjegyzés: Tudatosan hagyom ki a keresztény vallásszemlélet gondolatát, mert voltak református, izraelita stb. osztálytársaim, akik ma is hálásak a bencés nevelésüknek.

2. Hogyan lehet ezt ma érvényesíteni?

- Tanári pályára csak erre alkalmasakat engedni.
- A tanártól széles kulturáltságot megkívánni.

Ennyi! Kevésnek tűnik? Nem kevés! 1954-ben kezdtem tanítani friss diplomával. Azóta tanítok, és a felsorolt kautélákat – el-elbukva, fel-felállva, – halvány epigonként próbáltam alkalmazni az elmúlt években; mert ebben nőtem fel, és ezt tudtam továbbsugározni!

Tringer László dr., egyetemi tanár, pszichiáter
(Pannonhalma, 1957.)

A kérdés első közelítésben megválaszolhatatlannak tűnik. Kétségtelen, hogy azok, akik a bencés hagyomány és lelkeség lényegét kívánják megragadni, a Regula-ra hivatkoznak, vagy jelmondattá nemesült formulákat idéznek. Ilyenek például: *Dominici schola servitii* (Prologus); *ut in omnibus glorificetur Deus* (c. LVII.); *ora et labora; nihil amoris Christi praeponere* (c. IV.). A Regula és a hagyomány olyan gazdag azonban, hogy bárki vég nélkül szaporíthatja azoknak az idézeteknek a számát, amelyekkel az *általa kívánt* mondandót akarja alátámasztani.

A kérdésre történelmi választ is kereshetünk. Kérdés azonban, mi a kapocs Szent Benedek első tanítványainak ókorvégi életmódja és egy modern, tanítással foglalkozó bencés közösség mindennapjai között.

Egyéni bencés életutak ezernyi tarkasága jelenik meg előttünk. A nagy-politikát űző bencés főpap, a szigorú remeteségbe vonuló szerzetes, vagy a világ titkait vallató tudós képviseli az igazi bencés szellemiséget?

Mielőtt végleg feladnánk a próbálkozást, hogy a benedeki lelkiséget meghatározzuk, gondoljuk végig: 1500 éven keresztül férfiak és nők tízezrei, válaszul az isteni hívásra, életüket egyfajta "bencés" lapra tették fel. Egész lényükkel válaszoltak és válaszolnak ma is a kérdésre: mi a bencés szellemiség.

Végül is, azt hiszem, a lényeg ezekben az egyéni válaszokban rejlik: mit jelent *nekem* a bencés szellemiség? A sokféleségnek mely mozzanatai azok, amelyek magukkal ragadnak? Amelyek, mint vezérfonal, végighúzódnak életemen?

Számomra a bencés szellemiség legszemélyesebb összetevője a *stabilitas loci*: a gyökér, amelyből táplálkozom, a hely, amely leginkább az enyém, ahova tartozom, ahol otthon vagyok, bárhova vessen is a sors. Azonosságtudatomnak alapvető eleme a kérdésre: *Ki vagyok én?* adott első válasz. Különleges kegyelemnek tartom, hogy a "locus", kolostorával a dombtetőn, egyben szülőföldem is.

A bencés válasz az isteni hívásra a *sui generis szerzetesi* válasz. Ami viszont bennem, a világban élő keresztényben bencés, az a szerzetesség közös magja: a *horák* ritmusában Istenre felfűzött élet, a tudományt művelve, *maurinus* elődeink szellemében.

A bencés válasz a hívásra – számomra ez az európai válasz is egyben – : római-latin. A zsolozsma akkor igazán az én jajszavam, bánatom, könyörgésem vagy ujjongásom, ha őseink nyelvén hangzik fel. Ha ki tudok lépni az anyanyelv hétköznapiságából, eltávolodhatom asszociációs pókhálótól, amelyek rámtapadva visszarántanak a heideggeri értelemben vett *Gondba*.

Bencésnek lenni azt jelenti: kilépek az időből, egyéni életem szűk korlátait múltban és jövőben meghaladva. Kilépek önmagam korlátaiból is: mosolyogva figyelem, hogyan lehetek időnként ennyire "fontos" önmagamnak, amikor csak egy vagyok a sok-sok százezer névtelen, fekete kámzsás, Istenbe kapaszkodó, önmagát bencésnek kijelentő teremtmény között.

A feltett kérdés második fele még inkább egyéni válaszokat kíván. A Végtelen hívására adott bencés válasz azonban – akár szerzetes, akár a világban élő keresztény vagyok – végső soron a Teremtő és az egyén kapcsolatában megnyilvánuló *belső elhivatottság*.

Turchányi György dr., egyetemi tanár
(Budapest, 1931.)

Úgy vélem, hogy minden szerzetesrend Jézus Krisztust tekinti példaképének. Az Ő születése előtt és utána, Őrá akár semmit sem sejtve vagy tudva, az Ő eszméit próbálták helyel-közzel követni. Ha a bencés szellemet azonosítom Szent Benedek Regulájának a szellemével, akkor pedig történelmi tény, hogy minden szerzetesrend regulájára nagy hatással volt ez a bencés szellem. Sajnos, bencésdiák koromban nem kaptam meg azt a lehetőséget, hogy a Regulát olvassam, így nem tudatosíthattam-vizsgálhattam tanárimban annak megnyilvánulását.

Magam is tanárként éltem le az utolsó 56 esztendő. Annak ellenére, hogy gyenge és felkészületlen vagyok, mégis megpróbáltam az Úristen által rám bízott emberek formálását. Így azt gondolom, hogy bencés tanárimra kell gondolnom, amikor a bencés szellem összetevőit próbálom kielemezni.

Annak ellenére, hogy egyáltalán nem szeretem a "szenttéavatást", mégis nagyon jónak tartom, hogy – ebben a formában is – megemlékezünk tanárainkról. Kiváló tanáraink (is) voltak! Az ő életük elemzésén keresztül absztrahálhatjuk a bencés szellemet: tegyük ezt továbbra is.

Végh László dr., radiológus, orvos
(Budapest, 1949.)

Ha valaki a bencés szellemiség lényegéről kérdez: már emelem is le a polcra a Regulát. Ott a világos és tömör válasz. De most mégis más utat ajánlok. Vizsgáljuk meg együtt közelebbről első bencés tanárunk: *Szent Gellért* életét! Akkor megpillanthatjuk a magyar bencés eternitást, a gyakorlatban.

Ő a korszerű, naprakész kereszténységet képviseli. Feltétlenül hűség Rómához, tanítása homogén, katolikus. Kézzelfogható hitelességet sugároz! Ennek híján az éles szemű pogány magyarok el nem fogadták volna.

Mindjárt ezután a családcentrikus szemlélete tűnik szemünkbe. Ma-ga a király családjához tartozik: innét kerül ki első diákja is. A nemzetet pedig mint nagy családot szolgálja. Oda áll, ahová a családfő küldi.

Figyeljünk fel kivételes empátiájára! Hivatásos pedagógusnak dicséretére válnék az a beleérző képesség, amivel a nép szívéhez férkőzik. Távol áll tőle az agitátor dühe, avagy a minden-mindegy kényelmessége. Nem épített egyfajta arisztokratikus különállásra. Magyar szívvel érezett tehát!

Vagy: az új dolgok iránti fogékonysága. Egész életében gyökeresen új dolgokat tervez és kér számon. S mivel konzervatív lélekkel nem lehet országot evangelizálni, tehát püspökként sem nyugszik stallumán. Született pedagógusként, elédolgozik az eljövendőnek.

Finom művészi érzékenységgel figyel fel a népdalra. Fel sem ötlük benne, hogy elhallgattassa vagy idegenre cserélje. Éppen ellenkezőleg! Észreveszi és megtiszteli.

Végül pedig, midőn a félrevezetett gyűlölködők elragadják, tán lelkében arra gondol, mint majd ezer esztendő múltán, kései nagy rendtársa mondja: "Az Úr Jézus azt parancsolta, hogy szeressük ellenségeinket. De azt nem: hogy féljünk is tőlük!"

Kedves Barátom: íme a korszerű, mai magyar bencés szellemiség óhajtott képe!

Venezs Ernő, tanár
(Győr, 1949.)

A bencés szellemiség mibenlétéről többször beszélgettünk a ma-gunk kis köreiből. Mitől van, mert van, valamilyen "bélyeg" bennünk?! Hogyan kaptuk? Mert szinte észrevétlenül ült belénk, bármelyik korosztálybeliekbe. S talán éppen itt a "titok", az észrevétlenség körül.

A benedeki szellem ugyanis nem különlegesség, hanem a "normális keresztény" magatartás. Ezért minden helyzetben érvényesíthető.

Emberszabású a Regula. Gondoljunk csak a ruházkodásról, bor fogyasztásáról, házgondnokról, apátról stb. szóló fejezetekre! Mindent normálisan, a gyarló embert figyelembe véve szabályoz, mindenre és mindenkire tekintettel van.

És ami nagyon fontos norma: Krisztus szeretetének semmit elébe nem helyezni! Ő a minta, meg a segítség is. Van visszaút, csak te ne zárd el magad Krisztustól és a közösségtől.

Imádkozz, dolgozz, olvass, szeresd embertársadat, értsd meg és segítsd a másikat, bocsáss meg a megtévedtnek, lásd be tévedésedet, élj úgy, hogy mindenben Isten dicsőíttessék!

Ilyen egyszerűen kemény, de mindenkinek megvalósítható a kegyelem segítségével az Úr szolgálatának iskolájában a lecke.

És még valami! Magam is, mások is észleltük: Ha ideig-óráig zsebre is vágtuk a diáksapkát, – mert nem jó utakon jártunk, – előbb-utóbb kiűt rajtunk a "bélyeg", mert jól belénk sütötték jó atyáink, hála a jó Istennek!

Verő József dr., geofizikus
(Sopron, 1951.)

[...] *Nem-kirekesztő összetartozás, egymás – tanárok, diákok – megbecsülése*: ezt érzem az egyik legfontosabb tanulságnak. Nem erőszakosan, hanem saját példával is mutatva, hogy ez fontos, hogy fontos az Egyházzal, Szent Benedek rendjével, a "belül" és "kívül" eső emberekkel való kapcsolat, – de nem kényszerítve, hiszen mindenki maga dönthette el, mennyire kapcsolódik a közösségbe, lesz-e cserkész vagy Mária-kongreganista – , annyira, hogy a viszontlátás 40 év után *Kelemen Szulpic* tanár úrral vagy épp *Jávor Egon* atyával megindító és meghatározó legyen: ez az egyik oldal. De tanáraink úgy neveltek, hogy amikor az államosítás után az egykori evangélikus liceumba kerültünk, nem volt komoly gond a beilleszkedéssel, barátságok is szövődtek, és mindmáig közösen találkozunk az érettségi évfordulón, egyre nagyobb csapatot verbuválva a szerteszét szórt osztálytársak közül.

Ez a kötődés – amiben benne rejlik az alapos oktatás, nevelés – és a más embereknek, más gondolkodásnak az elfogadása és megbecsülése: érzésem szerint öt bencés évem legfontosabb öröksége.

Vigh Béla dr., jogász, önkormányzati képviselő
(Budapest, 1936.)

Keresztények a közéletben és Szent Benedek életszemlélete

Az evangélium hitbeli és erkölcsi tanítása a századok múlásával sem halványodik el. Jézus Krisztus isteni bölcsességével gondoskodott arról, hogy tanításába ne kerüljenek korhoz, társadalmi fejlettséghez, illetve társadalmi rendszerekhez kötődő elemek. Az azóta eltelt közel kétezer év kimagasló egyházi személyiségeinek megnyilatkozásaiban, írásműveiben, különösen ezek gyakorlati vonatkozásaiban mindazonáltal sokminden elavult az idők folyamán. Első megközelítésben tehát idejétmúlt-nak tűnhet a jelenkorban folytatott közéleti tevékenységnek egy 1500 évvel ezelőtt élt rendalapító eszméivel való összevetése. Szent Benedek Regulájának szabályai a kora középkor szerzetesei számára íródtak, de, mint később arra rámutatok, a Regulából áradó evangéliumi lelkiség semmit sem veszített időszerűségéből, sőt, a napjaink közéletében működő keresztény emberek számára is iránymutatónak tekinthető.

Mielőtt az előbbi gondolatmenetet folytatnám, szeretném a keresztény vallási és erkölcsi alapon álló emberek (a dolog természeténél fogva elsősorban értelmiségiek) közéleti szerepléséről vallott felfogásomat röviden vázolni. A második világháborút megelőző évekre visszanyúló emlékeim, és az 1989-1992-es években végzett megfigyeléseim szerint a keresztény elkötelezettségű emberek közéleti, vagyis társadalmi és politikai szereplésében legtöbbször félszegség, tétováság tapasztalható, mások viszont az előbbi magatartásból folyó bizonytalanságot a társadalom egy részében ellenszenvet kiváltó, harcias fellépéssel, a mai szóhasználat szerint ún. fundamentalista álláspont hangsúlyozásával igyekeznek ellensúlyozni. Sokszor hiányzik megnyilatkozásaikból a csiszoltság, az átgondolt érvelés, továbbá a – jó értelemben vett – taktikus magatartás. Sajnálatos módon bizonyul be rajtuk keresztül Jézus meg-

állapítása: "A világ fiai okosabbak a maguk módján a világosság fiainál" (Lk 16,8.), mert nem követik Jézus intelmét: "Legyetek okosak, mint a kígyók, és egyszerűek*, mint a galambok" (Mt 10,16.).

Véleményem szerint 'keresztény politika' nincs, éppenúgy, mint ahogy 'keresztény irodalom' sem létezik (természetesen 'egyházi politi-ka' vagy 'vallásos irodalom' valóságos kategóriák). Vannak azonban *ke-resztény írók és keresztény politikusok, közéleti emberek*. Sajnos, különösen az utóbbiak hazánkban az elmúlt negyven év kommunista rend-szere után igen csekély számban található; emellett voltaképpen mind-össze két-három éves gyakorlattal rendelkező *amatőrök*nek tekinthetők. A pártállam nem engedélyezett igazán befolyásos közéleti szerepet keresztény elkötelezettségű értelmiségieknek, és ha időnként törekedett is saját politikájának alátámasztására egyeseknek a megnyerésére, az érintettek részére a felajánlott tisztség elfogadása többnyire nem volt lelkiismeretükkel összeegyeztethető. Azok pedig, akik – ha méltányolható jó szándékkal is – mégis engedtek a felszólításnak, nem egyszer, akarva-akaratlanul, saját maguk személyével együtt azt a keresztény világnézetet is kompromittálták, amelyet képviselniük kellett volna.

Hazánkban tehát ma igen szűk a választék keresztény közéleti emberekben, akikben, persze, fokozottan megtalálhatók az előbb felsorolt hibák, hiányosságok. Látjuk, hogy egyesek meggyőződésüket még most is pártérdekeknek rendelik alá, nem emelik fel szavukat a különböző testületekben, szervezetekben akkor, amikor a keresztény elveket határozottan kellene képviselniük (pl. a hitoktatás, egyházi intézmények ügyeiben, szociális kérdésekben), e helyett szavazáskor meglapulnak vagy eltűnnek a színről. Mások álláspontjukat minden taktikai érzék nélkül, céltalan és eredménytelen vagdalkozással juttatják kifejezésre. Biztos, hogy világnézeti ellenfeleink bármikor beleköthetnek (és nem egyszer bele is kötnek) a higgadt előadásmódba, megfontolt érvelésbe is. Ennek ellenére súlyos hiba mind a szükséges határozott állásfoglalás elmaradása, mind főlösképpen támadási felület nyújtása. Színvonaljavulást elsősorban a felnövekvő új keresztény nemzedéktől remélhetünk, de megfelelő felkészítésük nehéz és lassú folyamatnak ígérkezik.

* Ez a Vulgáta szavának magyar megfelelője. A közismert "szelídek" szóval *Károli* fordítása él. A *Békés-Dalos Újszövetség* az "ártatlanok" kifejezést használja. A görög szövegben lévő szónak (ακεραιοι) a pontosabb jelentése: 'keveretlen, vegyítetlen' (pl. bor). A szó tehát a ravasznak tartott kígyó (v.ö. a bűnbeesés történetével) okosságával szembeállított gondolkodásmódra utal. – *A szerk.*

Rátérve Szent Benedek eszméire, Regulájából három olyan gondolatot szeretnék kiemelni, amely – véleményem szerint – döntő módon befolyásolta a bencés rend másfél évezredes működését, és a keresztény közéleti ember számára ma is vezérfonal lehet.

Az elsőt a Regula 4. fejezetében találjuk: "*Tisztelj minden embert!*" Ennek a felszólításnak a forrása Péter apostol első levele (2,17.), amelyben "Mindenkit tiszteljete . . ." szöveggel szerepel, összefüggésben a (világi) felsőbbtség iránti engedelmességgel. Szent Benedek azonban ezt az intelmet általános érvénnyel fogalmazta meg, bizonyára nem véletlenül; bizonyítva ezzel az ő zavaros korviszonyai között különösen példamutató mély humánusát, amelyet a keresztény közéleti ember ma sem nélkülözhet.

A második gondolat az ismert *discretio* (Regula, 64. fejezet), amelyet ő maga nevez az "erények anyjának". A tapintatosság, mértéktartás éppúgy "hiánycikk" a mai közéletben, mint a 'discretio' eredeti értelme: a jó és rossz között való megkülönböztetés képessége. A közéleti tevékenységben különösen fontos lenne a jól leplezett "hátsó gondolatok" felismerése. "Gyümölcsseikről ismeritek meg őket" – mondta az Úr; de milyen hasznos lehet, ha már érés előtt észrevesszük, hogy férges az a bizonyos gyümölcs.

A harmadik gondolat, "*Ora et labora*", nem szerepel ugyan szó szerint a Regulában, de az "*imádkozzál és dolgozzál!*" felhívás a bencés eszmerendszer iránymutató jelszavává vált. Ezt kell magáévá tennie és követnie a keresztény közéleti embernek is.

Szent Benedek jól ismerte Szent Ágoston műveit, amelyeket a Regula megalkotásánál is felhasznált. Ezért eszmefuttatásomat Szent Ágoston két olyan gondolatával zárom, amelyek beleillenek a bencés élet-szemléletbe, sőt, minden keresztény ember számára – közéleti tevékenységükben is – érvényesek:

– Szeressük embertársunkat: vagy azért, mert jó, vagy azért, hogy jó legyen; és:

– Nem attól keresztény valaki, hogy annak nevezik. A *tettei* teszik őt kereszténnyé.

1992. szeptember 8.

Villányi István dr., jogász
(Budapest, 1950.)

Úgy érzem, hogy a bencés gimnáziumban eltöltött hat esztendő alatt kiváló tanárainknak nemcsak a tananyag magas szintű elsajátítását köszönhetjük, hanem azt a nevelést, mellyel észre nem vehető módon életszemléletet adtak nekünk. A hétköznapok apró történéseit minden esetben úgy ítélték meg, hogy véleményük, döntésük előremutató volt, és egyben önkéntelenül rávezettek minket a követendő helyes magatartásra, a cselekvésekre, történésekre helyes megítélésére. [...]

Remélem, diáktársaink zöme is úgy érzi, mint én, hogy bencés diáknak lenni egy emberi tartást jelent, és bencésdiáki mivoltunk nem szűnt meg a középiskola befejeztével, hanem tart egész életünkben. Ez a státuszunk pedig kötelez is minket. Az elmúlt négy évtized alatt, azt hiszem, valamennyien különböző mértékben és formában megpróbáltatásoknak voltunk kitéve. Mindenkinek a maga lelkiismeretével kell elszámolnia, de úgy gondolom, hogy zömmel kiálltuk a próbát. [...]

Felhívás

Abban a reményben, hogy a bencés szellemiséget több oldalról közelítő – az előbbieken közölt – sok gondolat újakat is ébresztett, örömmel várunk minden további hozzászólást. A TIÉDET is. Köszönjük.

„PIETA RÓZSÁK KÖZÖTT”
MÉRET: 70x80 CM

Pleidell János (Komárom, 1935.) üvegablaka

Г

Г

Nagy Gáspár

Hajóablak

"... azt hiszem, a költőnek nincs
felelőssége, csupán szabadsága..."
(Horváth Elemér)

Belefogyunk az éjszakába
szétszéledünk külön-külön
a Szent-hegy szerpentinjein
mielőtt barbárul itt a hajnal
meg a brutális évek ...
mikor az ének és a diáklét megszakadt
az óvatos síkságnak kihívás volt
ekkora szabadság ...
mikor a monostor kivilágított
hajóablakai kényes ábrándozásra
csábítják a vállalkozókat
hát nekivágnak imával verssel
lélekerősítő lélekvesztőn az óceánnak
fülkékben még gregorián-foszlányok
de a fölcsapódó sós vizet kiköpő szájak
már elkezdik melegíteni a turbinák szívét –
hatalmas szabad vagy szabadnak hitt
lélegzetvételek üteme mit üzenhet
a parányira zsugorított Szabadság-szobroknak?

most újra itt
a felelős «örökké éretlenek találkozásánál»
a gyalulatlan ebédlői asztaloknál
szabadon csapongunk
és simogatjuk emlékeinket
ahol Te is megfordulsz
Mahopac magyar költője
felelőtlenül eltanácsolt öregdiák